। रुख रोपौं, वन जोगाऔं ।

कार्यक्रम संचालन तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन, २०७९

(वन, वनस्पति, वन्यजन्तु, भू तथा जलाधार व्यवस्थापन र वातावरण तर्फको)

प्रदेश सरकार

वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय

प्रदेश नं. १, विराटनगर, नेपाल

२०७९/०८०

प्रदेश सरकार
वन,वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
प्रदेश नं. १
विराटनगर (नेपाल)

कार्यक्रम संचालन तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन
२०७९

(वन, वनस्पति, वन्यजन्तु, भू तथा जलाधार व्यवस्थापन र वातावरण कार्यक्रम)

प्रदेश सरकार मन्त्रीस्तरीय निर्णयबाट स्वीकृत मितिः २०७९/०५/१०

प्रदेश सरकार

वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय

प्रदेश नं. १, विराटनगर

नेपाल

बिषय सूची

पृष्ठभूमि १

मार्गदर्शनको ढाँचा १

मार्गदर्शनको आधारभूत सिद्धान्त २

खण्ड १ः वन्यजन्तु तथा वासस्थान संरक्षण कार्यक्रम तर्फ ३

१. कोशी पंक्षी समाजको सहकार्यमा चरा अवलोकन तथा सर्बेक्षण कार्यक्रम ३

२. मानव-वन्यजन्तु द्वन्द व्यवस्थापन सम्वन्धी अध्ययन (बाँदर हात्ती) (पूर्वाञ्चल/त्रिभुवन विश्वविद्यालसँगको सहकार्यमा) ३

३. जंगली हात्तीहरुको GPS/Radio color मार्फत अनुगमन तथा व्यवस्थापन ४

४. महेन्द्रद्वार सहकारी संस्थासँगको सहकार्यमा हात्ति द्वन्द्व न्यूनिकरणका लागि Pilot Project संचालन ४

खण्ड २ः भू तथा जलाधार संरक्षण कार्यक्रम तर्फ ६

५. आकस्मिक भू-संरक्षण कार्यक्रम ६

६. एकिकृत भू-स्खलन नियन्त्रण ६

७. एकीकृत सुख्खा क्षेत्र व्यवस्थापन ७

८. खानेपानी तथा सिंचाई जलाधार व्यवस्थापन ८

९. चुरे तथा नदी प्रणाली संरक्षण ९

१०. जलवायु परिवर्तन अनुकुलन नमुना गाउँ कार्यक्रम (Climate Smart Village) १०

११. पर्यावरणीय/पर्यटकीय/जैविक विविधता क्षेत्र जलाधार व्यवस्थापन १०

१२. पार्श्व चित्र प्रकाशन (Activity Profile) ११

१३. प्रचार/प्रसार सामग्री उत्पादन/वितरण ११

१४. भावर क्षेत्रमा रहेका पानी मुहान, सिमसार क्षेत्रको संरक्षण र व्यवस्थापन ११

१५. बायो इन्जिनियरीङ्ग खोला किनारा संरक्षण १२

१६. विरूवा उत्पादन तथा वितरण १३

१७. शहरी जलाधार व्यवस्थापन १३

१८. संरक्षण कार्यको व्यवस्थापन एवं रेखदेख १४

१९. संवेदनशिल क्षेत्र भू-संरक्षण कार्यक्रम १४

२०. सडकसँग भू-संरक्षण १५

२१. साझेदारी/आकस्मिक भू-संरक्षण कार्यक्रम १६

२२. सिमसार/पोखरी जलाधार व्यवस्थापन र पोखरी निर्माण तथा व्यवस्थापन १६

खण्ड ४ वातावरण संरक्षण कार्यक्रम १७

२३. दिवस, समारोह, सप्ताह (वातावरण दिवस, जैविक विविधता, वन डढेलो सप्ताह आदि) १७

२४. वनस्पति उद्यान स्थापना (टेकाने, दाबुराङ, शाकेला, सिद्दकाली र पाँचथर) १७

२५. वन सम्बन्धी स्वीकृत IEE प्रतिवेदन कार्यान्वयन सम्बन्धी अनुगमन र प्रतिवेदन तयारी १८

२६. वातावरण सचेतना सहितको विद्यालय वातावरण सुधार कार्यक्रम र वातावरण शिक्षण/सचेतना कार्यक्रम १८

२७. ब्रोसर प्रकाशन १९

खण्ड ५ जडीबुटी विकास कार्यक्रम २०

२८. जडिबुटी प्रशोधन तथा असल कथा प्रसारण २०

२९. जडीबुटी संकलक, मध्यस्तकर्ता र व्यापारीवीच प्रदेस्तरीय छलफल तथा अन्तरक्रिया २०

३०. प्रदेश स्तरीय जडिबुटीको ISO ल्याव स्थापनाको गुरुयोजना तथा DPR तयारी २०

३१. प्रादेशिक वनस्पति उद्यानको DPR निर्माण २१

डा. राजीव कुमार राई

३२. विश्वविद्यालय/ वनस्पति समाज/NFA आदीको सहकार्यमा बैज्ञानिक कार्यशाला २१
३३. वन, वन्यजन्तु संरक्षण सम्बन्धी प्रचार प्रसार (होर्डिङ बोर्डिङ, पम्प्लेट, पुस्तिका, ब्रोसर आदि) २२
खण्ड ६: प्रदेश वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम र प्रदेश हरित अभियान कार्यक्रम.............................. २३
३४. Forestry Sector Official Patrolling Training with Nepal Army/APF/Nepal Police २३
३५. अतिक्रमण चोरी निकासि नियन्त्रणको लागि गस्ति परिचालन.. २३
३६. अतिक्रमण हटाउने/नियन्त्रण र व्यवस्थापन २४
३७. अर्गेली खेती विस्तार.. २४
३८. उत्कृष्ट वन समूह पुरस्कार (सामुदायिक वन, कवुलियती वन, साझेदारी वन, धार्मिक वन र निजी वन समेत) २५
३९. कबुलियती वन समूहलाई क्षमता अभिबृद्दि तालिम.. २५
४०. कबुलियती वन समुहमा बचत व्यवस्थापन (ग्रामीण वित सहायकबाट).. २६
४१. कबुलियती वन समूहको विधान तथा कार्ययोजना पुनरावलोकन (जीविकोपार्जन सुधार योजना समेत)........... २६
४२. कर्मचारी दक्षता अभिवृद्धि तालिम (प्रमाण पत्र नदिने)(तालिम तथा गोष्ठी २७
४३. कर्मचारीलाई Ms Excel & Access (Advance) तालिम.. २७
४४. कर्मचारीहरूको लागि फिल्ड गियर सेट खरिद (जुता, टर्च लाईट, रेनकोट, ब्याग, क्याल्कुलेटर आदि) २८
४५. कवुलियती वन क्लष्टरलाइ संस्थागत सुदृढिकरण सहयोग (नगद/वस्तुगत अनुदान) २८
४६. जीविकोपार्जन सुधार योजना कार्यान्वयन.. २९
४७. सुशासन, लेखा तथा अभिलेख कोचिंग (कबुलियती वन समुहको क्लस्टरमा) २९
४८. कवुलियती वनमा जग्गा विकास पुर्नताजगि तालिम.. ३०
४९. काठको डिपो (घाटगद्दि) स्थापना र व्यवस्थापन.. ३०
५०. कृषि वन विकास तथा विस्तार/कृषि वन प्रणाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम ३०
(क) निजी जग्गामा कृषि वन प्रवर्द्धन... ३१
(ख) सार्वजनिक जग्गा तथा हैसियत बिग्रेको वन क्षेत्रमा कृषि वन प्रवर्द्धन.................................. ३१
५१. खयरको वृहत वृक्षारोपण ३२
५२. विगतका आ.व. मा भएको वृक्षारोपणको पुनःरोपण / वृक्षारोपण क्षेत्रमा पुनरोपण तथा गोडमेल............... ३२
५३. चक्ला वन व्यवस्थापन कार्ययोजना तयारी/कार्यान्वयन.. ३३
५४. चौमासिक प्रगति समिक्षा गोष्ठी.. ३४
५५. जलवायु अनुकुलन सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम ३४
५६. जिल्ला वन क्षेत्र समन्वय समितिको सचिवालय व्यवस्थापन तथा सुदृढीकरण.................................. ३५
५७. जिल्लाको आवधिक वन व्यवस्थापन रणनितिक योजना तयारी (वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन समेत)........... ३५
५८. डिभिजन स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठी... ३६
५९. ढलापडा काठ दाउरा संकलन तथा व्यवस्थापन ३६
६०. दरियाबुर्दि काठको संकलन, व्यवस्थापन र विक्री ३७
६१. नर्सरी निर्माण तथा विरुवा उत्पादन सम्बन्धी एक हप्ते तालिम.. ३७
६२. नर्सरी मर्मत/स्तरोन्नति.. ३८
६३. निजी वन सम्बन्धी प्रचारप्रसार कार्यक्रम ३८
६४. प्रदेश स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठी... ३९
६५. प्राविधिक सहयोग सेवा (वन प्राविधिक सहायकबाट) ३९
६६. फलफूलको विरूवा खरिद गरि कवुलियति वन समुहमा वितरण गर्ने/ फलफूलको विरूवा खरिद तथा वितरण ४०
६७. फलफूलको विरूवा खरिद तथा वितरण ४०
६८. फोकल टिमको बैठक ४१

६९. बहुबर्षे विरुवा उत्पादन (८"* ५" को पोलिथिन थैलामा)..४१
७०. बहुवर्षीय विरुवा संरक्षण..४१
७१. बाँसको विरुवा उत्पादन..४२
७२. वार्षिक प्रगती पुस्तिका प्रकाशन..४२
७३. बृक्षारोपण (तारबार/वारवेरा सहित)..४२
७४. मिचाहा प्रजाति नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन...४३
७५. लाहा खेती विस्तार तथा प्रविधी हस्तान्तरण..४४
७६. वन, वन्यजन्तु संरक्षण सम्बन्धी प्रचार प्रसार (होर्डिङ बोर्डिङ, पम्प्लेट, पुस्तिका, ब्रोसर आदि)..................४४
७७. वन अध्ययन अनुसन्धान प्लटको स्थापना र विभीन्न वन अनुसन्धात्मक प्लटहरू (बि.एस.ओ.) संरक्षण तथा व्यवस्थापन..४५
७८. वन क्षेत्रको जग्गा अन्य प्रयोजनमा दिएको सम्वन्धि अनुगमन र प्रतिवेदन तयारी (विभिन्न आायोजना तथा वन क्षेत्र भोगाधिकार रहेका क्षेत्रको तथ्यांक संकलन तथा प्रतिवेदन तयारी गर्ने)..४५
७९. वन डढेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्ययोजना कार्यान्वयन..४६
८०. वन तथा वन्यजन्तु सम्बन्धी मुद्दाको अनुसंधान, तहकिकात र मुद्दाको दायरी..............................४६
८१. वन र वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणको लागि नियन्त्रण कक्ष स्थापना र व्यवस्थापन....................४७
८२. वन व्यवस्थापन कार्ययोजना कार्यान्वयन...४७
८३. वन व्यवस्थापन सामग्री खरिद तथा वितरण..४८
८४. वन सम्बन्धी स्वीकृत IEE प्रतिवेदन कार्यान्वयन सम्बन्धी अनुगमन र प्रतिवेदन तयारी............................४८
८५. वन सामाजिक परिचालकहरुलाई फिल्ड गियर..४८
८६. वन सामाजिक परिचालकको पारिश्रमिक..४९
८७. वन सेवाका कर्मचारीलाई आधारभुत तालिम (३० दिन)(फरेष्टर, वन रक्षक, सिनियर गेम स्काउट र गेम स्काउट लाई)...५०
८८. वन, वन्यजन्तु संरक्षणको लागि गस्ती परिचालन..५०
८९. वनको नीति नियम सम्बन्धी तालिम (फिल्ड स्तरीय)..५१
९०. वनजन्य फलफुलको विरुवा उत्पादन/खरिद तथा रोपण (वन क्षेत्रमा).......................................५१
९१. वन्यजन्तु/वनस्पति अपराध नियन्त्रण तथा वन्यजन्तुका अङ्ग प्रत्याङ्ग पहिचान सम्बन्धी तालिम सञ्चालन.........५१
९२. बार्षिक प्रगति समिक्षा गोष्ठी...५२
९३. विरुवा उत्पादन (३" * ७" को पोलिथिन थैलामा)...५२
९४. सडक किनार तथा सार्वजनिक जग्गामा Ornamental Plants को वृक्षारोपण केज सहित........................५३
९५. सरोकारवालाहरुसँग छलफल तथा अन्तरक्रिया गोष्ठी..५३
९६. सव-डिभिजन स्तरीय समन्वय वैठक..५४
९७. सव-डिभिजन स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठी...५४
९८. सहभागितामूलक अतिक्रमण, चोरी कटानी तथा चोरी शिकारी नियन्त्रण......................................५४
९९. सामाजिक परिचालन सुपरिवेक्षण (जिल्ला सुपरभाईजरबाट)..५५
१००. सामाजिक परिचालन सेवा (समूह परिचालनको अनुदान सहयोग)...५५
१०१. सामाजिक परिचालिका र जिल्ला सुपरभाईजरको बैठक...५६
१०२. सामुदायिक तथा कबुलियती वन अनुगमन तथा निरिक्षण (अनुगमन पुस्तिका प्रकाशन समेत)....................५६
१०३. सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन, दर्ता, कार्ययोजना तयारी र हस्तान्तरण..................................५७
१०४. सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको लागि रेकर्ड किपिंग तथा लेखा व्यवस्थापन तालिम..........................५८
१०५. सामुदायिक वन समूहको कार्ययोजना नवीकरणमा सहयोग..५८

डा. राजीव कुमार राई

१०६. सामुदायिक वन व्यवस्थापन स्थलगत अभ्यास ५९
१०७. सामुदायिक वनमा उद्यमशिलता अभिबृद्धि ५९
१०८. सिमसार संरक्षण तथा व्यवस्थापन ६०
१०९. पर्यापर्यटन प्रवर्धन कार्यक्रम/सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन प्रवर्धन ६०
११०. कृषिवन विकास तथा विस्तार कार्यक्रम ६१
१११. सुरक्षा निकायसँग समन्वय बैठक ६१
११२. सुराकी परिचालन तथा व्यवस्थापन ६१
११३. सूचना प्रवाह तथा पारदर्शिता सबलीकरण रेडियो एफ.एम./रेडियो/टि.भी. मार्फत प्रचार प्रसार तथा सामग्री उत्पादन/प्रकाशन ६२
११४. सोलार फेन्सिङ मर्मत सभार ६२
११५. स्थानीय वन समूह/सा.व.उ.स मार्फत विरुवा उत्पादन सहयोग ६२
११६. स्थायी नर्सरी निर्माण ६३
११७. नर्सरी नाइके ज्याला ६४
११८. स्नातक तह/स्नातकोत्तर तह र विधावरिधी तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुलाई शोधवृति वितरण ६४
११९. वन, वातावरण, जलाधार तथा जैविक विविधता सम्बन्धी डकुमेन्ट्री निर्माण तथा प्रसारण (नेपाल टेलिभिजन लगायत अन्य टेलिभिजन) ६५

अनुसूचीहरु ६७
अनुसूची १ः उत्कृष्ट सामुदायिक वन पुरस्कारको मूल्याङ्कनका आधारहरु तथा सूचकहरुको सूची ६७
अनुसूची २ः उत्कृष्ट कवुलियती वन पुरस्कारको मूल्याङ्कनका आधारहरु तथा सूचकहरुको सूची ७२
अनुसूची ३ः उत्कृष्ट निजी वन पुरस्कारको मूल्याङ्कनका आधारहरु तथा सूचकहरुको सूची ७६
अनुसूची ४ः उत्कृष्ट साझेदारी वन पुरस्कारको मूल्याङ्कनका आधारहरु तथा सूचकहरुको सूची ७८
अनुसूची ५ः उत्कृष्ट धार्मिक वन पुरस्कारको मूल्याङ्कनका आधारहरु तथा सूचकहरुको सूची ८२
अनुसूची ६ः शोधवृति (Thesis Grant) मूल्याङ्कन मापदण्ड, २०७९ ..... ८४
अनुसूची ७ः सम्झौता पत्रको नमूना ८६

पृष्ठभूमि

प्रदेश सरकार, वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, प्रदेश नं. १ अन्तर्गत आ.व. २०७९/०८० मा विभिन्न योजना/कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने गरी बजेट विनियोजन भएको छ । विनियोजित बजेटको परिधि भित्र रहेर स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमहरु वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, वन निर्देशनालय १ वटा, वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र १ वटा, डिभिजन वन कार्यालयहरु १५ वटा, भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालयहरु २ वटा, जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम कार्यान्वयन इकाईबाट संचालन गरिने गरी तय भएका छन् । स्वीकृत कार्यक्रमको प्रभावकारी ढंगले सम्पादन भएमा त्यसबाट प्राप्त हुने प्रतिफल समेत गुणस्तरीय भई आशातित उपलब्धि हाँसिल गर्न सकिन्छ । कार्यक्रम प्रभावकारी ढंगले तोकिएको गुणस्तरमा सम्पादन गर्न कार्यक्रम सम्पादन गर्ने निकायहरु बीच एकै खालको कार्यक्रम संचालन प्रकृयामा साझा वुझाई रही कार्य सम्पादन हुनु पर्दछ । अतः स्वीकृत कार्यक्रम र बजेटको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी अधिकतम उपलब्धि हासिल गर्ने उद्देश्यले कार्यक्रम संचालन गर्ने निकाय/सेवा प्रदायकहरुलाई कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सहजता र एकरुपता आओस भनि यो कार्यक्रम संचालन तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन, २०७९ तयार गरी जारी गरिएको छ ।

मार्गदर्शनको ढाँचा

मार्गदर्शनमा मन्त्रालय अन्तर्गतका विभिन्न कार्यालयहरुबाट सम्पादन हुने कार्यक्रमको आधारमा छुट्टाछुट्टै कार्यक्रम बमोजिमका आ.व. २०७९/०८० को स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम र क्रियाकलापहरु खण्ड १ देखि खण्ड ५ सम्म राखी प्रस्तुत गरिएको छ । जस अनुसार वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, वन निर्देशनालय, वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र, १५ वटा डिभिजन वन कार्यालयहरु, २ वटा भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालयहरु, जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम कार्यान्वयन इकाईबाट संचालन हुने कार्यक्रमहरुलाई ११९ वटा बुँदामा समेटी यो मार्गदर्शन तयार पारिएको छ ।

खण्ड १ **वन्यजन्तु तथा वासस्थान संरक्षण कार्यक्रम**
खण्ड २ **भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम**
खण्ड ३ **प्रदेश वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम र प्रदेश हरित अभियान कार्यक्रम**
खण्ड ४ **वातावरण संरक्षण कार्यक्रम**
खण्ड ५ **जडीबुटी विकास कार्यक्रम**

डा. राजीव कुमार राई

मार्गदर्शनको आधारभूत सिद्धान्त

यो मार्गदर्शन सार्वजनिक खरिद ऐन २०६३, सार्वजनिक खरिद नियमावली २०६४, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व नियमावली, २०७७, प्रदेश नं. १ को प्रदेश आर्थिक कार्यविधि नियमावली २०७५, प्रदेश सार्वजनिक खरिद नियमावली २०७७, प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७८, सार्वजनिक खर्चको मापदण्ड, कार्यविधि र मितव्ययिता सम्बन्धी निर्देशिका २०७९, वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयबाट प्रदान गरिने अनुदान तथा सहयोग सम्बन्धी कार्यविधि २०७६, वन तथा भू-संरक्षण विभागको नर्मस, २०७०, आ.व. २०७९/०८० को बजेट कार्यान्वयन सम्बन्धी मार्गदर्शन तथा बजेट कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित संघीय सरकार र प्रदेश सरकार प्रदेश नं. १ ले जारी गरेका अन्य निर्देशिकाका हकमा सोहि बमोजिम तथा प्रचलित कानून बमोजिम हुने र अन्यका हकमा यस मार्गदर्शन बमोजिम गर्ने गरी यस मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र समेत समेटी प्रदेश सरकारले जारी गरेको साविकको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, प्रदेश नं. १, विराटनगरको योजना तथा कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७७ को दफा २५ को अधीनमा रही यो कार्यक्रम संचालन तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन, २०७९ जारी गरेको छ । वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय तथा मातहतमा रहेका कार्यालयहरु तथा कार्यान्वयन इकाई र आयोजनाको आ.व. २०७९/०८० को स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमहरु प्रभावकारीरुपले संचालन तथा कार्यान्वयन गर्नु यो मार्गदर्शनको मुख्य लक्ष्य रहेको छ ।

खण्ड १ः वन्यजन्तु तथा वासस्थान संरक्षण कार्यक्रम तर्फ

१.कोशी पंक्षी समाजको सहकार्यमा चरा अवलोकन तथा सर्बेक्षण कार्यक्रम

कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष, सुनसरी क्षेत्रमा पाइने चराहरुको अध्ययन अवलोकन तथा सर्बेक्षणका लागि प्रत्येक वर्ष संचालन हुने चरा गणना कार्यक्रम कोशी पंक्षी समाजको सहकार्यमा संचालन गरिनेछ । यसका लागि कोशी पंक्षी समाजसँग कार्यक्रम संचालन सम्झौता गरि प्रचलित कानून अनुसार कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । कोशी पंक्षी समाजले पेश गरेको कार्यक्रम प्रस्तावना र लागत इष्टिमेट स्वीकृत भएबमोजिमको रकम विलभर्पाइ र प्रगति प्रतिवेदन प्राप्त भएपश्चात उक्त संस्थालाई भुक्तानी गरिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

कोशी पंक्षी समाज, कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष, डिभिजन वन कार्यालय सुनसरी र मन्त्रालयका कर्मचारीहरुको सहभागितामा यो कार्यक्रम संचालन हुनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि जम्मा बजेट रु. ५,००,०००।-(पाँच लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष, सुनसरी क्षेत्रमा पाइने चराहरुको अध्ययन अवलोकन तथा सर्बेक्षण भई सोको प्रतिवेदन समेत तयार हुनेछ ।

२. मानव-वन्यजन्तु द्वन्द व्यवस्थापन सम्वन्धी अध्ययन (बाँदर हात्ती) (पूर्वाञ्चल/त्रिभुवन विश्वविद्यालसँगको सहकार्यमा)

यस प्रदेशको झापा, मोरङ, सुनसरी, उदयपुर र इलाम जिल्लाको दक्षिणी भेगमा जंगली हात्ती पाइन्छ । विभिन्न समयमा यि जिल्लाहरुमा मानव-हात्ती द्वन्द हुदै आएको छ । करिव ३० जना भन्दा बढी मानिसहरु जंगली हात्तीको आक्रमणमा परि मृत्यू भैसकेको छ भने वेलावेलामा अन्नबाली क्षति पुऱ्याउने तथा घर गोठ भत्काउने लगायतका कृयाकलाप हुने गरेको छ । झापाको जलथल वनमा भने ८/१० वटा रैथाने हात्ती पनि रहेको छ । नेपालमा सदियौं देखि नै भारतको आसाम लगायतका स्थानबाट विचरण गर्न प्रत्येक वर्ष दुई सिजनमा जंगली हात्तीहरुको हुल नेपाल प्रवेश गर्ने गरेको छ । झापाको बाहुनडागी क्षेत्रबाट हात्ती नेपाल प्रवेश गर्ने गरेका छन् । कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्षमा पनि रैथाने जंगली हात्तीहरु रहेका छन् । यी हात्तीहरुबाट हुने मानव-वन्यजन्तु द्वन्द न्यूनीकरणका लागि विभिन्न उपायहरु अवलम्वन हुदै आएको छ । यसै सन्दर्भमा मानव-वन्यजन्तु द्वन्द व्यवस्थापन सम्वन्धी उपायहरुको खोजीका लागि अध्ययन गरिनेछ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

यस कार्य संचालनका लागि पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालयसंग समझदारी गरी उक्त विश्वविद्यालय अन्तर्गत Purbanhcal University College of Environment and Forestry (PUCEF) ले पेश गरेको स्वीकृत प्रस्तावना र लागत इष्टिमेटको आधारमा कार्यक्रम संचालन सम्झौता गरी संचालन गरिनेछ । यस कार्यका लागि क्याम्पसको प्राध्यापकहरु र विद्यार्थीहरु सहभागी हुनेछन् । मन्त्रालयबाट प्रचलित नियमानुसार प्रकृया पुऱ्याई यो कार्यक्रम संचालनको लागि विनियोजित रकम कागजातको आधारमा क्याम्पसको खातामा पठाउनु पर्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि जम्मा बजेट रु. १५,००,०००।-(पन्ध्र लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

प्रदेश नं. १ मा भइरहेको मानव वन्यजन्तु द्वन्द व्यवस्थापन सम्वन्धी अध्ययन तथा द्वन्द्व न्युनीकरण र व्यवस्थापनका उपायहरुको पहिचान हुनेछ ।

डा. राजीव कुमार राई

३.जंगली हात्तीहरुको GPS/Radio color मार्फत अनुगमन तथा व्यवस्थापन

यस प्रदेशको झापा, मोरङ, सुनसरी, उदयपुर र इलाम जिल्लाको दक्षीणी भेगमा जंगली हात्ती पाइन्छ । विभिन्न समयमा यि जिल्लाहरुमा मानव-हात्ती द्वन्द हुदै आएको छ । करिव ३० जना भन्दा बढी मानिसहरु जंगली हात्तीको आक्रमणमा परि मृत्यू भैसकेको छ भने वेलावेलामा अन्नबाली क्षति पुऱ्याउने तथा घर गोठ भत्काउने लगायतका कृयाकलाप हुने गरेको छ । झापाको जलथल वनमा भने ८/१० वटा रैथाने हात्ती पनि रहेको छ । नेपालमा सदियौं देखि नै भारतको आसाम लगायतका स्थानबाट विचरण गर्न प्रत्येक वर्ष दुई सिजनमा जंगली हात्तीहरुको हुल नेपाल प्रवेश गर्ने गरेको छ । झापाको बाहुनडागी क्षेत्रबाट हात्ती नेपाल प्रवेश गर्ने गरेको छ । कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्षमा पनि रैथाने जंगली हात्तीहरु रहेको छ । यो हात्तीहरुबाट हुने मानव-वन्यजन्तु द्वन्द न्यूनीकरणका लागि विभिन्न उपायहरु अवलम्वन हुदै आएको छ । यसै क्रममा जंगली हात्तीहरुको GPS/Radio color मार्फत अनुगमन तथा व्यवस्थापन गर्ने कार्य्रकम राखिएको छ । यो कार्यक्रम संचालनका लागि राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष, NTNC कोशी संरक्षण केन्द्र, डिभिजन वन कार्यालयको समन्वयमा कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

मन्त्रालयले राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, काठमाडौं, कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष, सुनसरी तथा राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषसंग समन्वय गरि जनशक्ति व्यवस्थापन गर्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि जम्मा बजेट रु. ५५,००,०००।-(पचपन्न लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

जंगली हात्तीहरुको आगमनको स्थिति अनुगमन गर्न जंगली हात्तीले मानवलाई पार्न सक्ने सम्भावित जोखिम न्यूनीकरण गर्न सहज भएको हुनेछ ।

४.महेन्द्रद्वार सहकारी संस्थासँगको सहकार्यमा हात्ति द्वन्द्व न्यूनिकरणका लागि Pilot Project संचालन

यस प्रदेशको झापा, मोरङ, सुनसरी, उदयपुर र इलाम जिल्लाको दक्षीणी भेगमा जंगली हात्ती पाइन्छ । विभिन्न समयमा यि जिल्लाहरुमा मानव-हात्ती द्वन्द हुदै आएको छ । करिव ३० जना भन्दा बढी मानिसहरु जंगली हात्तीको आक्रमणमा परि मृत्यू भैसकेको छ भने वेलावेलामा अन्नबाली क्षति पुऱ्याउने तथा घर गोठ भत्काउने लगायतका कृयाकलाप हुने गरेको छ । झापाको जलथल वनमा भने ८/१० वटा रैथाने हात्ती पनि रहेको छ । नेपालमा सदियौं देखि नै भारतको आसाम लगायतका स्थानबाट विचरण गर्न प्रत्येक वर्ष दुई सिजनमा जंगली हात्तीहरुको हुल नेपाल प्रवेश गर्ने गरेको छ । झापाको बाहुनडागी क्षेत्रबाट हात्ती नेपाल प्रवेश गर्ने गरेको छ । कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्षमा पनि रैथाने जंगली हात्तीहरु रहेको छ । यो हात्तीहरुबाट हुने मानव-वन्यजन्तु द्वन्द न्यूनीकरणका लागि विभिन्न उपायहरु अवलम्वन हुदै आएको छ । यसै सन्दर्भमा महेन्द्रद्वार सहकारी संस्थासँगको सहकार्यमा हात्ति द्वन्द न्यूनिकरणका लागि Pilot Project को रुपमा यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।उक्त कार्यक्रम अन्तर्गत के कस्ता कृयाकलापहरु सञ्चालन गर्ने हो सो सम्बन्धि छलफल तथा निर्णय गर्न जिल्ला वन क्षेत्र समन्वय समिति तथा जिल्लास्तरमा गठित वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाईको बैठक बसी निर्णय गर्नुपर्नेछ ।यो कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट नियमानुसार सम्बन्धित संस्थाको खातामा द्विपक्षीय कार्य सम्झौतामा उल्लेख भए अनुसार पेश्कीको रुपमा किस्तामा जम्मा गरिनेछ । विनियोजित बजेटबाट जिल्ला वन क्षेत्र समन्वय समितिको सचिवालय व्यवस्थापन, वैठक सञ्चालन, हात्तीको गस्ति परिचालनका लागि डिभिजन वन कार्यालय, झापाको गाडी मर्मत, इन्धन तथा अनुगमन निरिक्षणमा समेत खर्च गर्ने गरी द्विपक्षीय कार्य सम्झौता गरिनेछ । सम्पादित कृयाकलापहरुको अनुगमन तथा निरिक्षण मन्त्रालय तथा मातहतका निकायहरुबाट गरिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन वन कार्यालय, झापा र महेन्द्रद्वार सहकारी संस्थासँगको सहकार्यमा यो कार्यक्रम संचालन हुनेछ ।

डा. राजीव कुमार राई

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि जम्मा बजेट रु. ५०,००,०००।-(पचास लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

मानव-वन्यजन्तु द्वन्द न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि स्थानीय जनताको चाहना अनुसारका कृयाकलापहरु सञ्चालन हुनेछ र यी कार्यक्रमहरुले गर्दा मानव-वन्यजन्तु द्वन्द व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्नेछ ।

डा. राजीव कुमार राई

खण्ड २ः भू तथा जलाधार संरक्षण कार्यक्रम तर्फ

यस खण्डमा उल्लिखत सम्पूर्ण कार्यक्रम/कृयाकलापहरुको तोकिएबमोजिमको कार्यान्वयन कार्ययोजना बनाई मातहतका कार्यालय/इकाईहरुले निर्देशनालयको सिफारिस र मन्त्रालयको स्वीकृती पश्चात मात्र सम्बन्धित पक्ष संग सम्झौता तथा कार्यन्वयन गर्नुपर्नेछ ।

५.आकस्मिक भू-संरक्षण कार्यक्रम

आकस्मिक रुपमा आइपर्ने विपदले व्यक्तिको घरवार नै उठिवास हुने अवस्था भई पिडित व्यक्तिले उपभोक्ता समिति वनाई राहत प्राप्त गर्न कठिनाई हुने अवस्थामा पिडित व्यक्तिलाई कार्यालयबाट तत्काल राहत उपलव्ध गराउनका लागि यो कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

कार्यान्वयन प्रक्रिया

- पिडितको माग निवेदन संकलन
- स्थल छनौट, आधारभुत तथ्याङ्क संकलन
- बस्तु स्थितिको विश्लेषणः अध्ययन अनुसन्धान, अन्तरक्रिया
- सर्वे डिजाईन तथा ल.ई.
- कार्यान्वयन चरणः कार्यालय मातहतका कर्मचारी बाट कार्य संचालन
- कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा फोटो सहितको कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन र विल भर्पाई पेश गर्नु पर्नेछ ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

जनशक्ति व्यवस्थापन

- भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय अन्तर्गत रहेका मौजुदा जनशक्तिहरुको परिचालन गर्दै आवश्यक परेमा प्रचलित नियमानुसार सेवा प्रदायक बाट समेत सहयोग लिई कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको लागि रु. १,४०,००,०००।- (एक करोड चालिस लाख मात्र) बजेट विनियोजन गरिएको छ । (यस बजेटमा मन्त्रालयमा विनोजित रकम समेत समाबेश गरिएकोछ ।)

अपेक्षित उपलब्धि

यस कार्यक्रमबाट विभिन्न १४ स्थानमा आकस्मिक भू-संरक्षण सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ ।

६.एकिकृत भू-स्खलन नियन्त्रण

प्रदेश नं. १ भौगोलिक हिसाबले हिमाल, पहाड र तराईमा विस्तारित रहेको र यसमा छोटो दुरीमै धेरै उचाई विविधता (६० मिटरदेखि ८८४८ मिटर) का साथै भिरालो भू-भाग रहेको हुदा यस क्षेत्रका कतिपय भू भागहरु भू-क्षय, बाढी, पहिरोको उच्च जोखिममा रहेका छन् । यस क्षेत्रलाई भू-स्खलनको संवेदनशिलताको दृष्टिकोणबाट राष्ट्रिय स्तरमानै बढी संवेदनशिल मानिन्छ र यस क्षेत्रमा करीब १० घनमिटर/हे./वर्ष भू-क्षय दर रहेको अनुमान गरिएको छ । खास गरी मध्यपहाडी महाभारत तथा चुरे क्षेत्रहरुमा समस्याको रुपमा रहेको पहिरो, गल्छी, खहरे तथा यसको सम्मुखमा रहेका वस्ती समुदायका मानिसहरुको जीउ धनको रक्षा तथा महत्वपूर्ण पूर्वाधारहरुको संरक्षणका लागि यो कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

संभावित कार्यक्रम तथा कृयाकलापहरु

- पहिरो उपचार (भल तर्काउने कुलो, नाला, चेक डयाम, वाल, बायोईन्जिनियरिङ्ग प्रविधिका लागि घाँस, बाँस, अम्रीसो लगायतका बुट्यान तथा रुख प्रजाति विरुवा रोपण) ।
- पहिरो पूर्व सूचना प्रणाली विकास, जडान परीक्षण ।
- गल्छि नियन्त्रण (भल तर्काउने कुलो, नाला, चेक डयाम, वाल, बायोईन्जिनियरिङ्ग प्रविधिका लागि घास, वाँस, अम्रीसो लगायतका बुट्यान तथा रुख प्रजाति विरुवा रोपण) ।

डा. राजीव कुमार राई

- क्षतिग्रस्त भूमि पुनरुत्थान (भल तर्काउने कुलो, नाला, चेकड्याम, वाल, आकासे पानी संकलन पोखरी बायोईन्जिनियरिङ्ग प्रविधिका लागि घास, बाँस, अम्रीसो लगायतका बुट्यान तथा रुख प्रजातिका विरुवा रोपण)।
- **कार्यगत ईकाईः** प्रभावित क्षेत्र, सो को जलप्रवाह प्रणाली (खोला, खहरे, गल्छि) र सम्मुखमा रहेका वस्ती समुदायलाई कार्यक्रम सञ्चालनका लागि ईकाई मानी कार्य गरिने छ । यसमा प्रभावित क्षेत्रको लागि उपयुक्त भू-उपयोगका उपायहरुदेखि जैविक, संरचनात्मक, बायोईन्जिनियरिङ्ग प्रविधिको प्रयोग गरी उपचार गरिनेछ । कार्यक्रम निर्माणको प्रारम्भदेखि नै प्रभावित जनसमुदायलाई सहभागी गराईने छ ।
- **प्राथमिकीकरणः** मानवीय कृयाकलापका कारण सृजित पहिरो तथा भू-क्षय स्थल तथा प्रत्यक्ष रुपमा मानव बस्ती र मानवको जिउ धनको रक्षासँग जोडीएका पहिरो तथा भू-क्षय स्थलहरुको उपचारमा प्राथमिकता दिईने छ भने भौगर्भिक कारणले सृजित प्राकृतिक पहिरोहरु कम प्राथमिकतामा रहने छन र प्रत्यक्ष रुपमा मानवीय जोखिम र महत्वपुर्ण पूर्वाधार (जलविद्युत जलाशय, महत्वपुर्ण सडक) को क्षति हुने प्रकोपहरु बढि प्राथमिकतामा रहने छन्।

कार्यान्वयन प्रकृया

- स्थल छनौटः सरोकारवालाहरु सँग छलफल तथा परामर्श लिई प्राथमिकताको आधारमा कार्यक्रम संचालन गर्ने स्थल छनौट गरिने छ ।
- सरोकारवालाहरुसँग अन्तरकृयाः प्रत्यक्ष प्रभावित समुदाय तथा प्रभावित क्षेत्रको जलप्रवाह प्रणाली (खोला, खहरे, गल्छि) र सम्मुखमा रहेका वस्ती समुदाय त्यस क्षेत्रमा रहेका वडाका प्रतिनिधिहरु, उपभोक्ता समूह-समिति तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरुसँग कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा संचालनका लागि आवश्यक समन्वय, सहयोग तथा सहकार्यका लागि छलफल गरिने छ ।
- सर्वे डिजाईन तथा ल.ई.: यसमा स्थलगत नक्सा (लोकेशन म्याप), प्रभावित क्षेत्रको भु उपयोग देखीने खेस्रा नक्सा, विभिन्न भागको लम्बाइ, चौडाइ, गहिराई, माटो तथा भू बनौट, प्रकोपको प्रकृति (Mud flow, debris flow, Gulley Erosion size etc.) तथा प्रभावित हुने घर परिवार, संरचना वा सुरक्षित हुने जग्गा जमीनको क्षेत्रफल जस्ता विषयहरु समावेश हुने छन् ।
- सम्बन्धित वडा कार्यालयको सिफारिशमा उपभोक्ता समिति गठन गरिनेछ ।
- उपभोक्ता समितिसँग कार्य सम्झौता, श्रोत, साधन, जनसहभागिता आदि परिचालन, सम्पन्न योजना समूहलाई हस्तान्तरण गरिने छ ।
- इन्जिनियरिङ्ग संरचना निर्माण र संरक्षण तथा वृक्षारोपण गरिने छ ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन (कार्यक्रमको हरेक चरणमा तथा आवश्यकता अनुसार) गरिने छ ।
- कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा फोटो सहितको कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन र विल भर्पाई पेश गर्नु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

- भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय अन्तर्गत रहेका मौजुदा जनशक्तिहरुको परिचालन गर्दै आवश्यक परेमा प्रचलित नियमानुसार सेवा प्रदायक बाट समेत सहयोग लिई कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको लागि जम्मा रु. ५,१६,००,०००।- (पाँच करोड सोह्र लाख मात्र) बजेट व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस कार्यक्रमबाट विभिन्न स्थान गरी जम्मा १४ वटा गल्छी/पहिरो नियन्त्रण भएको हुनेछ ।

७.एकीकृत सुख्खा क्षेत्र व्यवस्थापन

प्राकृतिक, मानवीय तथा जलवायुजन्य कारणले यस प्रदेशका विभिन्न स्थानहरुमा पानिश्रोतहरु सुक्दै गई सुख्खा क्षेत्रको रुपमा परिणत भैरहेको अवस्थालाई सम्वोधन गर्न यो कार्यक्रम प्रस्ताव गरिएको हो । पानीको मुलहरुको संरक्षण गर्दै परम्परागत पोखरीहरुको संरक्षण गर्ने, पुरेका पोखरी पूनरुत्थान गर्ने, गाउँघरको बाटोमा बग्ने भललाई संकलन गर्ने पोखरी बनाई वढी भएको पानीलाई खोला खोल्सीमा सुरक्षित निकास बनाउने, मध्यम भिराला बारी (१५ देखी २१ डीग्री ढलान कोण सम्मका लाई) सम्भव भए सम्म गह्राहरु सुधार गर्ने, नभए बीचमा विरुवाको हेज रो बनाउने, नाङ्गो

डा. राजीव कुमार राई

क्षेत्र, बुट्यान क्षेत्रमा उपयोगी विरुवाहरुको बृक्षारोपण गर्ने, बृक्षारोपण गर्दा अर्ध चन्द्राकार आकारमा १.५देखि २ मि. को आँखी भौ जस्तो वर्षे पानी संकलन गर्ने दुनो बनाई त्यसको मुनीबाट विरुवा रोप्ने, वहुवर्षीय फलफूल तथा डालेघाँसका विरुवाहरु ३-४ फिटको हुर्केको मात्र रोप्ने, हरित क्षेत्र कायम राख्न जमीनलाई बाक्लै घास पात लगउने, खेती गर्दा मल्चिङ गर्ने र खेतीवारी संरक्षण गर्ने । कार्यक्रम संचालन गर्न निम्न उपायहरु अवलम्वन गरिने छ ।

- **खानेपानी योजना सञ्चालन गर्दा**

खानेपानीको योजनामा पाइप, टंकी, धारामात्र होइन पानीको मुल र मुहान संरक्षणको कार्य पनि समाबेश गरिने छ।

- **वन व्यवस्थापन गर्दा**

पानी मुहानको जलाधार क्षेत्रमा सल्लाको एकल प्रजाति भएको वनलाई चौडापाते मिश्रीत वनको रुपमा क्रमिक रुपमा रुपान्तरण गर्न डिभिजन वन कार्यालय सँग समन्वय गर्ने, सामुदायिक वन भए कार्य योजनामा समावेश गरी योजना बनाउने तथा स्थानीय तह र डिभिजन वनको सहकार्यमा कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

- **सुख्खा क्षेत्रमा कृषिमा अनुकुलनका कार्य संचालन गर्दा**
  - जमीन ओसिलो राख्न जलाधार संरक्षणका विशेष कार्यहरुमा माथि उल्लेखित कार्यहरु गरिने छ ।
  - खोला खोल्सीमा वर्षे भल पानी संकलन पोखरी बनाइ सिंचाइ गरिने छ ।
  - खेतवारी संरक्षण गरिने छ ।
  - सिंचाइ हुन नसक्ने पाखो बारीहरुमा सुख्खा खप्ने बालीहरुको जात पहिचान तथा प्रवर्द्धन (घैया धान, जुनेलो, कागुना, सितल चिनी, सैजुन), फापर, अदुवा, बेसार, गहत पकेट क्षेत्रको रुपमा विकास गरिने छ ।
  - बाली विविधिकरण (कृषि, पशुपालन, मसलाबाली, कन्दमुल, फलफूल) गरिने छ ।
  - सामुदायिक बिउ बैंकको स्थापना गरिने छ
  - पानी फारो सिंचाई प्रविधि, थोपा सिंचाइ, जुठेलो सिंचाई जस्ता कार्यलाई जोड दिईने छ ।
  - बोरा खेती, समुच्च रेखामा खेती (Contour Trench Farming) गरिने छ ।
  - मल्चिंग (छापो खेती) लाई वढावा दिईने छ साथै संरक्षण खेतीपाती गरिने छ ।
  - बहुवर्षिय फलफूल तथा डालेघाँस/भुईघाँसको विरुवाहरु रोपण गरी कम खनजोत गर्नुपर्ने वालि लगाउने ।

कार्यान्वयन प्रक्रिया

- स्थल छनौट
- बस्तु स्थितिको विश्लेषणः अध्ययन अनुसन्धान, अन्तरक्रिया
- सर्वे डिजाईन, ल.ई. तथा उपभोक्ता समितिसँग कार्य सम्झौता
- कार्यान्वयन चरणः श्रोत, साधन, जनसहभागिता आदि परिचालन, सम्पन्न योजना समूहलाई हस्तान्तरण
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन (कार्यक्रमको हरेक चरणमा)

जनशक्ति व्यवस्थापन

- भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय अन्तर्गत रहेका मौजुदा जनशक्तिहरुको परिचालन गर्दै आवश्यक परेमा प्रचलित नियमानुसार सेवा प्रदायक बाट समेत सहयोग लिई कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको लागि रु. ७५,००,०००।- (पचहत्तर लाख मात्र) बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस कार्यक्रमबाट ६ वटा स्थानमा एकीकृत सुख्खा क्षेत्र व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ ।

८.खानेपानी तथा सिंचाई जलाधार व्यवस्थापन

खानेपानी, सिंचाई जलाधार संरक्षण तथा प्राकृतिक रुपमा रहेका महत्वपूर्ण र लोपोन्मुख हुन लागेका पानीका श्रोतहरुको पहिचान र बस्तु स्थितिको विश्लेषण गरी प्राथमिकताका आधारमा पानी श्रोतहरुको दिगो संरक्षण तथा व्यवस्थापन

डा. राजीव कुमार राई

गरिनेछ यस अन्तर्गत पानी मुहान संरक्षण, संरक्षण पोखरी, कुलो मर्मत, भलपानी भण्डारण बाँध जस्ता क्रियाकलापहरु गरिने छ।

कार्यान्वयन प्रक्रिया

- स्थल छनौट
- बस्तु स्थितिको विश्लेषणः अध्ययन अनुसन्धान, अन्तरक्रिया
- सर्भे डिजाईन तथा ल.ई.
- कार्यान्वयन चरणः सम्बन्धित वडा कार्यालयको सिफारिशमा उपभोक्ता समिति गठन गरिनेछ ।
- उपभोक्ता समिति गठन सम्झौता र कार्यान्वयन
- कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा फोटो सहितको कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन र विल भर्पाई पेश गर्नु पर्नेछ ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

जनशक्ति व्यवस्थापन

- भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय अन्तर्गत रहेका मौजुदा जनशक्तिहरुको परिचालन गर्दै आवश्यक परेमा नियमानुसार सेवा प्रदायकबाट समेत सहयोग लिई कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको लागि रु. ७३,००,०००। (त्रिहत्तर लाख मात्र बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस कार्यक्रमबाट विभिन्न स्थान गरी जम्मा ७ वटा खानेपानी तथा सिंचाई जलाधार व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।

९.चुरे तथा नदी प्रणाली संरक्षण

चुरे तथा तराई मधेशका वसिन्दाको जनजीविकाको आधार तथा कृषिका लागि आवश्यक पानीको स्रोत चुरे क्षेत्रको पर्वतीय पारस्थितीकीय प्रणालीमा आधारित छ । अन्य प्रदेशमा झै प्रदेश नं. १ मा पनि चुरेको पयार्वरणीय तथा पारस्थितिकीय प्रणालीमा भएका विनाशले भावर, तराइ-मधेश, भित्री मधेशको जीवन संकटमा पर्दै गएको छ । चुरेमा भएको विनाशकै कारण वर्षाका समयमा अत्याधिक वाढी आउने, भू क्षय, नदी कटान, जमीन मुनिको पानीको सतह घट्ने, पानीका मुहानहरु सुक्दै जाने जस्ता असरहरु समग्र चुरे तराई मधेशमा देखिएका छन् । यसले गर्दा कृषिमा आधारित हाम्रो अर्थतन्त्रमा कृषि उत्पादनमा क्रमश कमी आइ ठुलो जोखिम निम्त्याइरहेको छ । यी समस्याहरुको सम्बोधन गर्नका यस कार्यक्रम अन्तर्गत निम्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन तथा कार्यान्वयन प्रक्रिया अपनाइने छ ।

कार्यक्रमहरु	कार्यान्वयन प्रक्रिया
➢ गल्छि पहिरो भू क्षय नियंत्रण	➢ पिडितको माग निवेदन संकलन
➢ बायो ई.खोला तथा खहरे किनारा स्थिरीकरण-व्यवस्थापन	➢ स्थल छनौट, आधारभुत तथ्याङ्क संकलन
➢ थिग्रिकरण छेकबाध संरचना निर्माण	➢ बस्तु स्थितिको विश्लेषणः अध्ययन अनुसन्धान, अन्तरकृया
➢ पानी भण्डारण तथा भूमीगत पानी पुनर्भरण संरचना निर्माण	➢ सर्भे डिजाईन तथा ल.ई.
➢ संरक्षण बृक्षारोपण	➢ कार्यान्वयन चरणः कर्मचारी बाट कार्यसञ्चालन
➢ पानी स्रोत संरक्षण तथा भूमीगत जल उपयोग	

जनशक्ति व्यवस्थापन

- ➢ जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय अन्तर्गत रहेका मौजुदा जनशक्तिहरुको परिचालन गर्दै आवश्यक परेमा नियमानुसार सेवा प्रदायक बाट समेत सहयोग लिई कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ ।

डा. राजीव कुमार राई

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको लागि रु. २५,००,०००।- (पच्चिस लाख मात्र) बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस कार्यक्रमबाट १ स्थानमा चुरे तथा नदी प्रणाली संरक्षण सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ ।

१०. जलवायु परिवर्तन अनुकुलन नमुना गाउँ कार्यक्रम (Climate Smart Village)

जलवायु परिवर्तनको चुनौतीहरुसँग सामना गर्दै अनुकलन तथा न्यूनीकरणका क्रियाकलापहरुलाई प्रवर्द्धन गर्ने र समुदायको समानुकुलन क्षमता बढाउने उद्देश्य अनुरुप संघीय 'जलवायु अनुकुलित गाउँ कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७३' बमोजिम जलवायू अनुकुलित विविध कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ ।

कार्यान्वयन प्रकृया

- स्थल छनौट
- बस्तु स्थितिको विश्लेषणः अध्ययन अनुसन्धान, अन्तरकृया
- सर्वे डिजाईन तथा ल.ई.
- कार्यान्वयन चरणः उपभोक्ता समिति गठन, निर्देशिका तयारी, स्थानीय समुदायलाई हस्तान्तरण
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

जनशक्ति व्यवस्थापन तथा समयसीमा

- भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय अन्तर्गत रहेका मौजुदा जनशक्तिहरुको परिचालन गर्दै आवश्यक परेमा प्रचलित नियमानुसार सेवा प्रदायक बाट समेत सहयोग लिई कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको लागि रु. ८४,००,०००।- (चौरासी लाख मात्र) बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस कार्यक्रमबाट ६ वटा गाउँमा जलवायु परिवर्तन अनुकुलनका कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ ।

११. पर्यावरणीय/पर्यटकीय/जैविक विविधता क्षेत्र जलाधार व्यवस्थापन

प्रदेश सरकारबाट पर्यटनलाई विशेष प्राथमिकता दिईएको सन्दर्भमा पर्यटनका वातावरणीय पूर्वाधार, सेवा, सुविधा, र सुरक्षाको प्रबन्ध गर्नु आवश्यक हुन्छ । पर्यटनको विशेष सम्भावना बोकेका क्षेत्रको समुचित जलाधार व्यवस्थापनद्वारा पर्यटनको लागि आवश्यक पूर्वाधार (सडक, पदमार्ग, पानि मुहान आदि) को सुरक्षा तथा स्तरोन्नति, गुणस्तरीय सेवा (स्वच्छ खाने पानी, जलयात्राको लागि प्रदुषण रहित नदि, स्वच्छ वातावरण, सौन्दर्य प्रदायक भू-भाग आदि) को प्रवाह र पर्यटकको सुरक्षा (वाढि पहिरो जस्ता प्रकोप बाट) को प्रबन्ध गर्नको साथै प्रदेश भित्रका महत्वपूर्ण जैविक विविधता क्षेत्र भित्ररहेका जलधार क्षेत्रहरूको संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्नको लागि समेत यो कार्यक्रम संचालन गरिने छ।

कार्यान्वयन प्रक्रिया

- स्थल छनौट, आधारभुत तथ्याङ्क संकलन
- बस्तु स्थितिको विश्लेषणः अध्ययन अनुसन्धान, अन्तरकृया
- सर्भे डिजाईन तथा ल.ई.
- कार्यान्वयन चरणः उपभोक्ता समिति गठन सम्झौता कार्य संचालन सम्बन्धित वडा कार्यालयको सिफारिशमा उपभोक्ता समिति गठन गरिनेछ । कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा फोटो सहितको कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन र बिल भर्पाई पेश गर्नु पर्नेछ ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

डा. राजीव कुमार राई

जनशक्ति व्यवस्थापन तथा समयसीमा

भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय अन्तर्गत रहेका मौजुदा जनशक्तिहरुको परिचालन गर्दै आवश्यक परेमा प्रचलित नियमानुसार सेवा प्रदायक बाट समेत सहयोग लिई कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापनः

यस कार्यका लागि ४५,००,०००/- (पैतालिस लाख मात्र) बजेट बिनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धीः

३ स्थानमा जलाधारको संरक्षण तथा व्यवस्थापन हुनेछ ।

१२. पार्श्व चित्र प्रकाशन (Activity Profile)

यस कार्यक्रम अन्तर्गतका कार्यक्रम संचालन गर्ने सबै कार्यालय वा निकायहरुले कार्य प्रगतिको मासिक, आवधिक र वार्षिक प्रतिवेदन तथा वार्षिक संरक्षण पार्श्व चित्र (Activity Profile) तोकिएको ढाँचामा तयार गरी आफ्नो तालुक निकायहरुमा पठाउनु पर्ने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको लागि रु. २,००,०००।- (दुइ लाख मात्र) बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस कार्यक्रमबाट २ वटा कार्यालयहरुले पार्श्व चित्र (Activity Profile) तयार गरेको हुनेछ ।

१३. प्रचार/प्रसार सामग्री उत्पादन/वितरण

यस कार्यक्रम अन्तर्गत जलाधार व्यवस्थापन सम्बन्धी सचेतनामुलक सूचना प्रवाहको लागि पोष्टर, पम्पलेट, सूचना आदि तयार गरी प्रचार/प्रसार गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको लागि रु. ३,००,०००।- (तिन लाख मात्र) बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस कार्यक्रमबाट विभिन्न किसिमका १००० प्रती प्रचार/प्रसार सामग्री उत्पादन तथा सरोकारवाला उपभोक्ताहरुलाई वितरण भएको हुनेछ ।

१४. भावर क्षेत्रमा रहेका पानी मुहान, सिमसार क्षेत्रको संरक्षण र व्यवस्थापन

चुरे र तराई मधेशका विचमा रहेको भावर क्षेत्रका वसिन्दाको जनजीविकाको आधार तथा कृषिका लागि आवश्यक पानीको स्रोत चुरे क्षेत्रको पर्वतीय पारस्थितीकीय प्रणालीमा आधारीत छ । अन्य प्रदेशमा झै प्रदेश नं. १ मा पनि चुरेको पयार्वरणीय तथा पारस्थितिकीय प्रणालीमा भएका विनाशले भावर क्षेत्रको जीवन संकटमा पर्दै गएको छ । चुरेमा भएको विनाशकै कारण वर्षाका समयमा अत्याधिक वाढी आउने, भू क्षय, नदी कटान, जमीन मुनिको पानीको सतह घट्ने, पानीका मुहानहरु सुक्दै जाने जस्ता असरहरुसमग्र चुरे भावर तथा तराई मधेशमा देखिएका छन् । यी समस्याहरुको सम्बोधन गर्नका लागि भावर क्षेत्रमा रहेको पानीको श्रोत तथा सिमसार संरक्षण कार्यक्रम अन्तर्गत निम्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन हुने छ ।

- पानी भण्डारण तथा भूमीगत पानी पुनर्भरण संरचना निर्माण
- संरक्षण बृक्षारोपण
- पानी स्रोत संरक्षण तथा भूमीगत जल उपयोग

डा. राजीव कुमार राई

कार्यान्वयन प्रक्रिया

- स्थल छनौट, आधारभुत तथ्याङ्क संकलन
- बस्तु स्थितिको विश्लेषणः अध्ययन अनुसन्धान, अन्तरकृया; सर्वे डिजाईन तथा ल.ई.
- कार्यान्वयन चरणः कार्यालय मातहतका कर्मचारी बाट कार्यसञ्चालन
- कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा फोटो सहितको कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन र सक्कल बिल भर्पाई पेश गर्नु पर्नेछ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

जनशक्ति व्यवस्थापन

- भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय अन्तर्गत रहेका मौजुदा जनशक्तिहरुको परिचालन गर्दै आवश्यक परेमा प्रचलित नियमानुसार सेवा प्रदायक बाट समेत सहयोग लिई कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको लागि रु. ८५,००,०००।- (पचासी लाख मात्र) बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस कार्यक्रमबाट भावर क्षेत्रको ७ स्थानमा पानी मुहान तथा सिमसार संरक्षण सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ ।

१५. बायो इन्जिनियरीङ्ग खोला किनारा संरक्षण

नदी किनारा स्थिरिकरण, आर्थिक र सामाजिक सुरक्षाको दृष्टिकोणले संबेदनशील रहेको छ । यो कार्य संचालन गर्दा बायोइन्जिनियरिङ्ग प्रविधिलाई बढी प्राथमिकता दिनु पर्छ । साथै स्थानीय उपभोक्ताको सहभागिता र सहकार्य लाई प्राथमिकता दिई सञ्चालन गर्नु पर्नेछ । बायोइन्जिनियरिङ्ग बाहेकका संरचना जस्तै तट्बन्ध, स्पर र चेकड्याम निर्माण गर्नु पर्ने भएमा नदी, खोलाको बहाव क्षेत्रको लागि आवश्यक ठाउँ छोडेर नदी र खोलाको अर्को किनारामा कटान नबढ्ने गरी मात्र निर्माण गर्नु पर्नेछ र तटबन्धको संरचना निर्माण गर्दा प्राविधिक रुपमा आवश्यक पर्ने लंचिंङ एप्रोन, स्टड र स्परहरुको अनिवार्य व्यवस्था गर्नु पर्नेछ । निर्मित संरचनाको दिगो संरक्षण गर्नको लागि नदीको दुवै किनारमा हरित पेटिका निर्माण गर्नु पर्नेछ ।

कार्यान्वयन प्रक्रिया

- स्थल छनौट, आधारभूत तथ्याङ्क संकलन
- बस्तु स्थितिको विश्लेषणः अध्ययन अनुसन्धान, अन्तरकृया
- सर्वे डिजाईन तथा ल.ई.
- कार्यान्वयन चरणः सम्बनधित वडा कार्यालयको सिफारिश
- उपभोक्ता समिति गठन, सम्झौता, कार्यसंचालन
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

जनशक्ति व्यवस्थापन

- भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय अन्तर्गत रहेका मौजुदा जनशक्तिहरुको परिचालन गर्दै आवश्यक परेमा नियमानुसार सेवा प्रदायक बाट समेत सहयोग लिई कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको लागि रु. ९,२५,००,०००।- (नौ करोड पच्चीस लाख मात्र) बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस कार्यक्रमबाट विभिन्न स्थान गरी ५० कि.मि. खोला किनारा संरक्षण भएको हुनेछ ।

डा. राजीव कुमार राई

१६. विरूवा उत्पादन तथा वितरण

खाली वनक्षेत्रमा बृक्षारोपण गर्न, निजी जग्गामा बिरुवा रोपी रुखले ढाकेको क्षेत्रको बिस्तार गर्न र बिरुवा उत्पादन गरी वितरण गर्ने उद्देश्यले यो कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । कुन कुन प्रजातिको बिरुवाको माग छ सोको यकिन गरी माग अनुसारको प्रजाति र संख्या एकिन गरी बिरुवा उत्पादनको योजना तय गर्नु पर्ने छ । कुन प्रजातिका बिरुवा उत्पादन गर्ने हो कार्यदिशमै स्पष्ट खुलाउनु पर्नेछ । विरुवा उत्पादन गर्दा माग भएका, गुणस्तरयुक्त र स्थानीयस्तरमा सफल भएका रुखविरुवाका बीउलाई प्राथमिकता दिई छनौट गर्नुपर्नेछ । उत्पादन भएका विरुवा वनको खाली तथा झाडिदार क्षेत्र, सार्वजनिक क्षेत्रमा वृक्षारोपण गर्न र विभिन्न महोत्सवहरु र निजी जग्गामा बृक्षारोपणका लागि वितरण गरिनेछ ।

साथै गुणस्तरीय विरुवा उत्पादन गर्न मलिलो वनको माटो लगायत उपयुक्त सामग्री तथा प्रविधि प्रयोग गर्नुपर्दछ । विरुवा उत्पादन गर्दा Nursery bed मा अनिवार्य रुपमा प्रजाति अनुसार Tagging, Seed sown date/polybag seedling transplant date अनिवार्य रुपमा राखेको हुनुपर्दछ । त्यसै गरी नर्सरीमा उत्पादन हुने विरुवाहरुको जैविक भौतिक तथ्याङ्कहरु जस्तै seed source, pre-sowing treatment, germination percent, average height of seedlings, तथा नर्सरीमा भएका विरुवाहरुमा गरिएको अन्य सम्पूर्ण गतिविधिहरुको तथ्याङ्कहरुको अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।एक वर्षिय विरुवा उत्पादनको हकमा न्यूनतम ७"x३" को पोलिब्याग प्रयोग गर्नु पर्दछ । वहुवर्षीय विरुवा उत्पादनको हकमा न्यूनतम ८"x५" को पोलिब्याग प्रयोग गरी १ वर्ष भन्दा बढि समयसम्म नर्सरीमा संरक्षण तथा Hardening off गरेर मात्र वहुवर्षीय विरुवा वितरण गर्नु पर्नेछ । साथै उत्पादित विरुवाहरु वितरण गर्दा प्राकृतिक प्रकोपमा परेका क्षेत्र तथा प्राकृतिक प्रकोप क्षेत्रमा बसोबास गर्ने स्थानीय मानिसहरुलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखी विरुवा वितरण गर्नु पर्नेछ ।

यस शीर्षकको रकम प्रचलित नर्म्स र दररेटको अधीनमा रही लागत अनुमान स्वीकृत गराई नियमानुसार गर्न गराउन सकिने तथा निजी नर्सरीहरुबाट समेत विरुवा खरिद गर्न सकिनेछ । कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा उत्पादित विरुवाहरुको जात, संख्या, वितरणको लगत, रोपण गरिने ठाउँको विवरण, फोटो सहितको कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

विरुवा उत्पादन (विभिन्न प्रकारका रुख, गैरकाष्ठ तथा बहुउपयोगी प्रजाति) कार्यक्रम संचालन भू-संरक्षणका प्राविधिक कर्मचारी मार्फत गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्य सम्पन्न गर्न कुल रकम रु. ५,००,०००।- (पाँच लाख मात्र) बिनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

करिव ५० हजार एकवर्षिय विरुवा उत्पादन भई वितरण हुनेछन् ।

१७. शहरी जलाधार व्यवस्थापन

शहरी क्षेत्रका समुदायको आवश्यकता र सो क्षेत्रसँग जोडिएको उपल्लो तहको पानी ढलोले घेरिएको जलाधार क्षेत्रको संवेदनशिलतालाई सम्बोधन गर्ने गरी मूलभूत रुपमा एकीकृत जलाधार व्यवस्थापनको माध्यमद्वारा भू-स्खलनमा न्यूनीकरण गर्दै कृत्रिम रुपमा पानीको मात्रालाई बढोत्तरी गर्नु कार्यक्रमको मूख्य उद्देश्य रहेको छ । यस अन्तर्गत निम्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्न सकिने छः

- स्थानीय जनप्रतिनिधि तथा सरोकारवालाहरुसँग अन्तरकृया
- संरक्षण समूह पहिचान र सशक्तिकरण
- थिग्रीकरण रोकथाम संरचना निर्माण
- जल प्रवाहको व्यवस्थापनको लागि हरित प्रविधि विकास
- पानी श्रोतको अवस्था सर्वेक्षण अध्ययन

डा. राजीव कुमार राई

- वातावरणीय अध्ययन तथा नियमित अनुगमन-मूल्यांकन
- वृक्षारोपण तथा पुन रोपण
- संरक्षण पोखरी निर्माण तथा व्यवस्थापन
- पानीढल-बर्षाझरी तथा वहाव संकलन पोखरी
- गल्छीवहाव नियन्त्रणको लागि चेक ड्याम निर्माण
- क्षतिग्रस्त भूमी पुनरुत्थान-खेतीवारी संरक्षण
- भू उपयोग प्रविधि विकास तथा सचेतनामूलक कार्यक्रम
- वातावरणीय सेवा, जलाधारीय सेवा भूक्तानी प्रणालीको विकास

कार्यान्वयन प्रक्रिया

- स्थल छनौट
- बस्तु स्थितिको विश्लेषणः अध्ययन अनुसन्धान, अन्तरक्रिया
- सर्वे डिजाईन तथा ल.ई.
- कार्यान्वयन चरणः सम्बन्धित वडा कार्यालयको सिफारिशमा उपभोक्ता समिति गठन गरिनेछ ।
- उपभोक्ता समिति गठन, निर्देशिका तयारी, कार्यक्रम कार्यान्वयन, स्थानीय समुदायलाई हस्तान्तरण
- कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा फोटो सहितको कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन र विल भर्पाई पेश गर्नु पर्नेछ ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

जनशक्ति व्यवस्थापन

- भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय अन्तर्गत रहेका मौजुदा जनशक्तिहरुको परिचालन गर्दै आवश्यक परेमा प्रचलित नियमानुसार सेवा प्रदायक बाट समेत सहयोग लिई कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको लागि रु. ३७,००,०००।- (सैतिस लाख मात्र) बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस कार्यक्रमबाट विभिन्न स्थान गरी जम्मा ४ वटा शहरी जलाधारको व्यवस्थापन तथा संरक्षण भएको हुनेछ ।

१८. संरक्षण कार्यको व्यवस्थापन एवं रेखदेख

यस कार्यक्रम अन्तर्गत निर्मित संरचनाहरु, बृक्षारोपण क्षेत्र, नर्सरीको व्यवस्थापनमा थप निर्माण कार्य लगायत अन्य आवश्यक रेखदेखको लागि जनशक्ति तथा स्रोतको व्यवस्थापन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको लागि रु. २२,००,०००।- (बाइस लाख मात्र) बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस कार्यक्रमबाट विभिन्न ८ स्थानको लागि व्यवस्थापन तथा रेखदेख सम्बन्धी क्रियाकलप संचालन भएको हुनेछ।

१९. संवेदनशिल क्षेत्र भू-संरक्षण कार्यक्रम

भू-संरक्षणको दृष्टिकोणले अति संवेदनशिल क्षेत्रमा समस्याको प्रकृति हेरी उपयुक्त कार्यक्रम संचालन गर्न सकिनेछ । खास गरी मध्यपहाडी, महाभारत तथा चुरे क्षेत्रहरुमा समस्याको रुपमा रहेको पहिरो, गल्छी, नदी कटान नियन्त्रण, खहरे तथा यसको सम्मुखमा रहेका वस्ती समुदायका मानिसहरुको जीउ धनको रक्षा तथा महत्वपूर्ण पूर्वाधारहरुको संरक्षणका लागि यो कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

कार्यान्वयन प्रक्रिया

- पीडितको माग निवेदन संकलन

डा. राजीव कुमार राई

- स्थल छनौट, आधारभुत तथ्याङ्क संकलन
- बस्तु स्थितिको विश्लेषणः अध्ययन अनुसन्धान, अन्तरक्रिया
- सर्वे डिजाईन तथा ल.ई.
- कार्यान्वयन चरणः सम्बनधित वडा कार्यालयको सिफारिशमा उपभोक्ता समिति गठन गरिनेछ । उपभोक्ता समितिबाट काम गराउन नसकिने देखिएमा कार्यालय मातहतका कर्मचारी बाट कार्य संचालन गरिनेछ।
- कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा फोटो सहितको कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन र विल भर्पाई पेश गर्नु पर्नेछ ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

जनशक्ति व्यवस्थापन

- भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय अन्तर्गत रहेका मौजुदा जनशक्तिहरुको परिचालन गर्दै आवश्यक परेमा नियमानुसार सेवा प्रदायक बाट समेत सहयोग लिई कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको लागि रु. ८३,००,०००।- (त्रियासी लाख मात्र) बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस कार्यक्रमबाट आवश्यक परेको ७ स्थानमा भू तथा जलाधार संरक्षण सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ ।

२०. सडकसँग भू-संरक्षण

ग्रामीण क्षेत्रहरुमा तिब्रतर रुपमा ग्रामीण सडकको पूर्वाधार निर्माणका कार्यहरुले ठूलो परिमाणमा भू-स्खलन गराएको कारणले जैविक विविधता, भू-उपयोग प्रणाली तथा विविध क्षेत्रमा नकारात्मक असर बढ्दै गईराखेको सन्दर्भमा उक्त कार्यबाट हुनसक्ने जोखिम न्यूनीकरण गर्नु यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य रहेको छ । ग्रामीण सडकको भू-स्खलन रोकथामका लागि अवलम्बन गरिने प्रविधिलाई प्रदर्शन स्थलको रुपमा विकास गरी प्रवर्द्धन गरिनेछ र विकसित प्रविधिलाई क्रमशः प्रदेश, स्थानीय तह सम्म हस्तान्तरण गरिनेछ ।

यस कार्यक्रममा वायो ईन्जिनियरिङ्ग प्रविधिबाट सडकको दायाँवायाँ हरियाली प्रवर्द्धन तथा भिरालो पाखो संरक्षणका लागि जैविक र संरचनात्मक निर्माण कार्य, सडक आसपासका वस्ती र मानवीय जोखिमयुक्त स-साना पहिरो उपचार, गल्छि खोल्सी नियन्त्रण तथा सो सम्बन्धी कुलो नाला निर्माण, सुरक्षित भल पानीको निकास जस्ता कार्यहरु पर्दछन् भने यस कार्यक्रममा सडक निर्माण वा स्तरोन्नतिका उद्देश्यले निर्माण हुने सडकको नाला निर्माण, वाल निर्माण जस्ता कार्यहरु यसमा समावेश हुने छैन ।

कार्यान्वयन प्रक्रिया

- स्थल छनौट
- बस्तु स्थितिको विश्लेषणः अध्ययन अनुसन्धान, अन्तरकृया
- सर्वे डिजाईन तथा ल.ई.

कार्यान्वयन चरणः सम्बन्धित वडा कार्यालयको सिफारिशमा उपभोक्ता समिति गठन गरिनेछ । उपभोक्ता समिति गठन, निर्देशिका तयारी, स्थानीय समुदायलाई हस्तान्तरण

- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

जनशक्ति व्यवस्थापन

- भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय अन्तर्गत रहेका मौजुदा जनशक्तिहरुको परिचालन गर्दै आवश्यक परेमा प्रचलित नियमानुसार सेवा प्रदायक बाट समेत सहयोग लिई कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको लागि रु. १,९५,००,०००।- (एक करोड पन्चानब्बे लाख मात्र) बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि
यस कार्यक्रमबाट विभिन्न स्थान गरी जम्मा १५.५ कि.मि. सडक संरक्षण भएको हुनेछ ।

२१. साझेदारी/आकस्मिक भू-संरक्षण कार्यक्रम

अतिवृष्टी, अनावृष्टी जलवायु परिवर्तन तथा वातावरणीय प्रकोपले गर्दा उत्पन्न हुने प्रतिकुल असरहरुको सम्बोधन गर्ने उद्देश्यले भू तथा जलाधार संरक्षण, पोखरी/ताल/तलैया/सिमसार संरक्षण तथा व्यवस्थापन, बायोइन्जिनियरिङ प्रविधि मार्फत भू-संरक्षण तथा अन्य संरक्षणका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्न विनियोजित बजेट खर्च गर्न सकिने छ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन
- वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय, जलाधार व्यवस्थापन कार्यान्वयन इकाई अन्तर्गत रहेका मौजुदा जनशक्तिहरुको परिचालन गर्दै आवश्यक परेमा प्रचलित नियमानुसार सेवा प्रदायकबाट समेत सहयोग लिई कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन
यस कार्यक्रमको लागि रु. १,००,००,०००।- (एक करोड मात्र) बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि
यस कार्यक्रमबाट माग र आवश्यकतामा आधारित १० स्थानमा संरक्षणका कृयाकलापहरु सञ्चालन हुनेछ ।

२२. सिमसार/पोखरी जलाधार व्यवस्थापन र पोखरी निर्माण तथा व्यवस्थापन
राष्ट्रिय सिमसार नीति २०६९ सिमसार र पोखरीहरुको व्यवस्थापनको मुख्य मार्गदर्शन हो । यी सिमसारहरु सतहपानीको स्रोत मात्रै नभई भूमिगत जल पुनर्भरणको माध्यम समेत हुन । जैविक विविधता, साँस्कृतिक महत्व र पर्यटकीय सम्भावना समेत भएका यस प्रदेशमा रहेका सिमसारहरुको नक्शांकन र अभिलेखीकरण गरी प्राथमिकताको आधारमा क्रमशः संरक्षण र व्यवस्थापनको कार्य यस अन्तर्गत गरिने छ । तालतलैया, पोखरी तथा सिमसार क्षेत्रहरुमा उपल्लो तटीय क्षेत्रबाट पुग्न जाने सम्भाव्य थिग्रिकरणको असरलाई न्यूनीकरण गरी सिमसार क्षेत्रको वातावरणीय स्वच्छता कायम गर्नु यस कार्यक्रमको मूख्य उद्देश्य रहेको छ । सम्बन्धित वडा कार्यालयको सिफारिशमा उपभोक्ता समिति गठन गरिनेछ । कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा फोटो सहितको कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन र विल भर्पाई पेश गर्नु पर्नेछ ।

यस अन्तर्गत निम्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन तथा कार्यान्वयन प्रक्रिया अपनाइने छ ।

कार्यक्रमहरु	कार्यान्वयन प्रक्रिया
➢ भू स्खलन रोकथाम (गल्छी/पहिरो) ➢ तटबन्धन निर्माण ➢ ग्रामीण सडक संगै भू-संरक्षण तथा हरियाली प्रवर्द्धन ➢ मुलाधार पहिचान तथा संरक्षण प्याकेज कार्यक्रम ➢ मुलपानी व्यवस्थापन तथा जलाधार संरक्षण पोखरी निर्माण ➢ कृषि योग्य भूमिको व्यवस्थापन ➢ कम खर्चिलो तथा वायो इन्जिनियरीङ्ग प्रविधिको प्रवर्द्धन ➢ संरक्षणमा स्थानीय सरोकारवालाहरुको क्षमता अभिवृद्धि र समन्वयका कार्यहरु ➢ अध्ययन अनुसन्धान ➢ वृक्षारोपण ➢ सरोकारवालाहरुसँग अन्तरकृया (तालिम-गोष्ठी) ➢ संरक्षण समिति गठन तथा शसक्तिकरण	➢ स्थल छनौट ➢ बस्तु स्थितिको विश्लेषणः अध्ययन अनुसन्धान, अन्तरकृया ➢ सर्भे डिजाईन तथा ल.ई. ➢ कार्यान्वयन चरणः उपभोक्ता समिति गठन, निर्देशिका तयारी, स्थानीय समुदायलाई हस्तान्तरण ➢ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

डा. राजीव कुमार राई

जनशक्ति व्यवस्थापन

- भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय अन्तर्गत रहेका मौजुदा जनशक्तिहरुको परिचालन गर्दै आवश्यक परेमा नियमानुसार सेवा प्रदायकबाट समेत सहयोग लिई कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको लागि रु. ४,१८,००,०००।- (चार करोड अठार लाख मात्र) बजेट व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस कार्यक्रमबाट जम्मा ३९ वटा सिमसार/पोखरीको संरक्षण तथा व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।

खण्ड ४ वातावरण संरक्षण कार्यक्रम

२३. दिवस, समारोह, सप्ताह (वातावरण दिवस, जैविक विविधता, वन डढेलो सप्ताह आदि)

यस कार्यक्रम अन्तर्गत आ.व. २०७९/०८० को विभिन्न मितिमा संचालन हुने दिवस समारोह जस्तै राष्ट्रिय वृक्षारोपण दिवस, जैविक विविधता दिवस, सामुदायिक वन दिवस, सिमसार दिवस, चुरे दिवस, वन्यजन्तु सप्ताह, वन डढेलो सप्ताह, सरसफाई सप्ताह जस्ता वन तथा वातावरणसँग सम्बन्धित कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । यसको लागि प्रदेश अन्तर्गतका डिभिजन वन कार्यालय, भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालयहरु, वन निर्देशनालय, वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र, एवं वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयले आफनो आवश्यकता अनुसारका कार्यक्रम तय गरी स्वीकृत नर्म्सको आधारमा लागत इस्टिमेट स्वीकृत गरी आवश्यक रकम खर्च गर्न सक्नेछन् ।

कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा निम्न बुँदाहरु समाबेश गर्नु पर्नेछः

- समारोह अन्तर्गत गरिएका क्रियाकलापहरु
- क्रियाकलापहरु संचालन गरिएका स्थान
- फोटो, होर्डिङ्ग वोर्ड तथा ब्यानर

जनशक्ति व्यवस्थापन

वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, वन निर्देशनालय, वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द, १५ वटा डिभिजन वन कार्यालयहरु, भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालयहरु, स्थानीय तह, विभिन्न वन समूहहरु, अन्य सम्बन्धित सरोकारवालाहरुको समन्वय, सहकार्य तथा सहयोगमा यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. ३५,००,०००।- (पैंतिस लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

वन, वातावरण, जैविक विविधता तथा जीवजन्तुको संरक्षण तथा व्यवस्थापनको सम्वन्धमा सचेतना अभिवृद्धि हुने ।

२४. वनस्पति उद्यान स्थापना (टेकाने, दाबुराङ, शाकेला, सिद्दकाली र पाँचथर)

यस प्रदेशमा करिव ३५०० भन्दा बढी प्रजातीका वनस्पतिहरु पाइन्छन् । प्राकृतिक रुपमा पाइने वनस्पतिहरुलाई सौन्दर्यकरण गरी पर्यापर्यटन प्रवर्धन तथा जनचेतना अभिवृद्वी गर्नका लागि वनस्पति उद्यानहरु स्थापना गर्नु पर्दछ । यसले विद्यार्थीहरुलाई खुला प्रयोगशालाको रुपमा काम गर्दछ भने वनस्पतिहरुको स्व-स्थानीय र पर-स्थानीय संरक्षण पनि हुन्छ । यसले मानिस र वातावरण वीचको सन्तुलन कायम गर्न मद्दत पुर्‍याउछ । वनस्पति उद्यान निर्माणका लागि वनस्पति विज्ञको सहयोगमा निर्माण योजना खाका (Garden Design) तयारी र सम्वन्धित कार्यालयबाट इन्जिनियरिङ इष्टिमेट तयार गरी निर्माणको काम गरिनेछ । स्थानीय तह र सरोकारवाला निकायहरुसँग समन्वय एवं सहकार्य गरी आवश्यकता अनुसार स्थान पहिचान गर्न सकिनेछ । यस प्रकारका वनस्पति उद्यानमा सौन्दर्यपरक विरुवाका साथै लोपोन्मुख रैथाने वनस्पतिहरुको रोपण तथा संरक्षण गरिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय तथा सम्बन्धित डिभिजन वन कार्यालयहरुका कर्मचारीहरुबाट उपभोक्ता समूह हरुमार्फत यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. ९०,००,०००।- (नब्बे लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

वनस्पति उद्यानको स्थापना भइ प्रदेशको वातावरण संरक्षण तथा व्यवस्थापन र पर्यापर्यटन प्रवर्धनमा सहयोग पुग्नेछ।

२५. वन सम्बन्धी स्वीकृत IEE प्रतिवेदन कार्यान्वयन सम्बन्धी अनुगमन र प्रतिवेदन तयारी

स्वीकृत वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा उल्लेखित वातावरणीय न्यूनीकरणका उपायहरुको साथ साथै वातावण व्यवस्थापन योजना (Environmental Management Plan) मा उल्लेखित क्रियाकलापहरु सम्बन्धित प्रस्तावकले कार्यान्वयन गरेको छ कि छैन सोको अनुगमन गर्न नितान्त आवश्यक रहेको छ । तसर्थ यो कार्यक्रम संचालनका लागि वातावरण विज्ञ, सम्वन्धित विषयगत मन्त्रालयको प्रतिनिधी, वातावरणीय अध्ययन तथा सिफारिस समितिका सदस्यहरु रहेको अनुगमन टोली बनाई मन्त्रालयबाट भ्रमण काज स्वीकृत गराएर स्वीकृत वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनको आधारमा यस प्रदेशमा विभिन्न आयोजना/योजना तथा विभिन्न क्रियाकलाप संचालन गरिरहेका प्रस्तावकहरुको विभिन्न आयोजना र क्रियाकलापहरुको अनुगमन गरिने छ । यसमा शीर्षकमा विनियोजित बजेट इन्धन, यातायात, दैनिक भ्रमण भत्ता, अन्तरक्रियामा खाजा खर्च, विषयगत विज्ञ आदिमा समेत खर्च गर्न सकिनेछ । साथै अनुगमन पश्चात एकीकृत प्रतिवेदन तयार गरी मन्त्रालयमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयबाट विभिन्न विषयगत विज्ञहरु र विषयगत मन्त्रालयकोसंगको समन्वय तथा सहयोगमा यो कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो क्रियाकलाप संचालनको लागि बजेट रु. ३,००,०००।- (तिन लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

स्वीकृत वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनको कार्यान्वयनको अवस्थाको बारेमा जानकारी प्राप्त भई प्रस्तावको कार्यन्वयनमा (वातावरण पक्षको हिसाबले) सुधार गर्न सकिने र प्रदेशको वातावरण सम्बन्धी नीति, ऐन, नियम, मापदण्ड, कार्यविधि निर्माण तथा संशोधनमा सहयोग पुग्ने साथै गैह्र कानूनी रुपमा संचालनमा रहेका आयोजनाहरुलाई कानूनी दायरामा ल्याउन आवश्यक सहयोग पुग्ने ।

२६. वातावरण सचेतना सहितको विद्यालय वातावरण सुधार कार्यक्रम र वातावरण शिक्षण/सचेतना कार्यक्रम

बढ्दो शहरीकरण एवं अनियन्त्रित जल, वायु, माटो, ध्वनी, रसायनिक लगायतका सबै प्रकारका प्रदुषणबाट वातावरणमा पर्ने सक्ने जोखिमलाई न्यूनीकरणका साथ साथै सरसफाईलाई संस्कारको रुपमा विकास गर्न, जैविक विविधताको संरक्षण तथा दिगो उपयोग गर्न तथा विद्यालय स्तरबाट नै वातावरणीय स्वच्छता सम्बन्धी चेतना बढाई समग्र प्रदेशमा सफा, स्वच्छ र हराभरा वातावरण बनाउन यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । साथै स्वच्छ र सफा वातावरण कायम, प्रदुषण नियन्त्रण, फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा हरियाली प्रवर्द्धनमा विद्यार्थीदेखि जनसाधारणमा जागृत गराई व्यक्ति, परिवार अनि समुदायको भूमिकालाई थप सुसूचित, सशक्त र क्रियासिल बनाउन प्रदेशमा रहेका सरकारी सामुदायिक विद्यालयहरुमा यो कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ । डिभिजन वन कार्यालयहरुले सम्बन्धित सरोकारवाला निकायहरु, सरकारी तथा गैह्रसरकारी संस्थाहरु, समुदाय, निजी क्षेत्र, शैक्षिक संस्थाहरुसँग समन्वय र सहकार्य गरी विद्यार्थीहरुमा वातावरण

डा. राजीव कुमार राई

संरक्षण सम्बन्धी जनचेतना जगाउने क्रियाकलाप संचालन गर्न सक्नेछन् । साथै देहायको क्षेत्रमा यस कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ।

- विद्यालय बँगैचा निर्माण
- वृक्षारोपण तथा फलफूलका विरुवा रोप्ने कार्यलाई विशेष प्राथमिकता दिनु पर्नेछ,
- ठोस तथा तरल वा अन्य फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्न,
- प्रदुषण नियन्त्रण र कुनै पनि वातावरणीय प्रवर्द्धनका क्रियाकलापहरु अवलम्वन गर्न,
- प्लाष्टिक झोला विस्थापन तथा वैकल्पिक झोला प्रवर्द्धन,
- जैविक मल बनाउने, पानी संकलन गर्ने, नवीकरणीय उर्जा प्रवर्द्धनका क्रियाकलाप अवलम्वन गर्न ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

यस कार्यक्रम डिभिजन वन कार्यालयहरुले स्थानीय तह एवं सरोकारवालाहरूको सहयोग र सहकार्यमा संचालन गर्ने छन्।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमका लागि जम्मा रु. ६५,६४,०००।- (पैसठ्ठी लाख चौसठ्ठी हजार मात्र) बजेट व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

- शैक्षिक संस्था साथ स्थानीयस्तरमा वातावरण सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि भई वातावरण संरक्षणमा टेवा पुग्नेछ।

२७. ब्रोसर प्रकाशन

बढ्दो शहरीकरण, सघन जनघनत्व तथा सरसफाईको कार्यसँगै उत्पादित फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन हुन नसक्दा जनस्वास्थ्यलाई गम्भिर असर पार्नुका साथै गाँउ, शहर बजारको सौन्दर्य तथा त्यस क्षेत्रको पर्यावरणमा समेत प्रतिकुल प्रभाव परेको छ । स्थानीय तह र सरोकारवाला निकायहरुसँग समन्वय एवं सहकार्य गरी सार्वजनिक स्थानमा फोहरमैला फाल्न प्रतिबन्ध तथा फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापनका लागि जनस्तरसम्म सरसफाई र फोहरमैला व्यवस्थापन बारे जनचेतना अभिवृद्धि गर्नको लागि यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । यसमा वातावरण संरक्षणका प्रचारप्रसार सामग्री, सार्वजनिक स्थल तथा कार्यालय परिसरमा निषेध गरिएका सामग्रीको स्टिकर, होर्डिङ वोर्डमा राख्ने जनचेतनामुलक फ्लेक्सको डिजाइन तथा छपाई लगायतका कार्य संचालनको लागि यस शीर्षकमा विनियोजित बजेट खर्च गर्न सकिनेछ । साथै यसमा उपयुक्त वातावरण संरक्षण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी चेतनामूलक र जानकारीमूलक सामग्री तयार गरी ब्रोसार प्रचारप्रसार गर्न सकिनेछ । आवश्यकता अनुसार स्थानीय हाट बजारमा माइकिङ्ग तथा प्रवचन आदि समेत खर्च गर्न सकिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

वन निर्देशनालयका कर्मचारीहरुबाट यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. ६०,०००।- (साठ्ठी हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

स्थानीयस्तरमा वातावरण सम्वन्धी सचेतना अभिवृद्दी भई प्रदेशको वातावरण संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्ने ।

डा. राजीव कुमार राई

खण्ड ५ जडीबुटी विकास कार्यक्रम

२८. जडिबुटी प्रशोधन तथा असल कथा प्रसारण

प्रदेश नं. १ को फैलावट समथर तराइ देखि चुरे, पहाड हुदै हिमालसम्म रहेको छ । सानो भौगोलिक क्षेत्रमा रहेको फराकिलो उचाइको विविधताले गर्दा पाइने विभिन्न हावापानीमा ९०० भन्दा बढि प्रकारका जडीबुटीहरु पाइन्छन् ती जडीबुटीको बारेमा जन समुदायलाई जानकारी गराउन विभिन्न रेडियो कार्यक्रम मार्फत असल कथा प्रसारण गरिनेछ । यसका लागि विषयबस्तु तयार गरी रेडीयोहरुसँग सम्झौता गरि कार्यक्रम प्रसारण गरिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

मन्त्रालयबाट विषयबस्तु तयार गरी विभिन्न रेडीयो/टेलिभिजनसँग सम्झौता गरि यो कार्यक्रम संचालन हुनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि जम्मा बजेट रु. २,५०,०००।-(दुइ लाख पचास हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

जडीबुटीको खेति विस्तार तथा बजारीकरणका विषयमा प्रचार प्रसार हुनेछ ।

२९. जडीबुटी संकलक, मध्यस्तकर्ता र व्यापारीवीच प्रदेस्तरीय छलफल तथा अन्तरक्रिया

प्रदेश नं. १ को फैलावट समथर तराइ देखि चुरे, पहाड हुदै हिमालसम्म रहेको छ । सानो भौगोलिक क्षेत्रमा रहेको फराकिलो उचाइको विविधताले गर्दा पाइने विभिन्न हावापानीमा ९०० भन्दा बढि प्रकारका जडीबुटीहरु पाइन्छन् ती जडीबुटीको बारेमा संकलनकर्ता, उत्पादक कृषक, मध्यस्थकर्ता, व्यापारीविच सह-सम्वन्ध कायम गरी व्यापार प्रवर्धन गर्न यो अन्तरक्रिया कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

मन्त्रालयबाट विषयबस्तु तयार गरी सरोकारवालाहरुको सहभागितामा यो कार्यक्रम संचालन हुनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि जम्मा बजेट रु. २,५०,०००।-(दुइ लाख पचास हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

जडीबुटीको खेति विस्तार तथा बजारीकरणका विषयमा सरोकारवालाहरुवीच अन्तरक्रिया हुनेछ ।

३०. प्रदेश स्तरीय जडिबुटीको ISO ल्याव स्थापनाको गुरुयोजना तथा DPR तयारी

यस प्रदेशमा करिव ३५०० भन्दा बढी प्रजातीका वनस्पतिहरु पाइन्छन् । यी वनस्पतिहरुमध्ये करिव ९०० प्रजातिका जडीबुटी रहेका छन् । तराई क्षेत्रमा कुरिलो, लेमनग्रास, सिट्रोनेल्ला, पामारोजा, क्यामोमाइल, हर्रो, बर्रो, अमला, पुदिना लगायतको जडीबुटी खेती विस्तार गर्न सकिन्छ भने पहाडी भेगमा चिराइतो, तेजपात, धसिङ्गरे, टिमुर तथा हिमाली भेगमा कुट्की, जटामसी, अतिस, विष लगायतको खेती विस्तार र प्रवर्धन गर्न सकिन्छ । यी जडीबुटीहरुको निकासीका लागि यसमा भएको रसायनको मात्राको बारेमा अनुसन्धान गरी प्रमाणित गर्नका लागि ISO ल्यावको आवश्यकता पर्दछ । यस ल्यावले जडीबुटीहरुको अन्तरराष्ट्रिय व्यापार गरी मूल्य अभिवृद्दी गर्न सहयोग पुऱ्याउदछ । नेपालको जडीबुटीहरुको मूल्य वृद्दी भई जडीबुटीबाट आर्थिक समृद्दी हासिल गर्नका लागि यस किसिमको ल्यावको अपरिहार्यता रहेको छ । यस कार्यक्रम संचालनका लागि यस मन्त्रालय अन्तर्गतको अनुसन्धानात्मक निकायको रुपमा रहेको वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र तरहरामा गर्न सकिनेछ । ISO ल्यावको गुरुयोजना र DPR वनस्पति विज्ञ, रसायन विद्, वातावरणविद्, समाजशास्त्री र इन्जिनियरको सहयोगमा निर्माण गरिनेछ । उक्त DPR मा सरोकारवाला निकायहरुको समन्वयमा कार्यान्वयन तथा संचालन र व्यवस्थापनको ढाँचा तयार गरिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डा. राजीव कुमार राई

मन्त्रालयबाट कार्यसूची स्वीकृत गरी प्रस्तावपत्र मूल्याङ्कन विधिबाट यो कार्यक्रम संचालन हुनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि जम्मा बजेट रु. ५०,००,०००।-(पचास लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यो कार्यक्रमबाट प्रदेशस्तरीय ISO ल्याबको स्थापनाका लागि गुरुयोजना र DPR तयार हुनेछ ।

३१. प्रादेशिक वनस्पति उद्यानको DPR निर्माण

यस प्रदेशमा करिब ३५०० भन्दा बढी प्रजातीका वनस्पतिहरु पाइन्छन् । प्राकृतिक रुपमा पाइने वनस्पतिहरुलाई सौन्दर्यकरण गरी पर्यापर्यटन प्रवर्धन तथा जनचेतना अभिवृद्दी गर्नका लागि वनस्पति उद्यानहरु स्थापना गर्नु पर्दछ । यसले विद्यार्थीहरुलाई खुला प्रयोगशालाको रुपमा काम गर्दछ भने वनस्पतिहरुको स्व-स्थानीय र पर-स्थानीय संरक्षण पनि हुन्छ । यस प्रदेशको वैज्ञानिक तथा प्राज्ञिक निकायको रुपमा रहेको वनस्पति विज्ञहरुको निरन्तर निगरानी तथा वनस्पति विज्ञानमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुलाई खुला ज्ञानकेन्द्रको रुपमा विकास गर्नका लागि यो उद्यान वनस्पति विज्ञानमा स्नातकोत्तर तहसम्म अध्यापन हुने श्री त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तरगत स्नातकोतर क्याम्पस विराटनगर वा महेन्द्र मोरङ आदर्श वहुमुखी क्याम्पस विराटनगर वा विराटनगर महानगरपालिकासँगको सहकार्यमा स्थापना गर्ने गरी मन्त्रालयको निर्णयको आधारमा स्थान छनौट गरी DPR निर्माण गरिनेछ । यस उद्यानमा तराई, भावर र चुरे श्रृंखलाका साथै पहाडी क्षेत्रमा पाइने वनस्पतिका जिवित नमूनाहरु ल्याई रोपण तथा संरक्षण गरिनेगरी विभिन्न वर्ग, जाती, समुह, प्रजातीका दुर्लभ लोपोन्मुख वनस्पतिहरुका लागि छुट्टाछुट्टै डेमोप्लटहरुको डिजाइन गरिनेछ । वनस्पतिको नमूना राख्न हर्वेरियम र सुचना केन्द्र तथा कार्यालय भवनको डिजाइन इष्टिमेट तयार गरिनेछ । वनस्पति उद्यानले मानिस र वातावरण वीचको सन्तुलन कायम गर्न मद्दत पुर्‍याउछ । वनस्पति उद्यानको DPR वनस्पति विज्ञ, वातावरणविद्, समाजशास्त्री र इन्जिनियरको सहयोगमा निर्माण गरिनेछ । उक्त DPR मा सरोकारवाला निकायहरुको समन्वयमा कार्यान्वयन तथा संचालन र व्यवस्थापनको ढाँचा तयार गरिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

मन्त्रालयबाट कार्यसूची स्वीकृत गरी प्रचलित कानूनले तोकेको प्रकृया पूरा गरी प्रस्तावपत्र मूल्याङ्कन विधिबाट यो कार्यक्रम संचालन हुनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि जम्मा बजेट रु. १२,००,०००।-(बाह्र लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यो कार्यक्रमबाट प्रदेशस्तरीय वनस्पति उद्यानको स्थापनाका लागि DPR तयार भएको हुनेछ । उक्त DPR कार्यान्वयन तथा संचालन र व्यवस्थापनको ढाँचा तयार हुनेछ ।

३२. विश्वविद्यालय/ वनस्पति समाज/NFA आदीको सहकार्यमा बैज्ञानिक कार्याशाला

यस प्रदेशमा रहेका कृयाशिल वैज्ञानिकहरुको सकृयतामा बैज्ञानिक कार्याशाला संचालन गरिनेछ । यसका लागि विभिन्न शैक्षिक तथा प्रागिक संस्थाहरु, विश्वविद्यालय, क्याम्पस, वनस्पति समाज नेपाल, नेपाल जैविक समाज, नेपाल वन प्राविधिक संघ जस्ता निकायहरुसँग समन्वय गरि संचालन गरिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

मन्त्रालयबाट विभिन्न निकायहरुको सहकार्यमा यो कार्यक्रम संचालन हुनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि जम्मा बजेट रु. ५,००,०००।-(पाँच लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

डा. राजीव कुमार राई

यो कार्यक्रमबाट प्रदेशमा कृयाशिल वैज्ञानिक तथा प्राज्ञिक समुदायको अध्ययन अनुसन्धानको प्रचारप्रसार र नवप्रवर्धनमा सहयोग हुनेछ ।

३३. वन, वन्यजन्तु संरक्षण सम्बन्धी प्रचार प्रसार (होर्डिङ बोर्डिङ, पम्प्लेट, पुस्तिका, ब्रोसर आदि)

वन, वनस्पति, जडीबुटी, वन्यजन्तु र तिनीहरुको वासस्थानको संरक्षणमा जनसाधारणमा सकारात्मक प्रभाव वृद्धि गर्नको साथै जनचेतना अभिवृद्धि गर्नको लागि मन्त्रालय/निर्देशनालय/डिभिजन वन कार्यालयहरूले जिल्लाका स्थानीय मानिसहरुले वुझ्ने भाषामा पोष्टर, पम्लेट, ब्रोसर, पुस्तिका आदिको निर्माण गरी वितरण गरिनेछ । साथै होर्डिङ बोर्ड निर्माण गरी जंगलमा रहेका राजमार्ग र बाटोहरू, वन प्रवेश नाकाहरु एवं नाकाका गाँउ बस्तीमा समेत होर्डिङ बोर्ड राख्न सकिने छ । यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट स्वीकृत नर्म्सको परिधिभित्र रही लागत अनुमान स्वीकृत गराई सोही वमोजिम खर्च गर्न सकिने छ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

मन्त्रालय तथा मन्त्रालय मताहतका निकायहरुबाट यो कार्यक्रम संचालन हुनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि जम्मा बजेट रु. १०,००,०००।-(दश लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

प्रचार प्रसारको माध्यमबाट स्थानीय स्तरमा वन र वन्यजन्तुको संरक्षणमा जनसाधारणमा सकारात्मक जनचेतनामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।

खण्ड ६ः प्रदेश वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम र प्रदेश हरित अभियान कार्यक्रम

३४. Forestry Sector Official Patrolling Training with Nepal Army/APF/Nepal Police

प्रदेश नं. १ मा तराइका जिल्लाहरुमा वनको क्षेत्रफल कम छ भने वन तथा गैह्रकाष्ठ पैदावारहरुकोमाग ज्यादा रहेको छ । वन पैदावरहरुको माग र आपूर्तिको सन्तुलन मिलाउन नसक्दा चोरी, तस्करी जस्ता घटनाहरु बेलाबेलमा दोहोरिने गरेको पाईन्छ । यसले वन संरक्षणमा चुनौति थपेको छ । यस किसिमका समस्याहरुको समाधानका लागि वन सेवामा कार्यरक कर्मचारीहरु पनि चुस्तदरुस्त रहनुपर्दछ । वनको संरक्षण गस्तीका लागि पालना गर्नुपर्ने नर्मस र तौरतरिकाहरुका साथै रणनीतिक योजना बनाई अघी बढ्नका लागि सुरक्षा निकायसँगको सहकार्यमा गस्ती परिचालन सम्वन्धी अनुशिक्षणकालागि यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । साथै यस शीर्षकमा विनियोजित रकम नेपाली सेना, सशस्त्र प्रहरी बल र नेपाल प्रहरीसँगको समन्वयमा वन सेवाका कर्मचारीहरुलाई वन संरक्षण सम्वन्धी तालिम संचालन गरिनेछ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

नेपाली सेना, सशस्त्र प्रहरी बल र नेपाल प्रहरीको समन्वयमा डिभिजन वन कार्यालय/सव-डिभिजन वन कार्यालयहरुका वन सुरक्षामा खटिने कर्मचारीहरुलाइ तालिममा सहभागी गराउन सकिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रम संचालनको लागि बजेट जम्मा रु. ४५,००,०००।- (पैतालिस लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

नेपाली सेना, सशस्त्र प्रहरी बल र नेपाल प्रहरीसँगको समन्वयमा वन सुरक्षामा खटिने कर्मचारीहरुले वन संरक्षण सम्वन्धी तालिम पाएको हुनेछ ।

३५. अतिक्रमण चोरी निकासि नियन्त्रणको लागि गस्ति परिचालन

वनजंगल संरक्षणको लागि यस कार्यक्रम अन्तर्गत अतिक्रमण हटाउन र नियन्त्रण गर्नको लागि यस शीर्षकमा बिनियोजित रकम स्थानीय तह, राजनैतिक दल, प्रशासन र सुरक्षा निकाय एवं स्थानीय वन उपभोक्ता समूहसँगको समन्वयात्मक बैठक खर्च, सवारी साधन मर्मत, इन्धन, अतिक्रमण हटाउनको लागि जनशक्ति (सुरक्षाकर्मी, कर्मचारी, समुदाय आदि) परिचालन गर्नुपर्ने भएमा सोको लागि खाना, खाजा, यातायात, इन्धन खर्च, संचार र उपचार खर्चआदिमा खर्च गर्न सकिनेछ । बजेट अपुग भै अतिक्रमण हटाईएको क्षेत्रमा घेराबेरा गरी वृक्षारोपण गर्न नसकिएमा स्थानीय तह, अन्य इच्छुक सहयोग गर्ने संघ संस्था र सम्बन्धित वन उपभोक्ता समूहहरुसँग समन्वय गरी अतिक्रमित क्षेत्र व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन तथा सव-डिभिजन वन कार्यालयहरुका कर्मचारी, सुररक्षा निकाय, वन उपभोक्ता समूह तथा सरोकारवाला निकायहरु तथा स्थानीय तह समेतको सहयोग र सहकार्यमा यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको अन्तर्गत अतिक्रमण चोरी निकासी नियन्त्रणको लागि गस्ति परिचालन संचालनको लागि बजेट रु. ५,००,०००।- (पाँच लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

वन अतिक्रमण चोरी निकासी नियन्त्रणको लागि गस्ति परिचालन भएको भई वन अतिक्रमण र चोरी निकासीको न्यूनीकरण भएको हुने ।

डा. राजीव कुमार राई

३६. अतिक्रमण हटाउने/नियन्त्रण र व्यवस्थापन

वनजंगल संरक्षणको लागि यस कार्यक्रम अन्तर्गत अतिक्रमण हटाउन र नियन्त्रण गर्नको लागि यस शीर्षकमा बिनियोजित रकम अतिक्रमण हटाउने, तारबार लगाउने, वृक्षारोपण, स्थानीय तह, राजनैतिक दल, प्रशासन र सुरक्षा निकाय एवं स्थानीय वन उपभोक्ता समूहसँगको समन्वयात्मक बैठक खर्च, जनशक्ति/सुरक्षाकर्मी परिचालन खर्च (खाना, खाजा, यातायात, उपचार), सवारी साधन मर्मत, इन्धन, हेरालु/कामदारको ज्याला आदिमा खर्च गर्न सकिनेछ । बजेट अपुग भै अतिक्रमण हटाईएको क्षेत्रमा घेराबेरा गरी वृक्षारोपण गर्न नसकिएमा स्थानीय तह, अन्य इच्छुक सहयोग गर्ने संघ संस्था र सम्बन्धित वन उपभोक्ता समूहहरुसँग समन्वय गरी अतिक्रमित क्षेत्र व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत अतिक्रमित वन क्षेत्रबाट अतिक्रमण गर्ने व्यक्तिहरुलाई हटाई पुनः वन क्षेत्र कायम गर्नु पर्नेछ । विभिन्न जिल्लाबाट वन निर्देशनालयमा प्राप्त अतिक्रमणको तथ्याङ्कको आधारमा क्षमता र श्रोत साधनको व्यवस्थापनलाई सशक्तिकरण गर्न यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । अतिक्रमण हटाई नियन्त्रणमा लिइएको खाली जग्गामा सकभर सहभागितामूलक ढंगले संरक्षण तथा वन विकासका कार्यक्रमहरु संचालन गर्न सकिनेछ ।

अतिक्रमण हटाई वृक्षारोपण गरिएको ठाउँमा अतिक्रमित क्षेत्र खाली गरिएको मिति, क्षेत्रफल, नक्सा, तुलनात्मक फोटो, GIS नक्सा समेत संलग्न राखी प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्नेछ । वन अतिक्रमण हटाउदा विशेष गरी निम्न कुराहरुमा ध्यान दिनुपर्नेछ :

(क) पूर्व तयारी कार्यक्रमः लगत अध्यावधिक तथा योजना तयार, कार्यदलको बैठक संचालन, जनचेतनामूलक सन्देश प्रशारण तथा प्रकाशन, फिल्डस्तरीय अन्तरक्रिया आदि ।

(ख) अतिक्रमण नियन्त्रणः समन्वय, सूचना प्रकाशन, लजिस्टिक सहयोग, सवारी भाडा (ट्र्याक्टर, बुल्डोजर समेत) प्राथमिक उपचार, इन्धन, बिमा आदि ।

(ग) पुर्नस्थापनाः योजना तयारी, विरुवाको व्यवस्था तथा वृक्षारोपण, तारवार, सीमाना, हेरालु व्यवस्था आदि ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन तथा सव-डिभिजन वन कार्यालयहरुका कर्मचारी, वन उपभोक्ता समूह, सुरक्षा निकाय, सरोकारवाला निकायहरु तथा स्थानीय तह समेतको सहयोग र सहकार्यमा यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रम अन्तर्गत अतिक्रमण हटाउने तथा अतिक्रमित क्षेत्र ब्यवस्थापनका लागि बजेट रु. १६,००,०००।- (सोह लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस प्रदेशमा करिब १०० हेक्टर अतिक्रमित वन क्षेत्र राष्ट्रिय वनमा समाहित भई वृक्षारोपण भएको हुने ।

३७. अर्गेली खेती विस्तार

जापानी नोट (येन) को छपाइमा प्रयोग हुँदै आएको अर्गेलीको माग उच्च भएसँगै यसको व्यावसायिक खेतीतर्फ कृषकको आकर्षण भैरहेको अवस्थामा उच्चस्तरको प्रशोधित अर्गेली उत्पादन गर्न नितान्त आवश्यक रहेको छ साथै उच्च गुणस्तरको अर्गेलीको बोक्रा बिक्री गरेर बाँकी रहेको कच्चा पदार्थले स्थानीयस्तरका नेपाली हाते कागज उद्योग सञ्चालन गर्न सकिने देखिएकोले यो अर्गेली खेती विस्तार कार्यक्रम अन्तर्गत स्थानीय सामुदायद्धारा व्यवस्थित वनमा आधारित व्यक्ति तथा घरधुरीको हैसियत सुधार गर्न र आय स्रोत बढाउन तथा समूहमा रहेका सदस्यहरुको गरीबी कम गर्न योगदान पुग्ने अभिप्रायले समूहको निर्णय बमोजिम सम्बन्धित समूहले प्रस्ताव सहितको निवेदन डिभिजन वन कार्यालयमा पेश गर्नु पर्नेछ । तत् पश्चात डिभिजन वन कार्यालयले प्रस्ताव मुल्याङकनको आधारमा उपयुक्त समूह छनौट गरी यो क्रियाकलाप संचालन गर्नुपर्नेछ । कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा निम्न बुदाहरु समाबेश गर्नु पर्ने छ।

(क) क्रियाकलाप संचालन भएको समूहद्वारा व्यवस्थित बनको नाम, ठेगाना, संलग्न घरधुरीको नामावली

(ख) खेती विस्तारको योजना

डा. राजीव कुमार राई

(ग) कार्यक्रम संचालन भएको स्थान, क्षेत्रफल, विरुवा संख्या साथै अर्गेली खेती विस्तार सम्बन्धि फोटो (संचालन अघि समेतको फोटो)

(घ) लागत तथा खर्चको विवरण, बैंक भौचर भर्पाई आदि

(ङ) लाभान्वित घरधुरी तथा समुदायको विवरण

(च) खेति गरिएको क्षेत्रका जि.पि.एस. कोअर्डिनेट तथा जि.आइ.एस. नक्शा

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. २०,६०,०००।(विस लाख साठी हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धिः

४ गोटा स्थानमा अर्गेली खेतीको विस्तार भई स्थानीयवासीको आय वृद्धिमा थप टेवा पुग्ने साथै रोजगारी समेतको श्रृजना हुने ।

३८. उत्कृष्ट वन समूह पुरस्कार (सामुदायिक वन, कवुलियती वन, साझेदारी वन, धार्मिक वन र निजी वन समेत)

यस कार्यक्रम अन्तर्गत ५ किसिमका पुरस्कारहरु तोकिएका छन् (१) उत्कृष्ट सामुदायिक वन पुरस्कार (२) उत्कृष्ट कबुलियती वन पुरस्कार (३) उत्कृष्ट साझेदारी वन पुरस्कार (४) उत्कृष्ट धार्मिक वन पुरस्कार र (५) उत्कृष्ट निजी वन पुरस्कार । यस कार्विधिको अनुसूची १ देखि अनुसूची ५ सम्म उल्लेखित वन अनुगमनका मूल्याङ्कन र सूचकहरुलाई आधार मानी डिभिजन वन अन्तर्गतका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, कवुलियती वन समूह, साझेदारी वन समूह, धार्मिक वन समूह तथा निजी वनहरुकोको मूल्याङ्कन गरी डिभिजन वन कार्यालयहरुले उत्कृष्ट अंक प्राप्त गर्ने वन समुहहरु तथा निजी वनलाई यो पुरस्कार प्रदान गर्नेछ ।

माथि उल्लेखित पुरस्कारहरुकालागि वन समूह तथा निजी वन छनौट गर्नका लागि लाग्ने खर्च (सूचना सम्प्रेषण, विज्ञापन, स्थलगत भ्रमण, खाजा, बैठक खर्च आदि), पुरस्कृत व्यक्ति, संस्थाको यातायात खर्च, पुरस्कार वितरण समारोह खर्च, प्रमाणपत्र तयारी र पुरस्कार राशी आदिमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन वन कार्यालयहरूबाट यो कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रम संचालनको लागि जम्मा रकम रु. १२,७५,०००।- (बाह्र लाख पचहत्तर हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

वन संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा महत्वपूर्ण योगदान पुर्‍याउने वन समूहहरु तथा नीजी वन धनीहरू पुरस्कृत भई वन संरक्षण प्रति थप अभिप्रेरित तथा जिम्मेवार हुनेछ ।

३९. कबुलियती वन समूहलाई क्षमता अभिबृद्दि तालिम

जिल्लास्थित विभिन्न कवुलियती वन समुह संजाल लगायतको क्षमता अभिबृद्दि गर्न यस शिर्षकको बजेट खर्च गरिनेछ । निष्क्रिय समुहहरूलाई सक्रिय बनाउन, समुहको नियमित बैठक, छलफल तथा अन्तक्रिया कार्यमा बढावा दिन यो क्रियाकलापले सहयोग पुग्नेछ । यस शिर्षकबाट विभिन्न क्षमता अभिवृधि गर्ने तालिम संचालन गर्नु पर्नेछ । कार्यक्रम सम्पन्न भइसकेपछि प्रगति प्रतिवेदनमा तालिमका सहभागीको उपस्थिति विवरण, माइन्यूट, प्रस्तुतीकरणको विवरण, फोटो, खर्च विलभर्पाइ, कार्यक्रमको सुची समावेश गर्नु पर्नेछ ।

डा. राजीव कुमार राई

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन वन कार्यालय, सव डिभिजन वन कार्यालयले यो कार्यक्रम संचालन गर्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो तालिम संचालनको लागि बजेट रु. १,००,०००।- (एक लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

कवुलियती वन समुहमा रहेका समुहका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको क्षमतामा अभिवृद्धि भई क.व.स.को व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्ने ।

४०. कबुलियती वन समुहमा बचत व्यवस्थापन (ग्रामीण वित सहायकबाट)

कवुलियती वन समूहलाई ग्रामीण वित्त सेवा मार्फत थप सहयोग पुर्याउन सहकारी डिभिजन कार्यालयसँग समन्वय गरी लघु वित्त सहायकको व्यवस्था नियमानुसार गर्नुपर्नेछ । पारिश्रमिक भुक्तानी गर्न आर्थिक ऐन-नियम वमोजिम राख्नुपर्ने मासिक कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन, डोर हाजिरी लगायतका आवश्यक कागजात समावेश गर्नुपर्नेछ । ग्रामीण वित्त सहायकको योग्यता कम्तीमा वाणिज्य विषयमा प्रविणता प्रमाणपत्र तह वा सो सरहको भई कार्य विवरण निम्न बमोजिम हुनेछ ।

- कवुलियती वन समूहलाई ग्रामीण वित्त कार्यक्रममा सहयोग तथा सहजीकरण गर्नुपर्नेछ,
- समूहबाट संचालन भैरहेका आर्थिक कृयाकलापको अनुगमन तथा निरीक्षण गर्नुका र साथै आवश्यक सहयोग गर्ने,
- स्थानीय कृषि सहकारी संस्थालाई सुदृढ गराई उक्त संस्थामा कवुलियती वन समूहको पहुँच पुर्याउन सहयोग गर्ने,
- सहकारी नभएको क्लष्टरमा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहसँग समेत सहकार्य गरी नयाँ सहकारी गठन गर्न आवश्यक सहयोग र सहजीकरण गर्ने,
- डिभिजन वन कार्यालयको नियमित मासिक वैठकमा अनिवार्य सहभागी हुने,
- विद्यमान वचत तथा ऋण पद्धतिको अनुगमन गरी स्थानीय सहकारीसँग आवद्ध गराउने,
- कवुलियती वन समूह, सामुदायिक वन समूह र संलग्न सहकारीलाई कोचिंग तथा समयानुकूल संस्थागत सहयोग गर्ने ।
- सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरुको समेत ऋण तथा वचत व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नुपर्नेछ ।
- मासिकरुपमा कबुलियति वनमा भएगरेका कार्यहरुको प्रगति कम्पाइल गरि डिभिजन तथा सम्बन्धिक सबडिभिजन वन कार्यालयहरुमा अनिवार्य पेश गर्नु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

प्रदेशस्तरका डिभिजन कार्यालयहरुले समूहको वचत व्यवस्थापन तथा परिचालन सेवा प्रदान गर्न करारमा कार्यरत ग्रामिण वित्त सहायकलाई परिचालन गरि वन समूहहरुको श्रृण तथा वचत परिचालन व्यवस्थापन गर्नेछ ।।

वजेट व्यवस्थापन

यो कार्य सम्पन्न गर्न रु. २,६४,००० (दुई लाख चौसठ्ठी हजार मात्र) बिनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यो कार्यक्रम अन्तर्गत **करारमा कार्यरत** १ जना ग्रामिण वित्त सहायकले वन समूहहरुको बचत व्यवस्थापनमा सहयोग पुर्याउनेछ । ।

४१. कबुलियती वन समूहको विधान तथा कार्ययोजना पुनरावलोकन (जीविकोपार्जन सुधार योजना समेत)

कार्ययोजनाको म्याद समाप्त भएका कवुलियती वन समूह (क.व.स.) ले पुनरावलोकनको लागि माग गरेका विधान, कार्ययोजना तथा जीविकोपार्जन सुधार योजना पुनरावलोकन गर्न यस शीर्षकको रकम खर्च गर्न सकिने । यस शीर्षक अन्तर्गत विनियोजित रकम कार्ययोजना नविकरण गर्ने क्रममा आयोजनाहुने समूहको बैठकको खाजा खर्च, वन श्रोत

डा. राजीव कुमार राई

सर्वेक्षणमा खटिने वन कर्मचारी तथा उपभोक्ताहरुको लागि दैनिक भ्रमण भत्ता, कार्ययोजना लेखन, प्रिन्टिङ, फोटोकपी, बाइन्डिङ तथा कार्ययोजना अनुमोदन गर्दा हुने आमभेलामा सहभागि भएका उपभोक्ताहरुको खाजा खर्चमा समेत खर्च गरिनेछ ।संलग्न कार्ययोजनामा वन क्षेत्रको नक्शा जि.पि.एस./जि.आइ.एस. प्रविधि प्रयोग गरि बनाउनु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन तथा मातहतका कर्मचारीहरु र कवुलियती वन तर्फको वन प्राबिधिक सहायकहरुले जिल्ला सुपरभाईजर तथा समूह सहयोगीको सहयोग लिएर यो कार्य गर्नु पर्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. १८,००,०००।- (अठार लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

१६७ वटा कवुलियती वन समूहको विधान तथा कार्ययोजना पुनरावलोकन भएको हुनेछ ।

४२. कर्मचारी दक्षता अभिवृद्धि तालिम (प्रमाण पत्र नदिने)(तालिम तथा गोष्ठी

कर्मचारीहरुका दक्षता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले तालिम संचालन गर्नका लागि बिनियोजित रकम तालिम सामग्री खरिद, तालिमका सहभागीहरुको दैनिक भत्ता, यातायात, हल भाडा, प्रशिक्षक भत्ता, तालिम संचालनका लागि शुरुवाती भौतिक सामग्री एवं औजार खरिद तथा हस्तान्तरण लगायतका विभिन्न शीर्षकमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट अनुसार विस्तृत योजना बनाई खर्च गरिनेछ । सम्भव भए सम्म आफ्नै कार्यालयको हलमा तालिम संचालन गर्नु पर्नेछ । वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय मातहतका निकायहरुलेसम्बद्ध विषयमा तालिम नलिएका कर्मचारीहरुलाई प्रमुख सहभागीको रुपमा छनौट गरी पठाउनु पर्नेछ ।

कार्य सम्पन्न भए पश्चात प्रगति प्रतिवेदन पेश गर्दा निम्न बुँदाका विषयहरु समावेश गर्नुपर्नेछः

- तालिमको विषयवस्तु, उद्देश्य, औचित्य,
- तालिम संचालन भएको स्थान र मिति देखिने तालिमको व्यानर, सेसन प्लान, सहभागीहरूको फोटो, तथा अन्य दृष्यहरु, समावेश गरी कार्यक्रमको उपलब्धि तथा सहभागीको पृष्ठपोषण सहितको प्रतिवेदन,

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन वन कार्यालयहरुले विषय विज्ञ तथा सेवाप्रदायकबाट समेत यो तालिम संचालन गर्न सक्नेछ भने वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रले वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय/वन निर्देशनालय सँगको समन्वयमा सेवाप्रदायक तथा विषय विज्ञबाट समेत यो कार्यक्रम संचालन गर्न सकिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. ६,००,०००।- (छ लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धिमा सहयोग पुगी वनको व्यवस्थापन तथा संरक्षणमा टेवा पुग्ने ।

४३. कर्मचारीलाई Ms Excel & Access (Advance) तालिम

कर्मचारीहरुका लागि Advanced MS Excel & Access तालिम संचालनका लागि बिनियोजित रकम तालिम सामग्री खरिद, तालिमका सहभागीहरुको दैनिक भत्ता, यातायात, खाजा, हल भाडा, प्रशिक्षक भत्ता, तालिम संचालनका लागि शुरुवाती भौतिक सामग्री एवं औजार खरिद तथा हस्तान्तरण लगायतका विभिन्न शीर्षकमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट अनुसार विस्तृत योजना बनाई खर्च गरिनेछ । सम्भव भए सम्म आफ्नै कार्यालयको हलमा तालिम संचालन गर्नु पर्नेछ। यस तालिममा सहभागीहरु मनोनयन गरी पठाउदा सम्बन्धित निकायले विगतमा सम्बद्ध विषयमा तालिम नलिएका कर्मचारीहरुलाई प्रमुख सहभागीको रुपमा मनोनयन गरी पठाउनु पर्नेछ ।

कार्य सम्पन्न भए पश्चात प्रगति प्रतिवेदन पेश गर्दा निम्न बुँदाका विषयहरु समावेश गर्नुपर्नेछः

डा. राजीव कुमार राई

- तालिमको विषयवस्तु, उद्देश्य, औचित्य,
- तालिम संचालन भएको स्थान र मिति देखिने तालिमको व्यानर, सेसन प्लान, सहभागीहरूको फोटो, तथा अन्य दृष्यहरु समावेश गरी कार्यक्रमको उपलब्धि तथा सहभागीको पृष्ठपोषण सहितको प्रतिवेदन,

जनशक्ति व्यवस्थापन

वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रले मन्त्रालय, निर्देशनालयका विषय विज्ञ तथा सेवाप्रदायकबाट समेत यो तालिम संचालन गर्न सक्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. ६,००,०००।- (छ लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस प्रकारको १ वटा तालिम संचालन भई कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि हुनको साथै वन क्षेत्रको तथ्याङ्कहरुको भण्डारण, व्यवस्थापन, विश्लेशण गर्नमा सहयोग पुगी वनको व्यवस्थापन तथा संरक्षणमा टेवा पुग्ने ।

४४. कर्मचारीहरूको लागि फिल्ड गियर सेट खरिद (जुता, टर्च लाईट, रेनकोट, ब्याग, क्याल्कुलेटर आदि)

वन क्षेत्रको संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा सहयोग पु¥याउनको लागि वन निर्देशनालय, वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र, डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गतका फिल्डस्तरमा कार्यरत कर्मरचारीहरुका लागि फिल्ड गियर जस्तै जुत्ता, टर्च लाइट, कार्यालयको लोगो सहितको रेनकोट, ट्र्याकसुट, Sleeping Bag,व्याग सेट तथा वन मापन सम्बन्धि उपकरणहरु समेत नियमानुसार खरिद गरी उपलब्ध गराइने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. ७५,९०,०००।- (पचहत्तर लाख नव्वे हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

वन संरक्षण, व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहमा समेत सहयोग पुग्ने ।

४५. कवुलियती वन क्लष्टरलाइ संस्थागत सुदृढिकरण सहयोग (नगद/वस्तुगत अनुदान)

लघु उद्यम विकास तथा आयआर्जनका लागि यस कार्यक्रममा जीविकोपार्जन सुधार योजना अनुसार आवश्यकता पहिचान गरी समूहको आयआर्जनमा वृद्धि हुने योजनालाई प्राथमिकतामा राखी यस शीर्षकमा विनियोजित रकम कबुलियती वन क्लस्टरगतरुपमा सम्झौता गरि खर्च गरिनेछ । उक्त योजना संचालनको लागि जिल्लास्थित अन्य सरोकारवाला/सहयोगी निकायहरुको सहयोग तथा समन्वयमा गरिनेछ । डिभिजन वन कार्यालयहरुले वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयबाट प्रदान गरिने अनुदान तथा सहयोग सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६ को आवश्यक प्रकृया पुरा गरी यो कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ । साथै जम्मा लगानीको कम्तीमा १० प्रतिशत रकम समूह तथा समूहका उपभोक्ता आफैले ब्यहोर्नु पर्नेछ ।

भुक्तानीको प्रक्रिया

(क) प्रारम्भिक कार्य सुरुवातको लागि सम्झौता रकमको ४० प्रतिशतले हुन आउने रकम रकम सम्झौता हुने कबुलियती वन समुलाई उपलब्ध गराइने छ ।

(ख) सम्बन्धित क्लस्टरको कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन साथ सव-डिभिजन वन कार्यालयबाट प्रतिवेदन प्राप्त भए पछि बाँकी ६० प्रतिशत रकम सम्बन्धित समूहलाई भुक्तानी गरिने छ ।

कार्य सम्पन्न भए पश्चात प्रगति पेश गर्दा निम्न बुँदाका विषयहरु समावेश गर्नुपर्नेछ ।

- कबुलियती वन उपभोक्ता समूहको नाम र ठेगाना,

डा. राजीव कुमार राई

- सम्झौता भएको कार्यक्रम/योजनाको नाम,
- समूहको कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन,
- कार्यक्रम संचालनको फोटो/भिडियोहरु तथा सव-डिभिजन वन कार्यालयको प्रतिवेदन ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. १०,००,०००।- (दश लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

३३ वटा कवुलियती वनमा उद्यमशिलता अभिबृद्धि हुने ।

४६. जीविकोपार्जन सुधार योजना कार्यान्वयन

कवुलियती वन समूह (क.व.स.) ले यस शीर्षकको रकम स्वीकृत जीविकोपार्जन सुधार योजना कार्यान्वयनमा खर्च गर्न गर्नुपर्नेछ । जिविकोपार्जन सुधार योजना कार्यान्वयन गर्न सम्झौता भएको कबुलियती वन समूहले सम्झौता बमोजिमको कार्य नगरेमा कार्य सुरुवातको लागि दिइएको सम्झौता रकमको ४० प्रतिशत रकम डिभिजन वन कार्यालयले असुलउपर गरी सो समूहलाई प्रचलित कानून बमोजिम कारवाही समेत गर्न सक्नेछ ।यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित रकमबाट विगतमा जीविकोपार्जन सुधार योजना कार्यान्वयनमा समूह/कस्लस्टरहरुलाइ उपलब्ध गराइएको नगद/वस्तुगत सहयोगको प्रभावकारित सम्बन्धि सँक्षिप्त प्रतिवेदन समेत तयार गर्नुपर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन तथा मातहतका कर्मचारीहरु र कवुलियती वन तर्फको वन प्राबिधिक सहायकहरुले जिल्ला सुपरभाईजर तथा समूह सहयोगीको सहयोग लिएर यो कार्य गर्नु पर्नेछ । साथै डिभिजन वन कार्यालयका वन प्राविधिकको प्रत्यक्ष निगरानिमा वन क्षेत्रमा काम गर्ने सेवा प्रदायक व्यक्ति वा संस्थाबाट समेत गराउन सकिनेछ । कार्ययोजना नबिकरण गर्दा कवुलियती वन समूहहरुसँगको समन्वय तथा सहकार्यबाट गर्नु पर्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. ४९,९०,०००।- (उन्पचास लाख नब्बे हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

१६७ वटा कवुलियती वन समूहको विधान तथा कार्ययोजना पुनरावलोकन भएको हुनेछ ।

४७. सुशासन, लेखा तथा अभिलेख कोचिंग (कबुलियती वन समुहको क्लस्टरमा)

यस अन्तर्गत कवुलियती वन समूहमा कार्यरत कर्मचारी वा पदाधिकारीहरु तथा उपभोक्ताहरुलाई क्लष्टरमा विभाजन गरी रेकर्ड किपिङ्ग तथा लेखा व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम दिईनेछ । यस शीर्षकको रकम गोष्ठीमा सहभागीको भत्ता, सेसन फि, समन्वय भत्ता, खाजा, हल भाडा, यातायात खर्च, संचार, स्टेशनरी, पानी, गोष्ठीको प्रतिवेदन लेखन लगायतमा स्वीकृत नर्म्सको परिधिभित्र रही लागत अनुमान स्वीकृत गराई सो वमोजिम खर्च गर्न सकिने छ । सम्भव भए सम्म आफ्नै कार्यालयको हलमा तालिम संचालन गर्नु पर्नेछ । कार्यक्रम सम्पन्न भइसकेपछि प्रगतिमा गोष्ठीमा उपस्थिति विवरण, माइन्युट, प्रस्तुतीकरणको विवरण, फोटो, खर्च विवरण, कार्यक्रमको सुची तथा गोष्ठीको प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्दछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्य सम्पन्न गर्न रु. ५,२०,०००।- (पाँच लाख विस हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

जम्मा १५ वटा तालिम संचालन भई क.व.स. को रेकर्ड तथा चिठीपत्रहरुको फाइलिङ सहज/सरल हुने एवं समूहको लेखा समेत व्यवस्थित भई समूहको संस्थागत विकासमा सहयोग पुग्ने ।

डा. राजीव कुमार राई

४८. कवुलियती वनमा जग्गा विकास पुर्नताजगि तालिम

यस कार्यक्रमबाट डिभिजन वन कार्यालयमा दर्ता भएका कबुलियति वन समुहका उपभोक्ताहरुलाई कृषि वन प्रवर्धन हुने उद्देश्यलले क्लष्टरगत रुपमा जग्गा विकास सम्वन्धी पुनर्ताजगी तालिम संचालन गरिनेछ । यसका लागि जिल्लाका विभिन्न स्थानबाट कवुलियती वन समुहका उपभोक्ताहरुलाई सहभागी गराई कबुलियती वन तथा पशु विकास कार्यक्रम सञ्चालन मार्गदर्शन, २०६६ अनुसार यो तालिम संचालन गरिनेछ ।

कार्य सम्पन्न भए पश्चात प्रगति प्रतिवेदन पेश गर्दा निम्न बुँदाका विषयहरु समावेश गर्नुपर्नेछः

- तालिमको विषयवस्तु, उद्देश्य, औचित्य,
- तालिम संचालन भएको स्थान र मिति देखिने तालिमको व्यानर, सेसन प्लान, सहभागीहरूको फोटो, तथा अन्य दृष्यहरु, समावेश गरी कार्यक्रमको उपलब्धि तथा सहभागीको पृष्ठपोषण सहितको प्रतिवेदन

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन वन कार्यालयहरुले यो तालिम संचालन गर्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. १,००,०००।- (एक लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

कबुलियति वन समुहको उपभोक्ताहरुलाई जग्गा विकास सम्वन्धी ज्ञान अभिवृद्दी हुने ।

४९. काठको डिपो (घाटगद्दि) स्थापना र व्यवस्थापन

सरकारद्वारा व्यवस्थित वन र साझेदारी वनको व्यवस्थापनबाट उत्पादित र मुद्दामा बरामद, बेवारिसे, दरियाबुर्दीबाट संकलित काठ र दाउराको सुरक्षित र सहज बिक्री वितरण गर्नका लागि डिभिजन वन कार्यालयले तोकेको स्थानमा व्यवस्थित घाटगद्दिको स्थापना, मर्मत र व्यवस्थापनको काम गर्न सक्नेछ । यस कार्यको लागि आवश्यक्ता अनुसार घेरवारा, टहरा निर्माण तथा मर्मत सम्भार लगायतका कार्यहरु समेत गर्न सकिनेछ ।घाटगद्दिमा भएको काठ दाउरालाई डढेलोबाट जोगाउन सरसफाई, दमकल परिचालन तथा हेरालुको व्यवस्थापन समेत गर्न सकिने छ ।

- कार्य सम्पन्न भए पश्चात् प्रगति पेश गर्दा निम्न बुँदाका विषयहरु समावेश गर्नुपर्नेछ ।
- कार्यक्रम संचालन भएको स्थान,
- कार्यक्रमको संख्यात्मक प्रगति
- मुख्य उपलब्धीहरु,
- कार्यक्रम संचालन गर्दा देखापरेका समस्याहरु,
- कार्यक्रम स्थलमा कार्य संचालन गर्दा तथा सम्पन्न पश्चातका फोटोहरु,

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. २८,००,०००।(अठ्ठाइस लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ)

अपेक्षित उपलब्धिः

१०स्थानमा काठको डिपो स्थापना/व्यवस्थापन हुने ।

५०. कृषि वन विकास तथा विस्तार/कृषि वन प्रणाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम

निजी/संस्थागत/सार्वजनिक जमिनको उत्पादकत्वमा सुधार ल्याई स्थानीय जनताको आयआर्जनमा सहयोग पुऱ्याउनका साथै वनको विकास गरी सो क्षेत्रमा हरियाली कायम गर्न तथा निजी वन प्रति जनमानसमा सकारात्मक प्रभाव वृद्धि गर्नको लागि सार्वजनिक/निजी जग्गामा वृक्षारोपण गरी कृषि वन विकास, विस्तार तथा प्रवर्द्धनको लागि यो कार्यक्रम कार्यान्वयनमा ल्याइने छ । यसै शीर्षक अन्तर्गत विनियोजित बजेटको बढीमा १० प्रतिशत रकम कृषिवन कार्यक्रमहरू सफलतापूर्वक कार्यान्वयन तथा प्रवर्द्धन गर्नको लागि प्रदेशका सबै जनतालाई यस्ता कार्यक्रमको बारेमा जानकारी दिन

डा. राजीव कुमार राई

एवं चेतना अभिवृद्धि गर्न प्रदेश स्तरमा स्थानीय मानिसहरुले वुझ्ने भाषामा पोष्टर, पर्चा, ब्रोसर, होर्डिङ बोर्ड, बृत्तचित्र आदि तयार तथा वितरण/प्रदर्शन र विभिन्न सञ्चार माध्यबाट जनचेतना मूलक संदेश संप्रेश्रण समेत गर्न सकिने छ ।

(क) निजी जग्गामा कृषि वन प्रवर्द्धन

निजी क्षेत्रको सहकार्यमा कृषि वनको अवधारणा अनुरुप कृषि वन विकास गर्न चाहने निजी जग्गाधनीलाई कृषि वन प्रवर्द्धन अन्तर्गत यो रकम उपलब्ध गराइनेछ । यो कार्यक्रम संचालनको लागि डिभिजन वन कार्यालयले आधार र सूचक बनाई कृषि वन विकास गर्न चाहने इच्छुक निजीवन धनी, संघसंस्था, फर्म, कम्पनी आदीबाट प्रस्ताव माग गर्न सक्ने छ ।प्राप्त प्रस्तावहरुलाई मुल्यांकन गरी छनौट गरिनेछ ।वन तथा वातवारण मन्त्रालय, बबरमहल काठमाडौं मन्त्रीस्तर निर्णयबाट स्वीकृत नमूना कृषि वन कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि २०७७ समेतलाई आधार लिई यस कार्यक्रम कार्यान्वयनमा ल्याईनेछ । निजी वन/ नम्बरी आवादी जग्गामा कृषि वन प्रवर्द्धन कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न निजी जग्गाधनीको कम्तीमा २० प्रतिशत लागत साझेदारी भएको हुनु पर्नेछ ।विनियोजित रकम कार्य सम्झौता अनुसार कार्यसुरुवातको लागि पहिलो किस्तामा ४० प्रतिशत र कार्य प्रगतिको आधारमा कार्यक्रम सम्पन्न भए पश्चात बाँकी ६० प्रतिशत रकम कृषि वन विकास गर्ने सम्बन्धीत पक्षलाई उपलव्ध गराईने छ । उक्त क्षेत्रहरुमा स्थानीय ठाउँ सुहाउदो डालेघाँस, फलफूल, अन्य वहुवर्षीय रुखहरु तथा जडिबुटी प्रजातिका विरुवाका साथै नगदेवाली तथा वहुवर्षीय घाँस समेत एकिकृतरुपले रोपण गर्न सकिनेछ ।

(ख) सार्वजनिक जग्गा तथा हैसियत बिग्रेको वन क्षेत्रमा कृषि वन प्रवर्द्धन

- डिभिजन वन कार्यालयले आवश्यकता महशुस गरी प्रस्ताव गरेको सार्वजनिक जग्गा तथा २० प्रतिशत भन्दा कम छत्र घनत्व (क्राउन कभर) भएको हैसियत बिग्रेको वन, भू-क्षयको दृष्टिकोणबाट संवेदनशिल क्षेत्र, सीमान्तकृत हैसियत खस्केको वन क्षेत्र, नदी वा नहर किनारमा, नदी उकास जग्गा, खाली सार्वजनिक स्थानमा समूहहरु परिचालन गरी कृषि वन विकासका लागि कार्यान्वयन योजना (Implementation Plan) बनाई यो कार्यक्रम संचालन गर्न सकिने छ। । वन तथा वातवारण मन्त्रालय, बबरमहल काठमाडौंको मन्त्रीस्तर निर्णयबाट स्वीकृत नमूना कृषि वन कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि २०७७ समेतलाई आधार लिई यस कार्यक्रम कार्यान्वयनमा ल्याईनेछ ।
- आवश्यकता अनुसार स्थानीय तह संग लागत साझेदारी, समन्वय र सहकार्य गर्न सकिनेछ ।
- उक्त क्षेत्रहरुमा विभिन्न रुख प्रजातिहरु, डालेघाँस, फलफूल, गैरकाष्ठ तथा जडिबुटी प्रजातिका विरुवा रोपण गरिनेछ ।
- योजना तयार गर्दा वृक्षारोपण गरिने स्थान, क्षेत्रफल, बिरुवा संख्या, नक्सा, योजना, फोटोहरु आदि राख्नु पर्नेछ ।
- कार्यक्रम योजनाबद्ध ढंगले संचालन गरी अभिलेख खडा गरी कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगति प्रतिवेदन वन निर्देशनालय समेतमा बुझाउनु पर्नेछ ।

कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा निम्न बुँदाहरु समाबेश गर्नु पर्नेछ :

(क) क्रियाकलाप संचालन भएको स्थानको नाम वा निजी जग्गा भएमा जग्गाधनीहरुको नाम/ठेगाना, क्रियाकलाप संचालन भएको क्षेत्रफल र वृक्षारोपण भएको विरुवाहरुको प्रजाति/संख्या,

(ख) कृषि वन विकास कार्यान्वयन योजना (Implementation Plan) जि.पि.एस./जि.आइ.एस नक्शा समेत

(ग) कार्यक्रम संचालन भएको स्थानको फोटोहरु (संचालन अघि समेतको फोटो),

(घ) सव-डिभिजन वन कार्यालयको प्रतिवेदन ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

निजी जग्गा एवं सार्वजनिक जग्गा तथा हैसियत बिग्रेको वन क्षेत्रमा कृषिवन प्रवर्द्धन कायर्कम संचालनको लागि स्थानीय तहसंग समन्वय, साझेदारी तथा सहकार्य रहेका कृषि तथा पशुसेवाका प्राविधिकहरू समेतको सहयोगमा संचालन गर्न सकिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

डा. राजीव कुमार राई

यस कृषि वन विकास तथा विस्तार र कृषि वन प्रणाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आ.व. २०७९/०८० मा जम्मा रु. १,८४,००,०००।- (एक करोड चौरासी लाख मात्र) बजेट व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

- निजी एवं सार्वजनिक जग्गा तथा हैसियत बिग्रेको वन क्षेत्रमा हरियाली प्रवर्द्धन भई जमिनको हैसियतमा सुधार हुनेछ ।
- विभिन्न प्रजातिका डालेघाँस, जडिबुटी तथा फलफूलको प्रवर्द्धनबाट स्थानीय ब्यक्ति र समुदायको आयआर्जनमा टेवा पुग्नेछ ।

५१. खयरको वृहत वृक्षारोपण

सव-डिभिजन वन कार्यालयको प्राविधिक सहजीकरणमा सामुदायिक साझेदारी वन उपभोक्ता समूह तथा निजी जग्गा धनीले कार्यक्रम प्रस्तावना तयार गरी डिभिजन वन कार्यालयमा पेश गर्नु पर्नेछ । सव-डिभिजन वन कार्यालयको सिफारिस साथ प्राप्त उक्त प्रस्तावनाका आधारमा डिभिजन वन कार्यालयहरुले आफ्नो कार्यक्षेत्रमा खयर प्रजातिको लागि उपयुक्त सामुदायिक वन क्षेत्र तथा व्यक्तीको निजी जग्गाको छनौट गर्नुपर्नेछ । साथै सरकारद्वारा व्यवस्थित वन तथा नदी उकास क्षेत्रमा समेत खयरको ब्रोड काष्टिङ विधिबाट वृक्षारोपण गर्न सकिनेछ । खयर प्रजातिको विउ ब्रोड काष्टिङ तरिकाबाट उपयुक्त समयमा छर्नुपर्दछ । सकभर छर्ने विउ स्थानीय स्तरमै वा सो स्थान सँग मिल्दो ठाउँबाट संकलन भएको विउ छर्नु पर्दछ । यो शीर्षकको रकम विउ संकलन, खरिद, विउ संकलनमा खटिने कर्मचारीको भत्ता, यातायात खर्च, छर्ने ठाउँमा गर्नु पर्ने Soil work, विउ छर्ने कार्य आदिमा लागत अनुमान स्वीकृत गराइ खर्च गर्न सकिने छ । कार्यक्रम सम्पन्न पश्चात विउ छरीएको क्षेत्रको क्षेत्रफल सहितको विवरण, भए गरेका क्रियाकलाप तथा फोटो सहितको कार्यसम्पन्न प्रतिवेदन र आवश्यक विलभर्पाइहरु संलग्न गरी पेश गर्नुपर्ने छ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन/सब-डिभिजन वन कार्यालय तथा स्थानीय वन समूह तथा निजी जग्गा धनीको सहयोगमा संचालन गर्न सकिने छ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमका लागि रु. ३,५०,०००।- (तिन लाख पचास हजार मात्र) बजेट व्यवस्था गरेको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस आ.व. मा खाली वन क्षेत्र, नदी उकास क्षेत्र तथा व्यक्तीको निजी जग्गाको करिब ५ हेक्टर क्षेत्रमा थप खयर वनको विस्तार भएको हुनेछ ।

५२. विगतका आ.व. मा भएको वृक्षारोपणको पुनःरोपण / वृक्षारोपण क्षेत्रमा पुनरोपण तथा गोडमेल

विगतको आ.व.हरु मा सार्वजनिक क्षेत्रमा गरिएको वृक्षारोपणको अनुगमन गरी सोको प्रतिवेदनको आधारमा औचित्य हेरी वृक्षारोपण गरिएको क्षेत्रमा पुनःरोपण साथ साथै आवश्यकता अनुसार गोडमेल, घेराबेरा मर्मत र संरक्षणको कार्यमा यो शीर्षकको रकम खर्च गरिनेछ । यस कार्यमा जनसहभागितालाई प्राथमिकता दिनु उपयुक्त हुनेछ । वन सामाजिक परिचालक र वन कर्मचारीले सार्वजनिक वृक्षारोपणको अनुगमनको क्रममा स्थलगत भ्रमण गरी तपसिलको विवरण समेटी प्रतिवेदनमा खुलाई पेश गर्नुपर्नेछ र प्रतिवेदनको आधारमा यो क्रियाकलाप संचालन गरिनेछ । स्वीकृत नर्म्सको अधीनमा रही लागत ईस्टिमेत स्वीकृत गराई विनियोजित रकम खर्च गरिनेछ ।

- रोपिएका विरुवाको प्रजाति र संख्या,
- बाँचेका प्रजाति, संख्या र अवस्था (वृक्षारोपण क्षेत्रको स्पष्ट झलक देखिने फोटोसमेत),
- गोडमेल र संरक्षणको अवस्था,

डा. राजीव कुमार राई

- पुनःरोपण, गोडमेल र बारबेरा मर्मत आवश्यक भएको/नभएको,
- पुनःरोपण, गोडमेल र बारबेरा मर्मतको विवरण,
- अन्य विवरण ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

यस कार्यक्रम डिभिजन वन कार्यालय तथा डिभिजन वन कार्यालय मार्फत स्थानीय वन उपभोक्ता समूह, स्थानीय तह एवं सरोकारवालाहरूसँगको समन्वय तथा सहयोगमा संचालन गर्न सकिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमका लागि जम्मा रु. २५,५०,०००।- (पच्चिस लाख पचास हजार मात्र) बजेट व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

करिब ४६ हेक्टर वृक्षारोपण क्षेत्रमा पुनःरोपण भई सो क्षेत्रको उचित संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा व्यवस्थापन हुने ।

५३. चक्ला वन व्यवस्थापन कार्ययोजना तयारी/कार्यान्वयन

यस प्रदेश नं. १ को प्रदेश वन ऐन २०७७ मा उल्लेख भए बमोजिम वन क्षेत्रमा चक्ला वन व्यवस्थापन गर्नको लागि कार्ययोजना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । सोही प्रावधान अनुरुप डिभिजन वन कार्यालयहरुले दश वर्षका लागि वन कार्ययोजना तयार गर्नु पर्दछ । चक्ला वन व्यवस्थापन कार्ययोजना स्वीकृत भए पश्चात प्रदेश वातावरण नियमावली २०७७ मा भएको व्यवस्था बमोजिम स्वीकृत चक्ला वन व्यवस्थापन कार्य योजना कार्यान्वयनको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन समेत तयार गरी वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेछ ।

चक्ला वन व्यवस्थापन कार्ययोजना तयारीका लागि व्यवस्था भएको बजेटबाट सूचना प्रकाशन, सरोकारवालासंग छलफल, अन्तरकृया, श्रोत सर्वेक्षण, अति आवश्यक फिल्ड सामग्री खरिद, स्टेशनरी, नक्सा फोटो खरिद, टाइपिङ प्रिन्टिङ, मन्त्रालय/निर्देशनालयमा हुने पुनरावलोकन तथा समिक्षा लगायतमा खर्च गर्नु पर्नेछ । साथै यस विनियोजित रकमबाट नै चक्ला वन व्यवस्थापन कार्ययोजना कार्यान्वयनको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्नेछ । डिभिजन वन कार्यालयबाट तयार भएको चक्ला वन व्यवस्थापन कार्ययोजनाको प्रारम्भिक मस्यौदा वन निर्देशनालयमा पेश गर्नु पर्नेछ । मस्यौदा प्रति अध्ययन गरी थप संशोधन गर्नुपर्ने भएमा विषय समावेश गर्न निर्देशनालयबाट डिभिजन वन कार्यालयमा जानकारी गराइने छ । दोश्रो मस्यौदामा वन विज्ञ समक्ष डिभिजनल वन अधिकृत स्वयमले वन निर्देशनालयमा प्रस्तुति गर्नुपर्नेछ । प्रस्तुतिका दौरानमा वन विज्ञहरुले उठाउनु भएको विषयवस्तुका आधारमा डिभिजन वन अधिकृतले राय सहितको अन्तिम मस्यौदा पेश भएपछि वन निर्देशनालयले सो कार्ययोजना स्वीकृतिको लागि उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालमा पेश गर्नुपर्नेछ । त्यसै गरी चक्ला वन व्यवस्थापन कार्ययोजना कार्यान्वयनको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्दा प्रदेश नं. १ प्रदेश वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ तथा प्रदेश वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ बमोजिमको प्रकृया अपनाउनु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन तथा सव-डिभिजन वन कार्यालयहरुका कर्मचारी, समूहसमिति/, स्थानीय तह लगायत अन्य सरोकारवालाहरुसँगको समन्वयमा तथा सेवाप्रदायकबाट समेत यस कार्य संचालन गर्न सकिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि वजेट रु. १०,००,०००। (दश लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ । सेवाप्रदायकबाट काम गर्दा विनियोजित बजेटको बढीमा ५ प्रतिशत रकम कार्यक्रम सञ्चालनका लागि डिभिजन वन कार्यालयले व्यवस्थापकीय कार्यमा खर्च गर्न सक्नेछ ।

अपेक्षित उपलब्धि

डा. राजीव कुमार राई

चक्ला वन व्यवस्थापन कार्ययोजना तयार तथा स्वीकृत भई यस आ.व. मा थप २ वटा वन क्षेत्र चक्ला वनको रुपमा व्यवस्थापन भई काठ दाउराको उत्पादन तथा स्थानीय रोजगारी र राष्ट्रिय आयमा समेत टेवा पुग्ने ।

५४. चौमासिक प्रगति समिक्षा गोष्ठी

प्रत्येक चौमासिक तथा आर्थिक वर्षको समाप्तिसँगै वन निर्देशनालय, वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र, डिभिजन वन कार्यालय तथा भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालयहरुबाट संचालन गरिएका सम्पूर्ण कृयाकलापहरुको छलफल गराउनु पर्दछ । साथै वन निर्देशनालय अन्तर्गतका कार्यालय, योजना, परियोजनाहरुबाट संचालन भएका कार्यक्रमहरुमा के कस्तो प्रगती भयो ? कार्यक्रम कार्यान्वियन गर्दा पाईएका सवल र दुर्वल पक्षहरु के थिए ? कार्यक्रम कार्यान्वियन गर्दा के कस्ता समस्या/चुनौतीहरु आए ? तिनको निराकरणका उपायहरु के हुन सक्छन ? सो पहिल्याइ कार्यक्रमलाई सफलता पुर्वक सम्पन्न गर्न सहयोग पुग्ने अभिप्रायले प्रत्येक चौमासिक र वार्षिकरुपमा प्रगती समिक्षा गोष्ठी संचालन गरिने छ । यस चौमासिक र वार्षिक प्रगति समिक्षा गोष्ठीहरुमा वन निर्देशनालय, वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र, सम्पूर्ण डि व का तथा भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालयका प्रमुखहरु, परियोजना प्रमुख एवं प्रतिनिधिहरु, वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयका महाशाखा प्रमुखहरु एवं अन्य विषयगत मन्त्रालयका प्रतिनिधि, प्रदेश योजना आयोगका सदस्य एवं अन्य विज्ञ तथा सहजकर्ताहरुको सहभागितामा संचालन गरिने छ । कार्यक्रमको सान्दर्भिकता हेरी प्रदेशस्थित अन्य निकाय र विषयसँग सम्बन्धित प्रतिनिधि वा सरोकारवाला ब्यक्तिहरूको सहभागितामा डि.व.का., भु तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय लगायतलाई समेटि, मन्त्रालयगत समिक्षा तथा अन्तर्क्रिया गोष्ठी संचालन गर्न समेत यस शिर्षकबाट खर्च गर्न सकिनेछ । प्रदेश अन्तर्गतका विभिन्न समिति, संघीय विभाग र मन्त्रालयका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरुलाई समेत आमन्त्रण गर्न सकिनेछ । यस शीर्षकको रकम गोष्ठीमा सहभागीको भत्ता, सेसन फि, समन्वय भत्ता, खाना, खाजा, हल भाडा, संचार, स्टेशनरी, पानी, प्रतिवेदन लेखन आदिमा स्वीकृत नर्म्सको परिधिभित्र रही लागत अनुमान स्वीकृत गराई खर्च गर्न सकिने छ । कार्यक्रम सम्पन्न भइसकेपछि प्रगतिमा गोष्ठीमा उपस्थिति विवरण तथा माइन्यूट, फोटो एवं खर्च विलभर्पाइ सहितको गोष्ठी संचालन प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

वन निर्देशनालयका कर्मचारीहरुबाट यो कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

चौमासिक र वार्षिक प्रगति समिक्षा गोष्ठीहरु संचालनको लागि जम्मा बजेट रु. १२,००,०००।- (बाह्र लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस आ.व. मा संचालन भएका कार्यक्रम/क्रियाकलापहरुको समिक्षा भई भावी कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा दिशानिर्देश गर्ने।

५५. जलवायु अनुकुलन सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम

यस जलवायु अनुकुलन सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम तेह्रथुम र भोजपूर जिल्लामा संचालन गरिनेछ । विभिन्न वन समुहका पदाधिकारीहरुलाई जलवायु अनुकुलन सम्बन्धि सचेतना प्रदान गरिनेछ । यस शीर्षकको रकम सहभागीको भत्ता, सेसन फि, समन्वय भत्ता, खाना, खाजा, हल भाडा, संचार, स्टेशनरी, पानी, प्रतिवेदन लेखन आदिमा स्वीकृत नर्म्सको परिधिभित्र रही लागत अनुमान स्वीकृत गराई खर्च गर्न सकिने छ । कार्यक्रम सम्पन्न भइसकेपछि कार्क्रममा उपस्थिति विवरण तथा माइन्यूट, फोटो एवं खर्च विलभर्पाइ सहितको कार्यक्रम संचालन प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरुबाट यो कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

जलवायु अनुकुलन सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम संचालनको लागि जम्मा बजेट रु. ४,००,०००।- (चार लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

डा. राजीव कुमार राई

अपेक्षित उपलब्धि

यस २ जिल्लामा जलवायु अनुकुलन सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम गर्ने।

५६. जिल्ला वन क्षेत्र समन्वय समितिको सचिवालय व्यवस्थापन तथा सुदृढीकरण

डिभिजन वन कार्यालयहरुले जिल्ला वन क्षेत्र समन्वय समितिको व्यवस्थापन तथा सुदृढीकरण गर्नको लागि त्रैमासिक वैठक सञ्चालन, संयुक्त अनुगमन तथा निरिक्षणका साथै सचिवालय स्थापना र सचिवालयकालागि आवश्यक पर्ने सामग्रीहरु जस्तै स्टेशनरी, फर्निचर, कम्प्यूटर, प्रिन्टर आदि खरिद गर्न सकिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस क्रियाकलाप संचालनको लागि जम्मा रु. ३०,००,०००।- (तिस लाख मात्र) बजेट व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस २०७९/०८० आ.व. मा जम्मा सबै डिभिजनमा जिल्ला वन क्षेत्र समन्वय समितिको व्यवस्थापन तथा सुदृढीकरण भई समितिको संस्थागत विकासमा सहयोग पुग्ने ।

५७. जिल्लाको आवधिक वन व्यवस्थापन रणनितिक योजना तयारी (वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन समेत)

संघीय वन ऐन, २०७६ तथा प्रदेश नं. १ को प्रदेश वन ऐन, २०७७ तथा संघीय वन नियमावलीमा उल्लेख भए बमोजिम वन विकास, सदुपयोग तथा संरक्षण कार्यक्रम संचालन गर्दा आवधिक वन व्यवस्थापन रणनितिक योजना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । उक्त आवधिक रणनितिक योजनाको म्याद सकिएका योजनालाई पुनः अध्यावधिक गर्न यो कार्यक्रमको व्यवस्था गरिएको छ । संघीय सरकारबाट वन क्षेत्रको एकिकृत रणनितिक योजना स्वीकृत नभएसम्म्कोलागि जिल्लास्तरको वन क्षेत्रको आवधिक रणनितिक योजना वन नियमावली, २०७९ ले निर्दिष्ट गरको ढाँचामा तयार गरी निर्देशनालयको सिफारिसमा मन्त्रालयले संघीय सरकारबाट वन क्षेत्रको एकिकृत रणनितिक योजना स्वीकृत भए पश्चात सोही अनुसार हुने गरी हाललाई स्विकृत गर्नेछ । आवधिक वन व्यवस्थापन आवधिक रणनितिक योजना स्वीकृत पश्चात प्रदेश नं.१ प्रदेश वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ मा भएको व्यवस्था बमोजिम स्वीकृत योजना कार्यान्वयनको लागि वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन समेत तयार गरी वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेछ।

योजना तयारीका लागि व्यवस्था भएको बजेटबाट सूचना प्रकाशन, सरोकारवालासंग छलफल, अन्तरकृया, श्रोत सर्वेक्षण, अति आवश्यक फिल्ड सामग्री खरिद, स्टेशनरी, नक्सा फोटो खरिद, टाइपिङ प्रिन्टिङ, IEE तयारीका कार्य, मन्त्रालय/निर्देशनालमा हुने पुनरावलोकन तथा समिक्षा तथा सेवा परामर्श शुल्क लगायतमा खर्च गर्नु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

सम्भवतः डिभिजन तथा सव-डिभिजन वन कार्यालयहरुका कर्मचारीले समूह र समिति, स्थानीय तह लगायत अन्य सरोकारवालाहरुसँगको समन्वयमा योजना तयार गर्नुपर्नेछ तथा विज्ञ जनशक्तिको अभाव भएको अवस्थामा मात्र प्रचलित कानून बमोजिम सेवा प्रदायक संस्थाबाट कार्य संचालन गर्न सकिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि वजेट रु. १८,००,०००। (अठार लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ । सेवाप्रदायकबाट काम गर्दा विनियोजित बजेटको बढीमा ५ प्रतिशत रकम कार्यक्रम सञ्चालनका लागि डिभिजन वन कार्यालयले व्यवस्थापकीय कार्यमा खर्च गर्न सक्नेछ ।

अपेक्षित उपलब्धि

३ वटा आवधिक वन व्यवस्थापन रणनितिक योजना तथा वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृत भई योजना कार्यान्वयन मार्फत वनको संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्नेछ।

डा. राजीव कुमार राई

५८. डिभिजन स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठी

प्रत्येक वर्ष डिभिजन वन कार्यालयबाट जिल्लामा गरिने कृयाकलापहरुको छलफल गराउनु पर्दछ । यस योजना तर्जुमा कार्यमा जिल्लाका सम्पूर्ण सव-डिभिजन वन कार्यालयका प्रमुखहरुलाई सहभागी गराउनु पर्नेछ । कार्यक्रमको सान्दर्भिकता हेरी जिल्लास्थित अन्य निकाय र विषयसँग सम्बन्धित प्रतिनिधि वा सरोकारवाला ब्यक्तिलाई समेत समावेश गरी स्वीकृत नर्म्सको अधीनमा रही यस गोष्ठी संचालन गरिनेछ । यस गोष्ठीमा सव-डिभिजन वन कार्यालयका प्रमुखहरुले सव-डिभिजन स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठीबाट तय भएका कार्यक्रमहरूको औचित्व सहितको प्रस्तुतिकरण गरी योजना पारित गराउनु पर्दछ र डिभिजन वन कार्यालयले समेत जिल्लास्थित अन्य निकायसँग सहकार्य गर्न सकिने कार्यक्रमहरुको पहल गरी आगामी वर्षको लागि योजना तयार तथा स्वीकृत गरी प्रादेशिक योजना तर्जुमा गोष्ठीमा पेश गर्नुपर्दछ । यस शीर्षकको रकम गोष्ठीमा सहभागीको भत्ता, सेसन फि, समन्वय भत्ता, खाजा, हल भाडा, संचार, स्टेशनरी, पानी, प्रतिवेदन लेखन आदिमा लागत अनुमान स्वीकृत गराई खर्च गर्न सकिने छ । कार्यक्रम सम्पन्न भइसकेपछि प्रगतिमा गोष्ठीमा उपस्थिति विवरण तथा माइन्यूट, फोटो एवं खर्च विलभर्पाइ सहितको गोष्ठी संचालन प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

प्रदेशस्तरका डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरुबाट यो कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

१५ वटा डिभिजन वन कार्यालयहरुमामा यस प्रकारको गोष्ठी संचालनको लागि बजेट रु. ८,००,०००।- (आठ लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

आगामी आ.व.को डिभिजन वन कार्यालयहरुको योजनाहरु निर्माणमा सहयोग पुग्ने ।

५९. ढलापडा काठ दाउरा संकलन तथा व्यवस्थापन

यो कार्यक्रम तराई तथा भित्री मधेशका डिभिजन वन कार्यालयहरुमा संचालन हुनेछ । सरकारद्वारा व्यवस्थित वनमा हावाहुरी वा अन्य कारणले ढलेका रुखहरुलाई तत्कालै संकलन तथा घाटगद्दी गर्नुपर्नेछ । यसरी काठ दाउरा संकलन गर्दा अन्य रुखहरुलाई असर नपर्ने गरी वन पैदावार (काठ र दाउरा) संकलन तथा बिक्री वितरण निर्देशिका, २०७३ तथा अन्य प्रचलित कानून अनुसार गर्नुपर्नेछ । घाटगद्दी जंगल क्षेत्र भन्दा बाहिर गर्नुपर्नेछ । रुखहरु अकस्मात ढली सडक/बाटो अवरुद्ध लगायत धनजनको क्षति हुने अवस्था आएमा जुनसुकै महिनामा पनि संकलन गर्न सकिने छ । संकलित काठदाउराको घाटगद्दी गर्दा सुरक्षाको यथोचित व्यवस्था मिलाई आगलागि, खोलानालाको बाढीले प्रभाव पार्न नसक्ने स्थान छनौट गर्नुपर्दछ । ढलापडाको अवस्था, छपानदेखि कटान-मुछान घाटगद्दीको अवस्थासम्म निरन्तर अनुगमनको प्रवन्ध डिभिजनल वन अधिकृतले मिलाउनुपर्नेछ र समय समयमा मन्त्रालय/निर्देशनालयमा प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुपर्नेछ । यो शीर्षकमा विनियोजित रकम सूचना प्रकाशन, छपान, कटानमुछान, ढुवानी, लोड, अनलोड, पाईलिङ, अनुगमन तथा निरिक्षण आदि कार्यमा प्रचलित नर्मस् एवं जिल्ला दररेट वमोजिम खर्च गर्नुपर्ने छ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन तथा सव-डिभिजन वन कार्यालयहरुका कर्मचारी, सरोकारवाला निकायहरु समेतको सहयोग र सहकार्यमा यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

ढलापडा काठ दाउरा संकलन तथा व्यवस्थापनको लागि जम्मा वजेट रु. ८९,०८,०००।- (उन्नब्बे लाख आठ हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

कम्तिमा ५५,००० क्यू.फि. ढलापडा काठदाउरा संकलन भई काठ दाउराको आपूर्तिमा सहजता हुने ।

डा. राजीव कुमार राई

६०. दरियाबुर्दि काठको संकलन, व्यवस्थापन र विक्री

डिभिजन वन कार्यालय, सुनसरी तथा मोरङ अन्तर्गत रहेका विभिन्न क्षेत्रभई बग्ने खोला नालामा रहेका दरियाबुर्दि काठको संकलन, व्यवस्थापन र विक्री गर्ने उद्देश्य अनुरूप यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । यो कार्यक्रम संचालनको लागि प्रादेशिक वन ऐन २०७७, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, काठमाण्डौंबाट स्वीकृत वन पैदावार संकलन तथा विक्री वितरण निर्देशिका २०७३ मा तय भएका प्रक्रियाहरू अवलम्बन गरी कार्यक्रम संचालन गर्नु पर्नेछ । वन क्षेत्रभन्दा बाहिरका खोलानालामा रहेका दरियाबुर्ति काठको संकलन, व्यवस्थापन कार्य गर्दा स्थानिय तहसंग समेत समन्वय, सहकार्य गरी गर्नुपर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

सव-डिभिजन वन कार्यालयहरुका कर्मचारी तथा नजिकका वन उपभोक्ता समूहहरु समेतको सहयोग र सहकार्यमा समेत यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. १,००,०००।- (एक लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

प्रस्तावित कार्यक्रम संचालनबाट ८,००० क्यू.फि. दरियाबुर्दिका काठ संकलन तथा विक्री वितरण भई राजश्व प्राप्त हुने छ।

६१. नर्सरी निर्माण तथा विरुवा उत्पादन सम्बन्धी एक हप्ते तालिम

नर्सरीमा कार्यरत कर्मचारहरुलाई तालिम प्रदान गर्न बिनियोजित रकम तालिम सामग्री खरिद, तालिमका सहभागीहरुको दैनिक भत्ता, यातायात, हल भाडा, प्रशिक्षक भत्ता, तालिम संचालनका लागि शुरुवाती भौतिक सामग्री एवं औजार खरिद तथा हस्तान्तरण लगायतका विभिन्न शीर्षकमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट अनुसार विस्तृत योजना बनाई खर्च गरिनेछ । सम्भव भए सम्म आफ्नै कार्यालयको हलमा तालिम संचालन गर्नु पर्नेछ । वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रबाट संचालन हुने यस प्रकारको तालिममा वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र, डिभिजन वन कार्यालय तथा भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालयहरुका विभिन्न तहका कर्मचारीहरुको सहभागिता रहनेछ ।

कार्य सम्पन्न भए पश्चात प्रगति प्रतिवेदन पेश गर्दा निम्न बुँदाका विषयहरु समावेश गर्नुपर्नेछः

- तालिमको विषयवस्तु, उद्देश्य, औचित्य,
- तालिम संचालन भएको स्थान र मिति देखिने तालिमको व्यानर, सेसन प्लान, सहभागीहरूको फोटो, तथा अन्य दृष्यहरु, समावेश गरी कार्यक्रमको उपलब्धि तथा सहभागीको पृष्ठपोषण सहितको प्रतिवेदन,
- कार्यक्रमको भौतिक र आर्थिक प्रगति ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रले वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय/वन निर्देशनालय सँगको समन्वयमा सेवाप्रदायक तथा विषय विज्ञबाट समेत यो कार्यक्रम संचालन गर्न सकिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. ५,००,०००।- (पाँच लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

नर्सरीमा कार्यरत कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि हुनको साथै वन क्षेत्रको तथ्याङ्कहरुको भण्डारण, व्यवस्थापन, विश्लेशण गर्नमा सहयोग पुगी वनको व्यवस्थापन तथा संरक्षणमा टेवा पुग्ने ।

डा. राजीव कुमार राई

६२. नर्सरी मर्मत/स्तरोन्नति

नर्सरी मर्मत डिभिजन वन कार्यालयहरु, भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय/इकाई तथा मातहत कार्यालयहरुमा विगतका आ.व.देखि नै संचालनमा रहेका नर्सरीमा हुने सामान्य मर्मत तथा त्यस नर्सरीको क्षमता अभिवृद्धि गर्न गर्नु पर्ने कार्य संचालन गर्न यो क्रियाकलाप संचालन गरीने छ । खर्च अनुमान गर्दा वन तथा भु—संरक्षण मंत्रालयको प्रचलित स्वीकृत नर्मस तथा प्रचलित जिल्ला दररेट बमोजिम गर्नुपर्नेछ । कार्य तालिका तयार गरी समयमै बजेट प्राप्त भएको अवस्थामा प्रथम चौमासिकको अवधिमा नर्सरी निर्माण/मर्मतको कार्यहरु गर्नु पर्नेछ ।

नर्सरीमा सिचाँईको स्थायी व्यवस्था, नर्सरी सुरक्षाको लागि स्थायी तारवार वा पर्खाल, ओभरहेड बाटर टैंक, स्टोर हाउस, कम्पोष्ट पिट, सेडहाउस, ग्रिन हाउस, हरेक बेडमा पाईप जडान गरी स्पिरिडकल सिचाईको व्यवस्था, विजुली वत्तीको, प्रजातिको नाम प्लेट बोर्ड आदि व्यवस्था कार्य गर्न सकिनेछ । नर्सरी मर्मत तथा सुधार गर्दा गरिएका क्रियाकलापहरुको स्पष्ट देखिने गरी रजिष्टरको व्यवस्था गरिनुपर्दछ । नर्सरी राखिएको स्थानमा स्पष्ट देखिनेगरी नामाकरण सहितको होर्डीङ बोर्ड राख्ने ।

कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा निम्न बुंदाहरु समाबेश गर्नुपर्नेछ ।

- नर्सरी मर्मत गरिएको स्थान, फोटो तथा नक्शाहरु बिषयगत समेत
- नर्सरीको पहिलेको क्षमता र अभिबृद्धि गरिएको भए हालको क्षमता

जनशक्ति व्यवस्थापन

वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र/डिभिजन वन कार्यालय/सव-डिभिजन वन कार्यालयहरुबाट यो कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रम संचालनको लागि बजेट रु. ७,५०,०००।- (सात लाख पचास हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

३७ गोटा स्थायी/अस्थायी नर्सरीहरुको मर्मत/सुधार, स्तरोन्नती भई विभिन्न वन प्रजातिका विरुवाहरु उत्पादन भएको हुनेछ ।

६३. निजी वन सम्बन्धी प्रचारप्रसार कार्यक्रम

निजी वन विकासलाई प्रदेश सरकारले प्राथमिकतामा राख्नुको साथै केहि वर्ष यता कृषकहरु वन बालीमा आकर्षित हुदै गएको पाईन्छ । निजी वन प्रति आकर्षित गर्न किसानहरुलाई प्रोत्साहित गर्नु आवश्यक छ । त्यसैले यस कार्यक्रम अन्तर्गत यस्ता वनहरुको दर्ता गर्ने विशेष कार्यक्रम रहेको छ । अतः निजी वन सम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रमको सफलतापूर्वक कार्यान्वयन एवं जिल्लामा जानकारी दिन तथा चेतना अभिवृद्धि गर्नको लागि स्वीकृत नर्म्स तथा जिल्ला दररेटको आधार लिई लागत इस्टिमेट स्वीकृत गरी सोहि बमोजिम यस शीर्षकमा विनियोजित रकम खर्च गरिनेछ । साथै यस कार्यक्रम अन्तर्गत जिल्लामा स्थानीय मानिसहरुले बुझ्ने भाषामा पोष्टर, पर्चा, ब्रोसर आदि तयार गरी वितरण/प्रदर्शन गर्न सकिनेछ। यसमा उपयुक्त चेतनामूलक र जानकारीमूलक सामग्री तयार गरी स्थानीय एफ.एम.बाट समेत प्रचारप्रसार गर्न सकिनेछ । साथै यस क्रियाकलाप अन्तर्गत सेवा खरिद गरी निजी वन सम्बन्धी वृतचित्र समेत निर्माण गर्न सकिनेछ । आवश्यकता अनुसार स्थानीय हाट बजारमा माइकिङ्ग तथा प्रवचन आदि समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

मन्त्रालाय तथा मन्त्रालाय अन्तर्गतका निकायहरुबाट यो कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस क्रियाकलाप संचालनको लागि रु. ५,००,०००।- (पाँच लाख मात्र) बजेट व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

निजी वनको प्रचार प्रसार भई निजी वनको विकास र प्रवर्द्धनमा सहयोग पुग्ने ।

डा. राजीव कुमार राई

६४. प्रदेश स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठी

वन निर्देशनालय अन्तर्गतका कार्यालय, आयोजना, परियोजनाले आगामि आ.व. को लागि तयार पारेका योजनाहरुमा विस्तृत छलफल गरी प्राथिमकता तोकी प्राप्त बजेट सिलिंग भित्र रही वार्षिक योजना निर्माण गर्न यो कार्यक्रम राखिएको हो । गोष्ठीमा निर्देशनालय अन्तर्गतका कार्यालय प्रमूख, परियोजना प्रमुख एवं प्रतिनिधिहरु, वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयका महाशाखा प्रमुखहरु एवं अन्य विषयगत मन्त्रालयका प्रतिनिधि, प्रदेश निति तथा योजना आयोगका सदस्य एवं अन्य विज्ञ तथा सहजकर्ताहरुको सहभागितामा संचालन गरिने छ । यसै गोष्ठीमा Provincial Line Ministry Budget Information System (*PLMBIS*) सम्वन्धमा समेत जानकारी गराइने छ । साथै आवश्यकता अनुसार संघीय विभाग र मन्त्रालयका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरुलाई समेत आमन्त्रण गर्न सकिनेछ। यस शीर्षकको रकम गोष्ठीमा सहभागीको भत्ता, सेसन फि, समन्वय भत्ता, खाजा, हल भाडा, यातायात खर्च, संचार, स्टेशनरी, पानी, गोष्ठीको प्रतिवेदन लेखन लगायतमा स्वीकृत नर्म्सको परिधिभित्र रही लागत अनुमान स्वीकृत गराई सो वमोजिम खर्च गरिनेछ । कार्यक्रम सम्पन्न भइसकेपछि प्रगतिमा गोष्ठीमा उपस्थिति विवरण, माइन्यूट, प्रस्तुतीकरणको विवरण, फोटो, खर्च विलभर्पाइ, कार्यक्रमको सुची तथा गोष्ठीको प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

वन निर्देशनालयका कर्मचारीहरुबाट यो कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो गोष्ठी संचालनको लागि बजेट रु. ४,००,०००।- (चार लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

आगामी आ.व.को योजना/कार्यक्रमहरु निर्माणमा सहयोग पुग्ने ।

६५. प्राविधिक सहयोग सेवा (वन प्राविधिक सहायकबाट)

जिल्लामा नयाँ कवुलियती वन समूह गठन, कार्ययोजना र जीविकोपार्जन सुधार योजना तयारी तथा पुराना समूहहरुको कार्ययोजना र जीविकोपार्जन सुधार योजना पुनारावलोकनको साथै स्थापित समूहलाई प्राविधिक सहयोग लगायत डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्रम संचालनमा थप सहयोग पुऱ्याउन वन विज्ञानमा प्रविणता प्रमाणपत्र तह वा सो सरहको योग्यता पुगेको प्राविधिकबाट सेवा करारमा लिन यस शीर्षकमा विनियोजित रकम खर्च गरिनेछ । करारका कर्मचारीले नियमानुसार पाउने सेवासुविधाहरु तथा राशन सुविधा समेत निजलाई उपलब्ध गराउन सकिनेछ । डिभिजनल वन अधिकृत वा तोकेको अधिकृतस्तरको कर्मचारीको अधीनमा रही निजले काम गर्नु पर्नेछ । साथै मासिक प्रगतिको आधारमा मात्र मासिक पारिश्रमिकको निकासा गरिनेछ । कार्य सम्पन्न भएपछि आर्थिक ऐन/नियम वमोजिम राख्नुपर्ने मासिक कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन, हाजिरी लगायतका आवश्यक कागजात समावेश गर्नुपर्नेछ ।वन प्राविधक सहायकले वर्ष भरी कबुलियति वनमा सञ्चालन भएका कृयाकलापहरुको प्रभाव सम्बन्धि फोटो/नक्शा सहितको सँक्षिप्त प्रतिवेदन डिभिजन वन कार्यालयमार्फत वन निर्देशनालयमा पेश गर्नुपर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन वन कार्यालयले वन प्राविधिक सहायक (रेञ्जर) सेवा करारमा भर्ना गरी प्राबिधिक सेवा प्रदान गर्नु पर्नेछ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्य सम्पन्न गर्न कुल रकम रु. १६,८०,०००।- (सोह्र लाख असी हजार मात्र) बिनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

४ जना वन प्राबिधिक सहायक (रेञ्जर) सेवा करारमा भर्ना भई कवुलियती वनहरुको व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्ने ।

डा. राजीव कुमार राई

६६. फलफूलको विरूवा खरिद गरि कवुलियति वन समुहमा वितरण गर्ने/ फलफूलको विरूवा खरिद तथा वितरण

डिभिजन वन कार्यालयले स्थानीय स्तरमा प्राथमिकतामा परेको वा फलफूलका लागि पकेट क्षेत्र घोषणा गरिएको हकमा उक्त क्षेत्रका लागि सिफारिस गरिएको जातको फलफूलका विरुवाहरु खरिद वा कार्यालय आफैले उत्पादन गरी प्रभावकारी रुपमा रोपन कार्य गर्ने गराइने छ । यस शीर्षकमा विनियोजित रकम फलफूलको विरुवा, कलमी, कट्टिङ, ग्राफ्टिङ आदि (जस्तैः लप्सी, रिठ्ठा, हर्रो, बर्रो, हलुवाबेद, सुन्तला, जुनार, अनार, कागती, लिची, आँप, रुखकटहर, अमला, किवी, एभोकाडो, मोरिङ्गा, स्याउ, नासपाती, भोगटे, अमिलो, ओखर, बडाजामुन, अम्वा आदि) खरिद गरी वा कार्यालयले खरिद गरी कबुलियती वन समुहलाई वितरण गर्नुका साथै ढुवानी खर्च समेत व्यहोर्न सकिनेछ । विरुवा खरिद गर्दा वन सेवाका अधिकृतस्तरका कर्मचारीको प्राविधिक प्रतिवेदनको आधारमा रोपन योग्य बहुवर्षिय फलफूल विरुवा स्वीकृत बजेट, प्रचलित बजार भाउ तथा स्वीकृत जिल्ला दररेटको आधारमा सार्वजनिक खरिद प्रकृया अवलम्वन गरी बहुवर्षिय फलफूलका विरुवाहरु खरिद, ढुवानी तथा वितरण गरिनेछ।आवश्यकता अनुसार कृषि सेवाका प्राविधिकसँग समन्वय गर्न सक्नेछ । फलफुलका विरुवा वितरण गर्दा कबुलियति वन समूहका उपभोक्ताहरुलाइ प्राथमिकतामा राखि वितरण गर्नुपर्नेछ । यस कार्यक्रममा बिनियोजित बजेटबाट गत आ.व.मा वितरण तथा रोपण भएको विरुवाहरु अवस्था मुल्याङ्कन सहितको प्रतिवेदन तयार गरि डिभिजन वन कार्यालय तथा वन निर्देशनालयमा पेश गर्नु पर्ने छ । कार्यक्रम सम्पन्न गरिसकेपछी फलफूल वितरण गरिएको भर्पाई रजिष्टर सहितको प्रतिवेदन साथ आवश्यक फोटोहरु पेश गर्नु पर्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमका लागि जम्मा रु ३७,७०,०००/- (सठ्तिस लाख सत्तरी हजार मात्र)/ १९,००,०००/- (उन्नइस लाख मात्र)बजेट व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

स्थानीयस्तरमा विभिन्न प्रजातिका तिस हजार पाँच सय फलफूलका विरुवा खरिद तथा वितरण भइ कबुलियती वन समुह लाभान्वित हुनेछन् । यसका साथै कबुलियती वनको विकास तथा संरक्षण हुनेछ ।

६७. फलफूलको विरूवा खरिद तथा वितरण

डिभिजन वन कार्यालयले स्थानीय स्तरमा प्राथमिकतामा परेको वा फलफूलका लागि पकेट क्षेत्र घोषणा गरिएको हकमा उक्त क्षेत्रका लागि सिफारिस गरिएको जातको फलफूलका विरुवाहरु खरिद वा कार्यालय आफैले उत्पादन गरी प्रभावकारी रुपमा रोपन कार्य गर्ने गराइने छ । यस शीर्षकमा विनियोजित रकम फलफूलको विरुवा, कलमी, कट्टिङ, ग्राफ्टिङ आदि (जस्तैः लप्सी, रिठ्ठा, हर्रो, बर्रो, हलुवाबेद, सुन्तला, जुनार, अनार, कागती, लिची, आँप, रुखकटहर, अमला, किवी, एभोकाडो, मोरिङ्गा, स्याउ, नासपाती, भोगटे, अमिलो, ओखर, बडाजामुन, अम्वा आदि) खरिद गरी वा कार्यालय आफैले उत्पादन गरी वितरण गर्नुका साथै ढुवानी खर्च समेत व्यहोर्न सकिनेछ । विरुवा खरिद गर्दा वन सेवाका अधिकृतस्तरका कर्मचारीको प्राविधिक प्रतिवेदनको आधारमा रोपन योग्य बहुवर्षिय फलफूल विरुवा स्वीकृत बजेट, प्रचलित बजार भाउ तथा स्वीकृत जिल्ला दररेटको आधारमा सार्वजनिक खरिद प्रकृया अवलम्वन गरी बहुवर्षिय फलफूलका विरुवाहरु खरिद, ढुवानी तथा वितरण गरिनेछ।आवश्यकता अनुसार कृषि सेवाका प्राविधिकसँग समन्वय गर्न सक्नेछ । कार्यक्रम सम्पन्न गरिसकेपछी फलफूल वितरण गरिएको भर्पाई रजिष्टर सहितको प्रतिवेदन साथ आवश्यक फोटोहरु पेश गर्नु पर्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमका लागि जम्मा रु १९,००,०००/- (उन्नइस लाख मात्र) बजेट व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

स्थानीयस्तरमा विभिन्न प्रजातिका तिस हजार पाँच सय फलफूलका विरुवा सहज रुपमा उपलब्ध भई स्थानीयहरु लाभान्वित हुनेछन् ।

डा. राजीव कुमार राई

६८. फोकल टिमको बैठक

संघीय वन तथा वातावरण मन्त्रालय (साविकको वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय) बाट २०६९ सालमा तयार भएको कार्यबिधि अनुसार डिभिजन तथा फिल्डस्तरमा गठन भएको वा गरिने फोकल टिमको बैठक आवश्यकता अनुसार बस्नु पर्नेछ र सो बैठक संचालन तथा व्यवस्थापनमा यो शीर्षकको रकम खर्च गरिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमका लागि प्रदेश भरका डिभिजन तथा सव-डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरु परिचालित हुनेछन् । वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय तथा वन निर्देशनालयबाट आवश्यकतानुसार प्राविधिक तथा अन्य सहयोग उपलब्ध गराइनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको लागि बजेट रु. ५०,०००।- (पचास हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

फोकल टिम बैठकको माध्यमबाट पकेट क्षेत्रमा उपयुक्त जडिबुटी खेतीको विस्तार तथा प्रवर्द्धनमा सहयोग पुग्ने ।

६९. बहुबर्षे विरुवा उत्पादन (८"* ५" को पोलिथिन थैलामा)

यस प्रकारको बहुवर्षीय विरूवाहरूको उत्पादन समेत यसै मार्गदर्शनको बुँदा नं. १८ बमोजिमको प्रकृया अपनाई खर्च गरिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

विरुवा उत्पादन लागि सम्बन्धित भु तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय/डिभिजन/सव-डिभिजन वन कार्यालयहरूमा रहेका वन प्राविधिक कर्मचारी मार्फत कार्यान्वयन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्य सम्पन्न गर्न कुल रकम रु. ७,००,०००।- (सात लाख मात्र) बिनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

विशेष आयमूलक प्रजातिहरुको विरुवा उत्पादन भई यि विरुवाहरुको वृक्षारोपण गरेर प्राप्त हुने वन पैदावरको विक्रिवितरणबाट स्थानीय मानिसहरुको आयस्रोतमा वृद्धि हुने ।

७०. बहुवर्षीय विरुवा संरक्षण

गत आर्थिक वर्षमा डिभिजन/सव-डिभिजन वन कार्यालयबाट उत्पादित विरुवाहरू संरक्षणका लागि यो कार्यक्रममा विनियोजित रकम खर्च गरिनेछ । सम्बन्धित डिभिजन वन कार्यालयले अनुगमन गरी प्रतिवेदनको आधारमा नर्सरीको जिम्मा लिएका कर्मचारीलाई यो रकम उपलब्ध गराइने छ । वन निर्देशनालय तथा मन्त्रालयले समेत वृक्षारोपण क्षेत्रको अनुगमन गर्न सक्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

भु तथा जलाधार व्यवस्थापन, डि व का सव डि व काहरूमा यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. ८,४०,०००।- (आठ लाख चालिस हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यसबाट गत वर्षमा उत्पादित बहुवर्षिय विरूवाको उचित संरक्षण तथा गुणस्तरिय विरूवा उत्पादनमा वृद्धि भई हरियाली प्रवर्द्धनमा सहयोग पुग्ने ।

डा. राजीव कुमार राई

७१. बाँसको विरुवा उत्पादन

यस कार्यक्रमबाट बाँसको विरुवा उत्पादन गरिनेछ । यसका लागि बाँस प्रजातीको छनौट गरी स्थानीय रुपमा उपलब्ध बाँसको विरुवा उत्पादन गरिनेछ । बाँसलाई उचित साईजमा टुक्रा पारी उक्त टुक्रामा माटो भरण गरी विरुवा उत्पादन गरिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

विरुवा उत्पादन लागि सम्बन्धित डिभिजन/सब-डिभिजन वन कार्यालयहरूमा रहेका वन प्राविधिक कर्मचारी मार्फत कार्यान्वयन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्य सम्पन्न गर्न कुल रकम रु. ६,२५,०००।- (छ लाख पच्चीस हजार मात्र) बिनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

बाँस प्रजातिहरुको विरुवा उत्पादन भई यी विरुवाहरुको वृक्षारोपण गरेर प्राप्त हुने वन पैदावरको विक्री वितरणबाट स्थानीय मानिसहरुको आयस्रोतमा वृद्धि हुने ।

७२. वार्षिक प्रगती पुस्तिका प्रकाशन

वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, वन निर्देशनालय, वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र, डिभिजन वन कार्यालयहरुले संचालन गरेका विभिन्न स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमहरु र वन सम्बन्धी सम्पादन गरिरहेका कानून कार्यान्वयन तथा नियमनका कार्यहरुलाई अभिलेखीकरण गरी वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय तथा अन्तर्गतका निकायहरुले कार्यालयको वार्षिक प्रगती पुस्तिका प्रकाशन तथा वितरणको कार्य यस क्रियाकलाप अन्तर्गत संचालन गरिनेछ । तथ्याङ्क संकलन, विश्लेषण, मसलन्द, छलफल, छपाई आदिमा यो रकम खर्च गर्न सकिनेछ ।

कार्य सम्पन्न भए पश्चात प्रगति पेश गर्दा निम्न बुँदाका विषयहरु समावेश गर्नुपर्नेछ ।

- प्रकाशित सामग्रीको संख्या
- प्रकाशित सामग्री र सोको डिजिटल कपि समेत

बजेट व्यवस्थापन

यो क्रियाकलाप संचालनको लागि बजेट रु. २०,००,०००।- (बीस लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय तथा मन्त्रालय अन्तर्गतका निकायहरुको वार्षिक प्रगती पुस्तिका प्रकाशन भएको हुने ।

७३. बृक्षारोपण (तारबार/वारवेरा सहित)

यस कार्यक्रम अन्तर्गत खाली भएको वन क्षेत्र, अतिक्रमित वन क्षेत्र, सार्वजनिक/ऐलानी/पर्ति जग्गा एवं नदी उकास जग्गामा वृक्षारोपण गर्न सकिनेछ । स्थानीय तहसँग सहकार्यमा, स्थानीय संघ संस्थाको परिचालन गरी, उपभोक्ता समूहको गठन गरी वा विपन्न बर्गको समूह गठन गरी वृक्षारोपण, संरक्षण एवं व्यवस्थापन समेत गर्न सकिनेछ । वन क्षेत्र बाहेकको हकमा वृक्षारोपण गर्नु अघि जग्गाको स्वामित्व भएको निकाय र संघ संस्था वा समूह बीच संझौता गर्नु पर्नेछ । वृक्षारोपण सफल बनाउन सम्भव भएसम्म तार/पर्खाल/बासको घेराबेरा, गोडमेल, पुनरोपण, सिँचाई, हेरालु आदिको व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ । वस्तीदेखि टाढा रहेका हैसियत विग्रेको राष्ट्रिय वन क्षेत्रमा वृक्षारोपण एवं यसको व्यवस्थापन सेवा प्रदायक संस्था मार्फत समेत गर्न सकिनेछ । यस शीर्षकको रकम प्रचलित नर्म्स र दररेटको अधीनमा रही लागत अनुमान स्वीकृत गराई अमानतबाट समेत गर्न गराउन सकिने छ ।

डा. राजीव कुमार राई

वृक्षारोपण क्षेत्रको कार्ययोजना

हरेक वृक्षारोपण क्षेत्रको सम्बन्धित सरोकारवालाहरुसँग छलफल गरी कार्ययोजना बनाईनेछ । जसमा वृक्षारोपण क्षेत्रको नक्सासहितको सम्पूर्ण विवरण, वृक्षारोपणको संरक्षण, सम्वर्द्धन एवं सदुपयोगको लागि गरिने कार्यहरुको विस्तृत विवरण उल्लेख गर्नु पर्दछ । कार्ययोजनामा कुन जातका के कति विरुवा कति दूरीमा लगाउने, वन व्यवस्थापन तथा संरक्षणको व्यवस्था के कसरी गर्नुपर्नेछ, वन पैदावारको बिक्री वितरणको व्यवस्था के कसरी हुने, लाभको बाँडफाँड कसरी गर्ने आदि सबै कुरा स्पष्ट रुपमा उल्लेख हुनु पर्दछ । यो कार्ययोजना डिभिजनल वन अधिकृतले स्वीकृत गर्नुपर्नेछ ।

वृक्षारोपण क्षेत्रको संरक्षण

वृक्षारोपण संरक्षणको लागि बारबेरा गर्दा सकेसम्म स्थानीय रुपमा उपलव्ध जैविक सामग्रीहरु जस्तैः सजिवन, निलकाँडा, बाँस आदिको प्रयोग गर्नुपर्दछ र आवश्यकता अनुसार वन हेरालुको समेत व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ । जैविक सामग्रीहरबाट बारबेरा गर्न नसिकिने भएमा तारबार समेत लाउन सकिनेछ ।साथै नमूना वृक्षारोपण प्लट वा अनुसन्धान प्लटहरुमा समेत तारबार गर्न सकिने छ । वृक्षारोपण क्षेत्रमा वृक्षारोपण कार्यक्रम सम्पन्न भएपछि वृक्षारोपण सम्बन्धी तथ्याङ्कहरु भएको होर्डिङ्ग बोर्ड तयार गरी राख्नुपर्नेछ ।

कार्य सम्पन्न भए पश्चात प्रगति पेश गर्दा निम्न बुँदाका विषयहरु समावेश गर्नुपर्नेछ ।

- वृक्षारोपण गरिएको क्षेत्रको नाम, ठेगाना र क्षेत्रफल,
- वृक्षारोपण गरिएका प्रजातिहरु र प्रजातिहरु अनुसारको बिरुवा संख्या,
- वृक्षारोपण भएको स्थानको फोटो तथा नक्साहरु (वृक्षारोपण हुनुअघि तथा पछिको फोटो समेत),
- स्वीकृत वृक्षारोपण कार्ययोजना ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

यस वृक्षारोपण कार्यक्रम डिभिजन वन कार्यालयहरुले स्थानीय वन उपभोक्ता समूह, स्थानीय तह एवं सरोकारवालाहरूको सहयोगमा संचालन गर्न सकिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमका लागि जम्मा रु. ७६,००,०००।- (छयहत्तर लाख मात्र) बिनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

(क) करिब ५० हेक्टर राष्ट्रिय वन एवं नाङ्गा वन क्षेत्र, सार्वजनिक पर्ति जग्गा एवं नदी उकासबाट प्राप्त जग्गाहरुमा वृक्षारोपण भई हरियाली कायम हुनेछ ।

(ख) रोपण गरिएका विरूवाहरूको संरक्षणमा सहयोग पुग्ने ।

७४. मिचाहा प्रजाति नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमबाट तराइका जिल्लामा फैलदै गरेको मिचाहा प्रजातिका झारको नियन्त्रण र व्यस्थापन गरिनेछ । यसका लागि मिचाहा प्रजातिका झार फैलिएका राष्ट्रिय वनको क्षेत्र छनौट गरि दैनिक ज्यालादारीमा कामदार लगाई ती मिचाहा प्रजातिका विरुवाहरु उखेलेर नष्ट गरिनेछ । उक्त स्थानमा ५ वटा स्थायी प्लटहरु १/२ हेक्टर क्षेत्रफलको निर्माण गरि तथ्याङ्क संकलन गरिनेछ । उक्त तथ्याङको विश्लेषण गरी आगामी वर्ष तुलना गरिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

विरुवा उत्पादन लागि सम्बन्धित डिभिजन/सव-डिभिजन वन कार्यालयहरूमा रहेका वन प्राविधिक कर्मचारी मार्फत कार्यान्वयन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्य सम्पन्न गर्न कुल रकम रु. २,००,०००।- (दुई लाख मात्र) बिनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

डा. राजीव कुमार राई

राष्ट्रिय वनको क्षेत्रको मिचाहा प्रजातिका विरुवाहरु उखेलेर नष्ट गरिने ।

७५. लाहा खेती विस्तार तथा प्रविधी हस्तान्तरण

झापा जिल्लाको गौरादहमा लाहा प्रशोधन कारखाना सञ्चालनमा आइसकेको अवस्थामा भएता पनि कच्चा पदार्थ (लाहा) को अभावमा बजारको माग धान्न नसकिरहेको अवस्था रहेको छ । अतः गुणस्तरीय लाहा (चप्रा) उत्पादनको साथै प्रशोधित लाहाको बजारको मागलाई पूर्ति गर्ने उद्देश्य स्वरुप यो कार्यक्रम संचालन गरिएको छ । लाहा खेती विस्तार कार्यक्रम अन्तर्गत निजी आवादी जग्गाका साथ साथै स्थानीय समुदायद्धारा व्यवस्थित वनमा आधारित व्यक्ति तथा घरधुरीको हैसियत सुधार गर्न र आय स्रोत बढाउन तथा समूहमा रहेका सदस्यहरुको गरिबी कम गर्न योगदान पुग्ने अभिप्रायले समूहको निर्णय वमोजिम सम्बन्धित समूह तथा निजी जग्गा धनीहरुले प्रस्ताव सहितको निवेदन डिभिजन वन कार्यालयमा पेश गर्नु पर्नेछ । तत्पश्चात डिभिजन वन कार्यालयले प्रस्ताव मूल्याङ्कनको आधारमा उपयुक्त समूह छनौट गरी यो क्रियाकलाप संचालन गरिने छ । यस अलावा यो कार्यक्रम संचालनको लागि डिभिजन वन कार्यालयहरूले स्थानीय किसान/वन समूहहरुलाई सिरिस, बयर, खयर, मौवा, फ्लेमेन्जिया, सायमिया जस्ता आदि जातका विरुवा खरिद गरी उपलब्ध गराई वृक्षारोपण गरेर समेत संचालन गर्न सकिनेछ । यस शीर्षकमा विनियोजित बजेट लाहा खेती सम्बन्धी स्रोत व्यक्तिको प्राविधिक सेवा (पारिश्रमिक) मा समेत उपयोग गरिनेछ । कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा निम्न बुदाहरु समाबेश गर्नु पर्ने छ ।

(क) क्रियाकलाप संचालन भएको समूहद्वारा व्यवस्थित वनको नाम, ठेगाना, संलग्न घरधुरीको नामावली

(ख) खेती विस्तारको योजना

(ग) कार्यक्रम संचालन भएको स्थान साथै लाहा खेती विस्तार सम्बन्धी फोटो (संचालन अघि समेतको फोटो)

(घ) लागत तथा खर्चको विवरण, बैक भौचर, भर्पाई आदि

(ङ) लाभान्वित घरधुरी तथा समुदायको विवरण

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन वन कार्यालयहरूले यस प्रकारको कार्यक्रमको संचालन गर्नेछन् । डिभिजन वन कार्यालयहरूले वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र, तरहरासँगको समन्वयमा यो तालिम संचालन गर्नेछन् ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रम संचालनको लागि बजेट रु. ३,००,०००।- (तीन लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

लाहा खेतीको विस्तार भई स्थानीयवासीको आय वृद्धिमा थप टेवा पुग्ने साथै रोजगारी समेतको सिर्जना हुने ।

७६. वन, वन्यजन्तु संरक्षण सम्बन्धी प्रचार प्रसार (होर्डिङ बोर्डिङ, पम्प्लेट, पुस्तिका, ब्रोसर आदि)

वन, वन्यजन्तु र तिनीहरुको वासस्थानको संरक्षणमा जनसाधारणमा सकारात्मक प्रभाव वृद्धि गर्नको साथै जनचेतना अभिवृद्धि गर्नको लागि मन्त्रालय/निर्देशनालय/डिभिजन वन कार्यालयहरूले जिल्लाका स्थानीय मानिसहरुले वुझ्ने भाषामा पोष्टर, पम्लेट, ब्रोसर, पुस्तिका आदिको निर्माण गरी वितरण गरिनेछ । साथै होर्डिङ बोर्ड निर्माण गरी जंगलमा रहेका राजमार्ग र बाटोहरू, वन प्रवेश नाकाहरु एवं नाकाका गाँउ बस्तीमा समेत होर्डिङ बोर्ड राख्न सकिने छ । यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट स्वीकृत नर्म्सको परिधिभित्र रही लागत अनुमान स्वीकृत गराई सोही वमोजिम खर्च गर्न सकिने छ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

मन्त्रालय तथा मन्त्रालय मातहतका निकायहरुबाट यो कार्यक्रम संचालन हुनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि जम्मा बजेट रु. ५,८०,०००।- (पाँच लाख असी हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

प्रचार प्रसारको माध्यमबाट स्थानीय स्तरमा वन र वन्यजन्तुको संरक्षणमा जनसाधारणमा सकारात्मक जनचेतनामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।

७७. वन अध्ययन अनुसन्धान प्लटको स्थापना र विभीन्न वन अनुसन्धात्मक प्लटहरू (बि.एस.ओ.) संरक्षण तथा व्यवस्थापन

वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रले विगतदेखि नै वनको सर्वेक्षण, अनुसन्धान गर्दै आएको छ । वन विकासका लागि womb to tomb भने झै विउदेखि बोटसम्म विकास गर्न के कस्तो प्रविधि आवश्यक पर्छ, के कति फरकमा रोपण गर्नुपर्छ, कुन प्रजातिको वृद्विदर के कति हुन्छ, के कस्ता रोगकिराको संक्रमण हुन्छ र कसरी निराकरण गर्न सकिन्छ भनी स्वस्थ वन विकासका लागि अनुसन्धान गरिरहेको छ । कार्बन स्टक विश्लेषण तथा तथ्याङ्क संकलन गरी उचित संकलन समय र उमेर निर्धारण गर्ने जस्ता कुराहरु अनुसन्धान गर्न विगतदेखि नै विभिन्न स्थानहरुमा स्थायी अनुसन्धानात्मक प्लटहरु बनाएर कार्य गर्दै आएको छ । यसैको निरन्तरताको लागि ती प्लटहरुको संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने उद्देश्यले यस कार्यक्रमको राखिएको छ । यस शीर्षकमा विनियोजित वजेट अनुसन्धान प्लटको घेराबेरा गर्न, आवश्यक पर्ने विभिन्न अनुसन्धान सामग्री खरिद गर्न, गोडमेल तथा रुखहरुको thinning, prunning, singling गर्ने कार्य, खटिने कर्मचारीको नियमानुसार दैनिक भ्रमण भत्ता, इन्धन, यातायात खर्च आदि जस्ता क्रियाकलापहरुमा खर्च गर्न सकिनेछ । साथै अनुसन्धात्मक प्लटहरुमा भए गरेका अध्ययन कार्यहरुका तथ्याङ्कको आधारमा विश्लेषण गरी सोको जानकारी मन्त्रालय र निर्देशनालयमा समेत पठाउनु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र, तरहराबाट वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय/वन निर्देशनालय सँगको समन्वयमा यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।आवश्यक परेमा संघीय वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रसँग समेत समन्वय गर्न सकिने छ । वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रले यस कार्यक्रम संचालनको विस्तृत योजना बनाई संचालन गर्नु पर्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. ७,५०,०००।- (सात लाख पचास हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

३ वटा अनुसन्धात्मक प्लटहरु (बि.एस.ओ.) संरक्षण तथा व्यवस्थापन भएको हुने ।

७८. वन क्षेत्रको जग्गा अन्य प्रयोजनमा दिएको सम्वन्धि अनुगमन र प्रतिवेदन तयारी (विभिन्न आायोजना तथा वन क्षेत्र भोगाधिकार रहेका क्षेत्रको तथ्यांक संकलन तथा प्रतिवेदन तयारी गर्ने)

सक्षम तथा प्रभावकारी अनुगमन तथा मुल्यांकन सफल कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा अपेक्षित प्रतिफल, असर, प्रभाव प्राप्त गर्ने भरपर्दो औजार हो । वन क्षेत्र अन्य प्रयोजनमा दिईएका आयोजना तथा विभिन्न निकायहरूले वन क्षेत्रको जग्गा अन्य प्रयोजनमा लिएका र भोगाधिकार पाए पश्चात अपनाउनुपर्ने वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकनमा उल्लेख भएका EMP कार्यान्वयनको अवस्था लगायतको तथ्यांक संकलन, विश्लेषण तथा अनुगमन, मुल्यांकन, निरिक्षण तथा समन्वय आवश्यक हुन्छ । अतः वन निर्देशलयहबाट यस क्रियाकलाप संचालन हुनेछ । यस कृयाकलापहरु संचालन गर्दा नियमित रुपमा अनुगमम तथा मुल्यांकनको लागि परिचालित जनशक्तिको दैनिक भ्रमण भत्ता, यातायात खर्च तथा गाडि भाडा, कार्यक्रम संचालनका लागि आवश्यक पर्ने सामग्री, मसलन्द, स्टेशनरी, इन्धन, संचार लगायतमा यस शीर्षक अन्तर्गतको रकम खर्च गर्न सकिने छ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डा. राजीव कुमार राई

वन निर्देशनालबाट यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. ६,००,०००।- (छ लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

आवश्यक पृष्ठपोषण प्राप्त भई कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सहयोग पुग्ने र प्रतिवेदन तयार हुने।

७९. वन डढेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्ययोजना कार्यान्वयन

सुख्खा याम अर्थात फाल्गुण-चैत्र देखिनै वनजंगल क्षेत्रमा विभिन्न कारणबाट आगलागि एवं डढेलोको प्रकोप गम्भीर रुपमा देखापर्दै आएको छ । कतिपय अवस्थामा मानिसको नियन्त्रण भन्दा वाहिर पनि वन डंढेलो प्रकोप देखापर्ने गरेको छ । वन डढेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापनका कृयाकलापहरु पहिचान गर्न डिभिजन स्तरीय Participatory Action plan बनाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

आवश्यकतानुसार नजिकका समूहलाई संस्थागत रुपमा जोडी अग्नि नियन्त्रण सञ्जालको रुपमा रुपान्तरण गर्नु पर्दछ । यस शीर्षकमा व्यवस्था भएको रकम डढेलो नियन्त्रण समन्वय बैठक, नियन्त्रित डढेलो लगाउने, संजाल परिचालन, वनभूमिमा भएको प्रज्वलनशील सुक्खा पदार्थ व्यवस्थापन आदि कामहरुमा खर्च गर्न सकिनेछ । अग्निरेखा निर्माण तथा मर्मत सुधार, प्रचारप्रसार, जनचेतना अभिवृद्धि, अग्नि नियन्त्रण सञ्जाल, कर्मचारी तथा सुरक्षा निकाय परिचालन (इन्धन, खाजा, खाना, पानी आदि खर्च), डढेलो सूचना खरिद, प्राथमिक उपचार, घाटगद्दी सरसफाई र व्यवस्थापन, दमकल परिचालन आदि कार्यक्रमहरुमा पनि खर्च गर्न सकिनेछ । वन डढेलो सम्बन्धी सूचना प्रशारण तथा उपकरण खरिदमा समेत यो रकम खर्च गर्न सकिनेछ । कार्यक्रम सम्पन्न भएपश्चात प्रगति प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन तथा सव-डिभिजन वन कार्यालयहरुका कर्मचारी मार्फत स्थानीय तह, वन उपभोक्ता समूहहरु, सेना, प्रहरी समेतको सहयोग र सहकार्यमा यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. ५५,००,०००।- (पचपन्न लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

डिभिजन वन कार्यालयहरुको वन डढेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन योजना तयार भई कार्यान्वयन हुने ।

८०. वन तथा वन्यजन्तु सम्बन्धी मुद्दाको अनुसंधान, तहकिकात र मुद्दाको दायरी

वन र वन्यजन्तु संरक्षण र व्यवस्थापन लगायतका कामहरु वन कार्यालयको प्रमुख जिम्मेवारी अन्तर्गत पर्दछ । यसै क्रममा कतिपय अवस्थामा वन र वन्यजन्तु सम्बन्धी अपराध हुन नदिन तथा अपराध भएपनि कानुनी दायरामा ल्याउनका लागि डिभिजन/सव डिभिजन वन कार्यालयहरुले मुद्दाको अनुसंधान, तहकिकात र दायरीसम्मको काम कारवाही अगाडी बढाउनु पर्ने हुन्छ । मुद्दाको अनुसंधानदेखि लिएर दायर नहुन्नजेल सम्म यस शीर्षकको विनियोजित रकमबाट बरामद भएका दशी प्रमाण (वन पैदावार, वन्यजन्तु र तिनका आखेटोपहार, औजार, उपकरण, हातहतियार, बोझबाहक, मालबस्तु, चौपाया आदि) सुरक्षित ओसार पसार तथा व्यवस्थापन, खटिएका कर्मचारीहरुको दैनिक भ्रमण भत्ता, चिया नास्ता, मसलन्द, इन्धन, हिरासत कोठा व्यवस्थापन, अदालतबाट बकपत्रको लागि बोलाइएमा लाग्ने गाडी भाडा, भ्रमण भत्ता र चिया नास्ता आदिमा खर्चमा गर्न सकिनेछ ।आवश्यकता अनुसार यस शीर्षकमा विनियोजित रकम मुद्दा अनुसंधान गर्ने कर्मचारीहरुलाई तालिम/अन्तरकृया समेतमा खर्च गर्न सक्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन वन कार्यालय र अन्तरगतका सव डिभिजन वन कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारी तथा सुरक्षा निकायका कर्मचारी समेतको परिचालन गरिनेछ ।

डा. राजीव कुमार राई

बजेट व्यवस्थापन

यो तालिम संचालनको लागि बजेट रु. २५,१८,०००।- (पच्चीस लाख अठार हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

वन प्राविधिकहरुको क्षमतामा अभिवृद्धि भई वन तथा वन्यजन्तु सम्बन्धी मुद्दाको अनुसन्धान, तहकिकात गर्न सहज हुने।

८१. वन र वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणको लागि नियन्त्रण कक्ष स्थापना र व्यवस्थापन

यस शीर्षकमा विनियोजित रकम वन र वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणका लागि आधुनिक प्रविधिको प्रयोग मार्फत अपराध नियन्त्रण र व्यवस्थापनको कार्यमा जोड दिइने छ । यसका लागि डिभिजन/सव डिभिजन वन कार्यालय/सुरक्षा शाखामा अत्याधुनिक उपकरण सहितको अपराध नियन्त्रण कक्षको व्यवस्थापन गरिनेछ ।आवश्यकता अनुसार सो कक्षको व्यवस्थापनको लागि स्थानीय प्रशासन र सुरक्षा निकाय समेतसंग समन्वय र सहकार्य गर्न सक्नेछ ।यस कार्यका लागि आवश्यक पर्ने फर्निचर, फर्निशिङ्ग, कम्प्यूटर, प्रिन्टर, फोटोकपी मेशिन, स्क्यानर खरिद, विद्युत् व्यवस्थापन, टेलिफोन, इन्टर्नेट जडान, अन्य सञ्चारका साधन खरिद र वन तथा वन्यजन्तुको संरक्षण र सो सम्बन्धी अपराध अनुसन्धानका लागि आवश्यक अन्य जुनसुकै सामग्री, मेशिन, औजार, उपकरण खरिद यसै शीर्षक अन्तर्गत गर्न सकिनेछ ।

यसमा विनियोजित रकम बमोजिम कार्य सम्पन्न गर्न प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन २०७४, प्रदेश आर्थिक कार्यविधि नियमावली २०७५, सार्वजनिक खरिद ऐन २०६३, सार्वजनिक खरिद नियमावली २०६४, प्रदेश सार्वजनिक खरिद नियमावली २०७७, वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, प्रदेश नं. १, विराटनगरको योजना तथा कार्यक्रम संचालन कार्यविधि २०७८, सार्वजनिक खर्चको मापदण्ड, कार्यविधि र मितव्ययिता सम्बन्धी निर्देशिका २०७५ तथा स्वीकृत नर्म्सको पालना गरिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन तथा सव-डिभिजन वन कार्यालयहरुका कर्मचारी मार्फत यस कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस अपराध नियन्त्रणको लागि नियन्त्रण कक्ष स्थापना र व्यवस्थापनको लागि जम्मा वजेट रु. १,२०,००,०००।- (एक करोड बीस लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस आ.व. २०७९/०८० मा जम्मा १५ वटा अपराध नियन्त्रण कक्ष स्थापना भएको हुने ।

८२. वन व्यवस्थापन कार्ययोजना कार्यान्वयन

डिभिजन वन कार्यालयको आवधिक वन व्यवस्थापन रणनितिक योजना, सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन योजनाहरु (सामुदायिक वन, कबुलियती वन, साझेदारी वन, धार्मिक वन, निजी वन आदी) अनुरुप वन सम्वर्द्धनका कार्यहरु, वन सम्बर्धन प्रणाली कार्यान्वयण, वन संरक्षणका कार्यहरु समेत संचालन गर्न यस शीर्षकमा विनियोजित रकम खर्च गर्न सकिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन तथा सव-डिभिजन वन कार्यालयहरुका कर्मचारी मार्फत यस कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस वन व्यवस्थापन कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि जम्मा वजेट रु. १७,००,०००।- (सत्र लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस आ.व. २०७९/०८० मा जम्मा ४ वटा वनमा वन व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन भएको हुने ।

डा. राजीव कुमार राई

८३. वन व्यवस्थापन सामग्री खरिद तथा वितरण

वन व्यवस्थापन सम्बन्धी सामग्रीहरु स्वीकृत नर्म्स तथा प्रचलित ऐन नियमको परिधि भित्र रही सार्वजनिक खरिद प्रकृया अवलम्वन गरी खरिद गरिनेछ । कार्यक्रम संचालन गर्ने निकाय/कार्यालयको संस्थागत सुदृढीकरण गरी आवश्यक उपकरणहरु तथा कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता र सेवा प्रदानको गुणस्तरमा वृद्धि गरी वन व्यवस्थापन गर्न आवश्यक पर्ने उपकरणहरु खरिद गर्न सकिनेछ । यस अन्तर्गत वन व्यवस्थापनको लागि आवश्यक पर्ने समाग्रीहरु जस्तै Hand saw, Bow saw, Power chain saw, GPS Receiver, Compass,Vertex IV, Clinometer, Relascope, Altimeter, Measuring tape, Diameter tape, Ranging rod, Thinning/Prunning equipments, Axe, digging machine, माटो परीक्षण सम्बन्धी विविध औजार उपकरण तथा झाडी सफाई गर्ने सामग्री तथा फिल्ड कर्मचारी र कामदारको शारीरिक सुरक्षा सम्बन्धी सामग्रीहरु (हेल्मेट, पन्जा, बुट, चश्मा, रेनकोट, ज्याकेट-ट्राउजर) आादि जस्ता सामानहरु सार्वजनिक खरिद प्रकृया अवलम्वन गरी खरिद गरिनेछ । उपकरण खरिद पश्चात नियमानुसार स्टोर दाखिला गरी भरपाई वनाई प्रयोग गर्नु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

वन निर्देशनालय, डिभिजन वन कार्यालयले फिल्ड स्तरका कर्मचारी, सामुदायिक/साझेदारी/कबुलियती वनहरुको आवश्यकताहरुलाई ध्यानमा राखी आवश्यक पर्ने वन व्यवस्थापन सामग्री खरिद गरी भरपाई गराई वितरण गर्न सक्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. २०,००,०००।- (बिस लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

आधुनिक वन व्यवस्थापन सामग्रीको खरिद तथा प्रयोगबाट वन व्यवस्थापन कार्य सरल र सहज हुने।

८४. वन सम्बन्धी स्वीकृत IEE प्रतिवेदन कार्यान्वयन सम्बन्धी अनुगमन र प्रतिवेदन तयारी

वन सम्बन्धी स्वीकृत IEE प्रतिवेदनमा उल्लेखित वातावरणीय न्यूनीकरणका उपायहरुको साथ साथै वातावण व्यवस्थापन योजना (Environmental Management Plan) मा उल्लेखित क्रियाकलापहरु IEE प्रस्तावकले कार्यान्वयन गरेको छ कि छैन सोको अनुगमन गर्न नितान्त आवश्यक रहेको छ । तसर्थ स्वीकृत IEE प्रतिवेदनको आधारमा यस प्रदेशमा वन सम्बन्धी तथा वन क्षेत्रको भोगाधिकार लिई विभिन्न आयोजना र क्रियाकलाप संचालन गरिरहेका प्रस्तावकहरुको विभिन्न आयोजना र क्रियाकलापहरुको अनुगमन गरिने छ । यसमा शीर्षकमा विनियोजित बजेट इन्धन, यातायात, दैनिक भ्रमण भता, अन्तरक्रियामा खाजा खर्च, विषयगत विज्ञ आदिमा समेत खर्च गर्न सकिने छ। साथै अनुगमन पश्चात प्रतिवेदन तयार गरी सो प्रतिवेदन वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

वन निर्देशनालयका कर्मचारीहरुबाट यो कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो क्रियाकलाप संचालनको लागि बजेट रु. ५,००,०००।- (पाँच लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

वन सम्बन्धी स्वीकृत IEE प्रतिवेदनको कार्यान्वयनको अवस्थाको बारेमा जानकारी प्राप्त भई प्रदेशको वातावरण सम्बन्धी नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि बनाउन आवश्यक सहयोग पुग्ने ।

८५. वन सामाजिक परिचालकहरुलाई फिल्ड गियर

वन क्षेत्रको संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा सहयोग पुऱ्याउनको लागि डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गतका फिल्डस्तरमा कार्यरत वन सामाजिक परिचालकको लागि फिल्ड गियर जस्तै साईकल, ड्रेस, झोला, जुत्ता आदि स्वीकृत नर्म्स तथा

डा. राजीव कुमार राई

प्रचलित ऐन नियमको परिधि भित्र रही सार्वजनिक खरिद प्रकृया अवलम्वन गरी खरिद गरिनेछ । फिल्ड गियर खरिद पश्चात नियमानुसार स्टोर दाखिला गरी फिल्डस्तरमा कार्यरत वन सामाजिक परिचालकहरुलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. ४,१०,०००।- (चार लाख दश हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

निजी वन, कृषि वन र सार्वजनिक/ऐलानी/पर्ती जग्गामा वनको विकास, विस्तार र व्यवस्थापन, सडक छेउ वृक्षारोपण, निजी वन दर्तामा सहजीकरण आदी कार्यमा सहयोग पुग्ने ।

८६. वन सामाजिक परिचालकको पारिश्रमिक

डिभिजन वन कार्यालयले सव-डिभिजन वन कार्यालयको सिफारिसमा कार्यक्रम लागु भएका प्रत्येक स्थानीय तह/क्लष्टरमा न्यूनतम १ (एक) जना कार्य गर्ने गरी वन सामाजिक परिचालक छनौट गरिनेछ ।यसै क्षेत्र सम्बन्धी कार्य अनुभव रहेको वन सामाजिक परिचालकलाई छनौटको क्रममा विशेष प्राथमिक्ता र निरन्तरता दिइनेछ। सम्बन्धित स्थानीय तहको विगतमा वन सामाजिक परिचालक भइ कार्य गरेको अनुभवी वन सामाजिक परिचालक नभएमा नजिकको स्थानीय तहबाट पनि छनौट गर्न सकिनेछ । वन सामाजिक परिचालक सकभर विपन्न, दलित, आदिवासी जनजाती, मधेशी तथा महिलालाई प्राथमिकतामा राखी छनौट गरिनेछ । वन सामाजिक परिचालकको शैक्षिक योग्यता समान्य लेखपढ भएको तथा साइकल चलाउन जान्ने हुनु पर्नेछ। वन समाजिक परिचालक छनौट गर्दा आवश्यक्ता अनुसार सम्बन्धीत स्थानीय तहहरुसंग समन्वय र सहकार्य गर्न सक्नेछ । वन सामाजिक परिचालकलाई निम्न कार्यहरुको आधारमा यस शीर्षकका लागि तोकिएको परिमाण र बजेट अनुसार मासिक पारिश्रमिक प्रदान गरिनेछ ।

वन सामाजिक परिचालकको भूमिका निम्नानुसार रहेको छ ।

- डिभिजन वन कार्यालय र स्थानीय तहहरुसँग आवश्यक समन्वय गर्ने
- वन तथा वातावरण सम्बन्धी जनचेतना अभिबृद्धि गर्ने
- माटो र हावापानी सुहाउदो विरुवाको माग संकलन गर्ने
- विरुवा उत्पादन कार्यको नियमित निरीक्षण गर्ने र सम्झौता अनुसार विरुवा उत्पादन भएको नभएको जाँचबुझ गरी वन कार्यालयमा प्रतिवेदन (डिजिटल र हार्डकपी) पेश गर्ने
- विरुवा वितरणको लगत राख्ने
- वृक्षारोपण गर्ने स्थल तयार गर्न सिकाउने/लगाउने
- वितरण गरिएका विरुवाको सही उपयोग भए नभएको जाँच गर्ने
- विरुवा वितरण गर्ने बेलामा नै वृक्षारोपण गर्ने तरीका सिकाउने
- वृक्षारोपण गर्ने स्थलमा सकभर उपस्थिति भई विरुवा रोप्ने तरीका सिकाउने
- वृक्षारोपण स्थलको समय समयमा निरीक्षण गरी मरेका बाँचेका विरुवाको लगत राख्ने र सो को एक प्रति डिभिजन वन कार्यालयमा पेश गर्ने
- डिभिजन वन कार्यालयले समय समयमा लाए अह्राए बमोजिमका अन्य कार्य गर्ने ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमका लागि जम्मा रु. ७३,६९,०००।-(त्रिहत्तर लाख उन्सत्तरी हजार मात्र) बजेट व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

योग्य तथा उपयुक्त ४१ जना वन सामाजिक परिचालकरु छनौट तथा भर्ना भई हरियाली प्रवर्द्धनमा सहयोग पुग्ने ।

डा. राजीव कुमार राई

८७. वन सेवाका कर्मचारीलाई आधारभुत तालिम (३० दिन)(फरेष्टर, वन रक्षक, सिनियर गेम स्काउट र गेम स्काउट लाई)

यस प्रदेशमा वन सेवामा कार्यरत फरेष्टर तथा वन रक्षक कर्मचारीहरुका लागि ३० दिने आधारभुत तालिम संचालनका लागि बिनियोजित रकम तालिम सामग्री खरिद, तालिमका सहभागीहरुको दैनिक भत्ता, यातायात,खाजा, हल भाडा, प्रशिक्षक भत्ता, तालिम संचालनका लागि शुरुवाती भौतिक सामग्री एवं औजार खरिद तथा हस्तान्तरण लगायतका विभिन्न शीर्षकमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट अनुसार विस्तृत योजना बनाई खर्च गरिनेछ । सम्भव भए सम्म आफ्नै कार्यालयको हलमा तालिम संचालन गर्नु पर्नेछ । संघीय वन तथा वातावरण मन्त्रालयसँगको समन्वयमा निकुञ्ज, आरक्ष तथा संरक्षण क्षेत्रका सिनियर गेम स्काउट र गेम स्काउटलाई समेत यस तालिममा सहभागी गराउन सकिनेछ। यो तालिम ३० कार्यदिनको हुनेछ र स्वीकृत पाठ्यक्रम (Curriculum) बमोजिमको सेसन प्लानहरु स्वीकृत गरी तालिम संचालन गरिने छ । यो तालिम आवसिय तालिम भएकोले तालिम अवधिभर तालिम संचालन स्थलमा नै बस्नुपर्नेछ । तालिम संयोजक तथा वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रका प्रमुखलाई पूर्व जानकारी नगराइकन कोही सहभागी तालिम अवधिमा अनुस्पस्थित भएमा नीजलाई तालिममा सहभागी नगराई आवश्यक कारवाहीको लागि केन्द्रका प्रमुखले वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयमा लेखि पठाउन सक्ने छ । यस तालिममा सुरक्षा निकायका अधिकृत कर्मचारीहरुलाई समेत प्रशिक्षकको रुपमा सहभागी गराउन सकिनेछ ।

कार्य सम्पन्न भए पश्चात प्रगति प्रतिवेदन पेश गर्दा निम्न बुँदाका विषयहरु समावेश गर्नुपर्नेछः

- तालिमको विषयवस्तु, उद्देश्य, औचित्य,
- तालिम संचालन भएको स्थान र मिति देखिने तालिमको व्यानर, सेसन प्लान, विस्तृत योजना, सहभागीहरूको फोटो, तथा अन्य दृष्यहरु समावेश गरी कार्यक्रमको उपलब्धि तथा सहभागीको पृष्ठपोषण सहितको प्रतिवेदन,
- कार्यक्रमको भौतिक र आर्थिक प्रगति ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रबाट यस तालिमको संचालन हुनेछ । साथै वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रले स्वीकृत पाठ्यक्रम बमोजिमका विषय विज्ञहरुलाई प्रशिक्षकको रुपमा बोलाई तालिम संचालन गर्नु पर्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. १५,००,०००।- (पन्ध्र लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

वन सेवामा कार्यरत फरेष्टर, वन रक्षक, सिनियर गेम स्काउट र गेम स्काउटहरुले आधारभुत तालिम लिई सोबाट व्यक्तिगत क्षमतामा अभिवृद्धि भई वनको व्यवस्थापन तथा संरक्षणमा टेवा पुग्ने ।

८८. वन, वन्यजन्तु संरक्षणको लागि गस्ती परिचालन

वन, वन्यजन्तु एवं तिनका बासस्थानको संरक्षण, व्यवस्थापन, चोरी कटानी तथा चोरी शिकारी नियन्त्रणका लागि नियमित रूपमा गस्ती परिचालन गरिने छ । यस शीर्षकमा बिनियोजित रकम जिल्लास्तरमा चोरी निकासी नियन्त्रणका लागि कर्मचारी तथा सुरक्षा निकाय परिचालन गर्न इन्धन,सवारी मर्मत, खाजा, खाना, यातायात खर्च, दैनिक भ्रमण भत्ता, संचार आदिमा खर्च गर्न सकिनेछ । गस्ती परिचालन गर्दा सोको रजिष्टर खडा गरी अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन वन कार्यालयहरुले यो कार्यक्रम संचालन गर्ने छन् ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. ४५,२०,०००।- (पैतालिस लाख विस हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

दिगो रुपमा वन वन्यजन्तुहरुको संरक्षणमा गस्ती परिचालन भएको हुनेछ ।

डा. राजीव कुमार राई

८९. वनको नीति नियम सम्बन्धी तालिम (फिल्ड स्तरीय)

स्थानीय तहका कर्मचारी, राजनैतिक दलका प्रतिनिधि, वन उपभोक्ता समूहका सदस्यहरु, वन क्षेत्रमा कार्यरत सरोकारवालाहरु तथा वन पैदावारको व्यावसायमा संलग्न व्यक्तिहरुलाई वन क्षेत्रको नीति, ऐन, नियम, कार्यविधी, मार्गदर्शनहरुको जानकारी गराउनको लागि यस किसिमको तालिम फिल्ड स्तरीमा संचालन गरिने छ । तालिम संचालनका लागि बिनियोजित रकम तालिम सामग्री खरिद तालिमका सहभागीहरुको दैनिक भत्ता, यातायात, हल भाडा, प्रशिक्षक भत्ता, तालिम संचालनका लागि शुरुवाती भौतिक सामग्री एवं औजार खरिद तथा हस्तान्तरण लगायतका विभिन्न शिर्षकमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट अनुसार तालिम विषयसूची बनाई खर्च गर्न सकिनेछ ।

कार्य सम्पन्न भए पश्चात प्रगति पेश गर्दा निम्न बुँदाका विषयहरु समावेश गर्नुपर्नेछ ।

- स्वीकृत लागत इष्टिमेट, तालिमको विषयवस्तु, उद्देश्य, औचित्य, स्वीकृत पाठ योजना
- तालिम संचालन भएको स्थान र मिति देखिने तालिमको व्यानर, सहभागीहरूको फोटो तथा अन्य दृष्यहरु समावेश गरी कार्यक्रमको उपलब्धी सहितको तालिमको विस्तृत प्रतिवेदन

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन वन कार्यालयहरूले यस प्रकारको तालिमको संचालन गर्ने छन् ।

बजेट व्यवस्थापन

यो तालिम संचालनको लागि बजेट रु. १७,४०,०००। (सत्र लाख चालिस हजार मात्र व्यवस्था गरिएको छ)

अपेक्षित उपलब्धि

स्थानीय स्तरका जनमानिसमा वन सम्बन्धि नीति, ऐन, नियम, कार्यविधी, मार्गदर्शनहरुको बारेमा जानकारी हुने ।

तालिम कार्यक्रम सम्पन्न भएपछि प्रगतिमा निम्न बुंदाहरु समावेश गर्नुपर्नेछ :

९०. वनजन्य फलफुलको विरुवा उत्पादन/खरिद तथा रोपण (वन क्षेत्रमा)

वन क्षेत्रमा वन्यजन्तुहरुको वासस्थान अन्तर्गत पर्ने भोजनको अभावले वन्यजन्तु वनक्षेत्रबाट वाहिर आई जनधनको क्षति हुने गरेको अवस्थामा वन क्षेत्रमा वनजन्य विरुवाहरु रोपण गर्नाले वन्यजन्तुहरुलाई वनक्षेत्रमा केही हदसम्म होल्ड गर्न सकिन्छ । यस शीर्षकमा विनियोजित रकम जंगली फलफूलको विरुवाहरु जस्तै चिउरी, जामुन, क्यामुन, लप्सी, रिठ्ठा, हर्रो, बर्रो, अमला, मोरिङ्गा, मेल, अमिलो, इमली, ओखर, बडाजामुन, अम्वा, सरिफा आदि खरिद गरी वा कार्यालय आफैले उत्पादन गरी वन क्षेत्रमा बृक्षारोपण गर्न सकिनेछ । यस शीर्षकमा विनियोजित बजेटबाट केही बजेट प्रभावकारी हुने अवस्थामा फलफुलका वीउहरु piloting को रुपमा वनक्षेत्रमा broadcasting समेत गर्न सकिनेछ । कार्यक्रम सम्पन्न गरिसकेपछी फोटोहरु सहित प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमका लागि जम्मा रु १,६६,००,०००/- (एक करोड छैसठ्ठी लाख मात्र) बजेट व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

स्थानीयस्तरमा विभिन्न प्रजातिका असी हजार फलफूलका विरुवा वन क्षेत्रमा रोपण हुनेछन् ।

९१. वन्यजन्तु/वनस्पति अपराध नियन्त्रण तथा वन्यजन्तुका अङ्ग प्रत्याङ्ग पहिचान सम्बन्धी तालिम सञ्चालन

मन्त्रालय/वन निर्देशनालय/डिभिजन तथा सव-डिभिजन वन कार्यालयहरुका स.व.अ., नेपाल प्रहरी तथा सशस्त्र प्रहरी वलका सुरक्षाकर्मीहरु र सरोकारवाला निकायका कर्मचारीहरुलाई वन्यजन्तु/वनस्पती अपराध नियन्त्रण तथा वन्यजन्तुका अंङ्ग प्रत्यंङ्ग पहिचान सम्बन्धी तालिम संचालन गरिने छ । यस शीर्षकमा विनियोजित बजेट रकम तालिम सामग्री खरिद, तालिमका सहभागीहरुको दैनिक भत्ता, यातायात, खाजा, हल भाडा, प्रशिक्षक भत्ता, तालिम संचालनका लागि शुरुवाती भौतिक सामग्री एवं औजार खरिद तथा हस्तान्तरण लगायतका विभिन्न शीर्षकमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट अनुसार विस्तृत योजना बनाई खर्च गर्न सकिनेछ । साथै वन्यजन्तुका अङ्ग प्रत्यङ्ग पहिचान गराउनको लागि सशस्त्र वन शुरक्षा तालिम केन्द्र, टिकौली चितवनमा सहभागीहरुलाई अभ्यास गराउनु पर्नेछ ।

डा. राजीव कुमार राई

कार्य सम्पन्न भए पश्चात प्रगति प्रतिवेदन पेश गर्दा निम्न बुँदाका विषयहरु समावेश गर्नुपर्नेछ ।

- तालिमको विषयवस्तु, उद्देश्य, औचित्य,
- तालिम संचालन भएको स्थान र मिति देखिने तालिमको व्यानर, सेसन प्लान, अभ्यास गरिएको स्थान तथा तालिम संचालन सहितको सहभागीहरूको फोटो, तथा अन्य विवरणहरु समावेश गरी कार्यक्रमको उपलब्धि तथा सहभागीको पृष्ठपोषण सहितको प्रतिवेदन,
- कार्यक्रमको भौतिक र आर्थिक प्रगति ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रबाट यस तालिमको संचालन हुनेछ । साथै स्वीकृत सेसन प्लानमा उल्लेख भए बमोजिमका विषयहरुको विज्ञहरुलाई प्रशिक्षकको रुपमा बोलाई तालिम संचालन गर्नु पर्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. ८,००,०००।- (आठ लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

कर्मचारीहरुको अनुसन्धानमा क्षमता अभिवृद्धि भई वन्यजन्तु/वनस्पती अपराध नियन्त्रणमा पुग्ने ।

९२. बार्षिक प्रगति समिक्षा गोष्ठी

प्रत्येक आर्थिक वर्षको समाप्ति सँगै डिभिजन वन कार्यालयहरुबाट संचालन गरिएका सम्पूर्ण कृयाकलापहरुको छलफल गराउनु पर्दछ । डिभिजनबाट संचालन भएका कार्यक्रमहरुमा के कस्तो प्रगती भयो ? कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा पाईएका सवल र दुर्वल पक्षहरु के थिए ? कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा के कस्ता समस्या/चुनौतीहरु आए ? तिनको निराकरणका उपायहरु के हुन सक्छन ? सो पहिल्याइ कार्यक्रमलाई सफलता पुर्वक सम्पन्न गर्न सहयोग पुग्ने अभिप्रायले वार्षिकरुपमा प्रगती समिक्षा गोष्ठी संचालन गरिने छ । यस वार्षिक प्रगति समिक्षा गोष्ठीहरुमा डिभिजन वन कार्यालय र सव डिभिजन वन कार्यालयका सम्पुर्ण कर्मचारीहरूको सहभागितामा संचालन गरिने छ । कार्यक्रम संचालन गर्दा डिभिजन वन कार्यालयको हलमा नै संचालन गर्नुपर्नेछ । यस शीर्षकको रकम गोष्ठीमा सहभागीको भत्ता, समन्वय भत्ता, खाना, खाजा, संचार, स्टेशनरी, पानी, प्रतिवेदन लेखन आदिमा स्वीकृत नर्म्सको परिधिभित्र रही लागत अनुमान स्वीकृत गराई खर्च गर्न सकिने छ । कार्यक्रम सम्पन्न भइसकेपछि प्रगतिमा गोष्ठीमा उपस्थिति विवरण तथा माइन्यूट, फोटो एवं खर्च विलभर्पाइ सहितको गोष्ठी संचालन प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरुबाट यो कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

वार्षिक प्रगति समिक्षा गोष्ठीहरु संचालनको लागि जम्मा बजेट रु. ११,००,०००।- (एघार लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस आ.व. मा संचालन भएका कार्यक्रम/क्रियाकलापहरुको समिक्षा भई भावी कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा दिशानिर्देश गर्ने।

९३. विरुवा उत्पादन (३" * ७" को पोलिथिन थैलामा)

यस प्रकारको विरूवाहरूको उत्पादन समेत यसै मार्गदर्शनको बुँदा नं. १८ को प्रकृया अपनाई खर्च गरिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

विरुवा उत्पादन लागि सम्बन्धित भु तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय/डिभिजन/सव-डिभिजन वन कार्यालयहरूमा रहेका वन प्राविधिक कर्मचारी मार्फत कार्यान्वयन गरिने छ ।

डा. राजीव कुमार राई

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्य सम्पन्न गर्न कुल रकम रु. १,७२,३५,०००।- (एक करोड बहत्तर लाख पैतिस हजार मात्र) बिनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

करिव १४ लाख ६५ हजार विभिन्न प्रजातिहरुको विरुवा उत्पादन भई यि विरुवाहरुको वृक्षारोपण गरेर प्राप्त हुने वन पैदावारको विक्रि वितरणबाट स्थानीय मानिसहरुको आयस्रोतमा वृद्धि हुने ।

९४. सडक किनार तथा सार्वजनिक जग्गामा Ornamental Plants को वृक्षारोपण केज सहित

शहरी क्षेत्रको सडक किनार तथा सार्वजनिक जग्गामा वृक्षारोपण मार्फत हरियाली अभिवृद्धिका लागि विभिन्न प्रजातिका Ornamental Plants वृक्षारोपण गर्ने उद्देश्यले यो कार्यक्रम राखिएको हो । डिभिजन वन कार्यालयले ठाउँ सुहाउदो उपयुक्त विरुवा छनौट गरी सडक किनार तथा सार्वजनिक जग्गामा वृक्षारोपण गर्नु पर्नेछ । स्थानीय तह तथा अन्य सरोकारवाला संघसस्थाहरुको सहयोग र समन्वयमा यो कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा प्रभावकारी हुनेछ । साथै यस कार्यक्रम स्थानीय तहहरु सँगको स्रोत साझेदारिमा समेत संचालन गर्न सकिने छ । वृक्षारोपणको लागि प्रचलित नर्म्स र सार्वजनिक खरिद सम्बन्धी ऐन,नियमावलीको अधीनमा रही डिभिजन वन कार्यालयले फलाम/बाँसको केज निर्माण तथा खरिद गरी रोपण गरिएको विरुवाहरुको सुरक्षा गर्नुपर्नेछ । यस शीर्षकमा उपलव्ध बजेट फलाम/बाँसको केज निर्माण तथा खरिद, Ornamental Plants खरिद, वृक्षारोपण कार्य समेतको लागत अनुमान स्वीकृत गराई खर्च गर्नु पर्नेछ । कार्यक्रम सम्पन्न पश्चात निर्माण तथा खरिद भएको फलामे केजको विवरण, संख्या, स्थापना गरिएको स्थानको विवरण, वृक्षारोपण गरिएका विरुवाहरुको विवरणको साथ साथै कार्यक्रम संचालनका फोटो एवं विल भर्पाई सहितको प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन वन कार्यालयहरूले स्थानीय तह एवं सरोकारवाला निकायहरुसँगको समन्वयमा यो कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. ३,२०,०००।- (तिन लाख विस हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

सडक किनार तथा सार्वजनिक जग्गामा बृक्षारोपण मार्फत हरियाली प्रवर्द्धन हुने ।

९५. सरोकारवालाहरुसँग छलफल तथा अन्तरक्रिया गोष्ठी

डिभिजन वन कार्यालयहरुमा कार्यान्वयन हुने कार्यक्रम/योजना र वन क्षेत्रको संरक्षण/व्यवस्थापन सम्बन्धमा सरोकारवाला संघसस्थाहरु, स्थानीय तह, राजनैतिक दल, जनप्रतिनिधिहरु, नागरिक समाज, ईको क्लब तथा अन्य सम्बन्धित संस्थाका प्रतिनिधहरुसँग छलफल र अन्तरक्रिया गर्नुपर्नेछ र सो गर्दा हुने खाजा, मसलन्द तथा भत्ता खर्चमा विनियोजित बजेट खर्च गर्न सकिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन/सव-डिभिजन वन कार्यालयहरु मार्फत कार्यान्वयन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमका लागि जम्मा रु. १४,६७,००० (चौध लाख सत्सठ्ठी हजार मात्र) बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

डिभिजन वन कार्यालयहरुबाट संचालन हुने कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा सहयोग पुग्ने ।

डा. राजीव कुमार राई

९६. सव-डिभिजन स्तरीय समन्वय वैठक

सव-डिभिजन स्तरीय वन संरक्षण, विकास, व्यवस्थापन, सदुपयोग लगायत विविध विषयसम्बन्धी कार्यक्रम/योजनाहरु तर्जुमा, समस्याको अध्ययन तथा समाधानका उपायहरुको निराकरण गर्नको लागि यस किसिमको वैठकहरु आयोजना गरिने छ । यस शीर्षकमा विनियोजन भएको रकम इन्धन, बैठकभत्ता तथा खाजामा खर्च गर्न सकिनेछ । वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पेश गर्दा समन्वय बैठक संख्या र बैठकको निर्णय र सम्पन्न गरिएका कार्यक्रमहरुको विवरण समावेश गर्नुपर्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो क्रियाकलाप संचालनको लागि जम्मा रु. ४,४०,०००।- (चार लाख चालिस हजार मात्र) बजेट व्यवस्था गरिएको छ।

अपेक्षित उपलब्धि

वन क्षेत्रको संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा निर्णयात्मक भूमिका निर्वाह गर्ने ।

९७. सव-डिभिजन स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठी

प्रत्येक वर्ष सव-डिभिजन वन कार्यालयबाट जिल्लामा गरिने कृयाकलापहरुको छलफल गराउनु पर्दछ । यस योजना तर्जुमा कार्यमा जिल्लाका सम्पूर्ण सव-डिभिजन वन कार्यालयका प्रमुखहरुले आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्रका सामुदायिक वन, कवुलियती वन, धार्मिक वन, साझेदारी वन समुह लगायतलाई सहभागी गराउनु पर्नेछ । कार्यक्रमको सान्दर्भिकता हेरी जिल्लास्थित अन्य निकाय र विषयसँग सम्बन्धित प्रतिनिधि वा सरोकारवाला ब्यक्तिलाई समेत समावेश गरी स्वीकृत नर्म्सको अधीनमा रही यस गोष्ठी संचालन गरिनेछ । यस गोष्ठीमा सव-डिभिजन वन कार्यालयका प्रमुखहरुले सव-डिभिजन स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठीबाट तय भएका कार्यक्रमहरूको औचित्व सहितको प्रस्तुतिकरण गरी योजना पारित गराउनु पर्दछ र डिभिजन वन कार्यालयले समेत जिल्लास्थित अन्य निकायसँग सहकार्य गर्न सकिने कार्यक्रमहरुको पहल गरी आगामी वर्षको लागि योजना तयार तथा स्वीकृत गरी प्रादेशिक योजना तर्जुमा गोष्ठीमा पेश गर्नुपर्दछ । यस शीर्षकको रकम गोष्ठीमा सहभागीको भत्ता, सेसन फि, समन्वय भत्ता, खाजा, हल भाडा, संचार, स्टेशनरी, पानी, प्रतिवेदन लेखन आदिमा लागत अनुमान स्वीकृत गराई खर्च गर्न सकिने छ । कार्यक्रम सम्पन्न भइसकेपछि प्रगतिमा गोष्ठीमा उपस्थिति विवरण तथा माइन्यूट, फोटो एवं खर्च विलभर्पाइ सहितको गोष्ठी संचालन प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

प्रदेशस्तरका डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरुबाट यो कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस प्रकारको गोष्ठी संचालनको लागि बजेट रु. २४,१०,०००।- (चौविस लाख दश हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ।

अपेक्षित उपलब्धि

आगामी आ.व.को सव-डिभिजन वन कार्यालयहरुको योजनाहरु निर्माणमा सहयोग पुग्ने ।

९८. सहभागितामूलक अतिक्रमण, चोरी कटानी तथा चोरी शिकारी नियन्त्रण

जिल्लामा स्थानीय जनता तथा अन्य निकायको सहभागितामा अतिक्रमण, चोरी कटानी तथा चोरी शिकारी नियन्त्रण गर्नका लागि अन्तरक्रिया तथा फिल्ड भ्रमणमा यो शीर्षकमा विनियोजित बजेटबाट खर्च गर्न सकिनेछ । यसमा विनियोजित रकम कर्मचारी तथा सुरक्षा निकाय एवं स्थानीय समुदाय परिचालन गर्दा आवश्यक पर्ने दैनिक भ्रमण भत्ता, यातायात, इन्धन, फिल्ड गियर, बिमा, प्राथमिक उपचार आदि कार्यमा समेत खर्च गर्न सकिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन तथा सव-डिभिजन वन कार्यालयहरुका कर्मचारी, वन उपभोक्ता समूह, सुरक्षा निकायका कर्मचारीको सहयोग र सहकार्यमा यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

डा. राजीव कुमार राई

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. २५,००,०००।- (पच्चीस लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

वन तथा वन्यजन्तुको संरक्षणमा सहयोग पुग्ने ।

९९. सामाजिक परिचालन सुपरिवेक्षण (जिल्ला सुपरभाईजरबाट)

सव-डिभिजन वन कार्यालयको समन्वयमा सामाजिक परिचालकको कार्यको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गरी डिभिजन वन कार्यालय मा नियमित प्रतिवेदन पेश गर्न विनियोजित रकमको अधीनमा रही मासिक रुपमा पारिश्रमिक उपलब्ध गराउने गरी करार सेवामा जिल्ला सुपरभाईजरको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ । जिल्ला सुपरभाईजरको शैक्षिक योग्यता कम्तिमा प्रविणता प्रमाणपत्र तह वा सो सरहको योग्यता हुनुपर्नेछ । जिल्ला सुपरभाइजरको कार्य विवरण निम्न बमोजिम हुनेछ,

(क) कवुलियती वन समूह, डिभिजन वन कार्यालय तथा कृषि तथा पशु सेवा शाखा लगायत जिल्लास्थित अन्य निकायको वीचमा सम्वन्ध कायम गर्ने,

(ख) समूह सहयोगी/सामाजिक परिचालक को कार्यको अनुगमन तथा निरीक्षण गर्ने,

(ग) समूह सहयोगी/सामाजिक परिचालक लाई परिचालन, उत्प्रेरणा र सहयोग गर्ने,

(घ) डिभिजन वन कार्यालय र जिल्लास्थित अन्य कार्यालयबाट समूहको लागि संचालन हुने फिल्डस्तरका कार्यहरु र तालिम तथा प्रचारप्रसार कार्यमा सहयोग गर्ने,

(ङ) समूह सहयोगी मार्फत कवुलियती वन समूहको अनुगमन गर्नमा डिभिजन वन कार्यालयलाई सहयोग गर्ने,

(च) समूहमा आबद्ध विशेष गरी महिला र दलितहरुलाई आवश्यक सरकारी कागजात, प्रमाणपत्रहरु प्राप्त गर्न सहयोग गर्ने,

(छ) सामाजिक परिचालनको काममा मार्गदर्शक वनी आवश्यक सहयोग, समन्वय र सहजीकरण गर्ने ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

सव-डिभिजन वन कार्यालयको सिफारिसमा डिभिजन वन कार्यालयले सम्भब भएसम्म कवुलियति वन समूहका उपभोक्ताहरुबाट जिल्ला सुपरभाईजर सेवा करारमा लिई सामाजिक परिचालन सुपरिवेक्षण गर्नु पर्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्य सम्पन्न गर्नको लागि रु. ६,९०,०००।- (छ लाख नब्बे हजार मात्र) बिनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

२ जना सुपरभाईजर सेवा करारमा भर्ना भई कवुलियती वन समूहहरुको व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्ने ।

१००. सामाजिक परिचालन सेवा (समूह परिचालनको अनुदान सहयोग)

सव-डिभिजन वन कार्यालयको समन्वयमा कवुलियती वन समूह गठन तथा उपभोक्ता समूहहरूसँग सहजिकरण गरी सव-डिभिजन वन कार्यालयमा नियमित प्रतिवेदन पेश गर्न तपशिलमा उल्लेखित कार्यहरू गर्नको लागि डिभिजन वन कार्यालयमा विनियोजित रकमको अधीनमा रही मासिक रुपमा पारिश्रमिक उपलब्ध गराउने गरी करार सेवामा सामाजिक परिचालक व्यवस्था गरिनेछ । यस कार्यक्रम लागु भएका सम्बन्धित स्थलका विगतमा कार्य अनुभव रहेको वन सामाजिक परिचालकलाई प्राथमिकता दिनुपर्नेछ । सामाजिक परिचालक सकभर विपन्न, दलित, आदिवासी जनजाति तथा महिलालाई प्राथमिकतामा राखी छनौट गरिनेछ । सामाजिक परिचालकको शैक्षिक योग्यता कम्तिमा १० कक्षा उत्तीर्ण गरेको हुनुपर्नेछ । डिभिजन वन कार्यालय र सम्बन्धित सव-डिभिजन वन कार्यालयको नियन्त्रण र सुपरिवेक्षणमा रही सामाजिक परिचालकले निम्न कार्यहरु गर्नेछ ।

(क) कवुलियती वन समूह, डिभिजन वन कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र, भेटेरिनरी अस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्र, स्थानीय पालिकामा रहेका पशु तथा कृषि सेवा शाखा लगायतका निकायको बीचमा समन्वय गर्ने

डा. राजीव कुमार राई

(ख) समूह गठनका लागि परिचालन, उत्प्रेरणा र सहयोग गर्ने

(ग) वैठक व्यवस्थापन गर्न कवुलियती वन समूहलाई निरन्तर सहयोग गर्ने, नेतृत्व विकास, रेकर्ड राख्ने, वचत गर्ने र साधारण शिशु स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाईवारे समूह सदस्यलाई ज्ञान दिने

(घ) सव-डिभिजन वन कार्यालय तथा डिभिजन वन कार्यालयसँग समन्वय गरी समूहको लागि संचालन हुने फिल्डस्तरका कार्यहरु र तालिम तथा प्रचार प्रसार कार्यमा सहयोग गर्ने

(ङ) आफ्नो कार्यक्षेत्रका सवै कवुलियती वन समूहको वैठकमा भाग लिने

(च) कवुलियती वन समूहको अनुगमन कार्यमा सव-डिभिजन वन कार्यालयलाई सहयोग गर्ने

(छ) विशेष गरी महिला र दलितहरुलाई सरकारी कागजात, प्रमाणपत्रहरु प्राप्त गर्न आवश्यक सहयोग गर्ने

(ज) साधारण लेखपढ गर्न नजान्ने सदस्यलाई प्रौढ शिक्षामा सहभागी गराउने र नेतृत्व विकासका लागि समूहको जनशक्ति विकास गराउने

(झ) डिभिजन वन कार्यालयको नियमित मासिक वैठकमा सम्भव भएसम्म सहभागी हुने

(ञ) समूहले पाउने सहयोगको बारेमा डिभिजन वन कार्यालयबाट जानकारी लिई सोही बमोजिम समूहलाई जानकारी गराउने

(ट) अन्यको हकमा मार्गदर्शनमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ

जनशक्ति व्यवस्थापन

सव-डिभिजन वन कार्यालयको सिफारिसमा डिभिजन वन कार्यालयले सम्भब भएसम्म कवुलियती वन समूहका उपभोक्ताहरु मध्येबाट समूह सहयोगी सेवा करारमा लिई सामाजिक परिचालन सेवा प्रदान गर्नु पर्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रम संचालनको लागि बजेट रु. ३९,४२,०००।- (उन्चालिस लाख बयालिस हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ।

अपेक्षित उपलब्धि

४० जना सामाजिक परिचालक (समूह सहयोगी) सेवा करारमा भर्ना भई कवुलियती वन समूहको क्षमता विकासमा टेवा पुग्नेछ ।

१०१. सामाजिक परिचालिका र जिल्ला सुपरभाईजरको बैठक

कार्यक्रम संचालनमा थप प्रभावकारिता ल्याउन सहजकर्ता, सामाजिक परिचालक तथा जिल्ला सुपरभाईजरको द्रैमासिक बैठकमा सहभागी हुनेको लागि यातयात र खाजा व्यवस्थापनमा खर्च गरिनेछ । बैठकमा आवश्यकता अनुसार डिभिजन वन कार्यालय र सव-डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरु संलग्न हुन सक्नेछन् । सो बैठकको प्रगतिको पुनरावलोकन प्रत्येक वैठकमा गर्नु पर्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्य सम्पन्न गर्न कुल रकम रु ४,१०,०००।- (चार लाख दश हजार मात्र) बिनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

१८ गोटा बैठक संचालन भई कवुलियती वन अन्तर्गतका कार्यक्रमहरुको संचालन तथा कार्यान्वयनमा दिशानिर्देश हुने ।

१०२. सामुदायिक तथा कबुलियती वन अनुगमन तथा निरिक्षण (अनुगमन पुस्तिका प्रकाशन समेत)

सामुदायिक वन तथा कवुलियती वनको अवस्था र समूह संचालनका विविध पक्षहरुको नियमित अनुगमन गरी आवश्यक पृष्ठपोषण गर्नुपर्ने हुन्छ । तसर्थ सामुदायिक वनहरुको हकमा सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमको मागदर्शन, २०७१ ले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरु तथा वन कार्ययोजनामा निर्दिष्ट गरिएका कार्यहरु संचालन भए नभएको परीक्षण गर्न हस्तान्तरित सवै सामुदायिक वनहरुको निरीक्षण तथा अनुगमन गर्नुपर्नेछ । त्यसै गरी कवुलियती वन कार्यक्रमको

डा. राजीव कुमार राई

हकमा डिभिजन वन कार्यालयहरुले अनुगमनका सूचकहरुको निर्माण गरी कबुलियती वनको अनुगमन तथा निरिक्षण गर्नुपर्नेछ । साथै अनुगमनबाट प्राप्त नतिजाहरुलाई लिपिबद्ध गर्न अनुगमन पुस्तिका प्रकाशन गर्ने र सामुदायिक वन तथा कबुलियती वनहरुलाई आवश्यक निर्देशन प्रदान गर्न यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । यो कार्यक्रम सम्पन्न गर्न आवश्यकता अनुसार स्थलगत फिल्ड निरीक्षण, समूहसँग छलफलमा चिया खाजा, स्टेशनरी, मसलन्द तथा इन्धन, तथ्याङ्क विश्लेषण एवं छपाई आदि कार्यमा आबश्यक बजेट खर्च गर्न सकिनेछ ।

कार्यक्रम सम्पन्न भए पछि सव-डिभिजन वन कार्यालय अनुसारका अनुगमन गरिएका सामुदायिक र कबुलियती वन समूहको संख्या तथा गतिविधि विश्लेषण सहितको अनुगमन पुस्तिका प्रकाशन गरिनेछ । साथै यसरी अनुगमन गर्दा सामुदायिक वन/कवुलियती वन कार्यक्रम लागू भएका जिल्लाहरुमा भएका सफल अभ्यासहरु, सकंलित तथ्याङ्कहरू वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयय र वन निर्देशनालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन तथा सव-डिभिजन वन कार्यालयहरुका कर्मचारीहरु, वन प्राविधिक सहायक, सामाजिक परिचालकबाट यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. ४८,२९,०००।- (अठ्चालिस लाख उन्तिस हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

४३६७ गोटा सामुदायिक वन/कवुलियती वनहरुको अनुगमन निरीक्षणबाट आवश्यक पृष्ठपोषण प्राप्त भई कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सहजता हुनुका साथै अगामी आर्थिक वर्षको योजना निर्माणमा समेत थप सहयोग पुग्ने ।अनुगमन पुस्तिका समेत प्रकाशन हुने ।

१०३. सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन, दर्ता, कार्ययोजना तयारी र हस्तान्तरण

संघीय वन ऐन २०७६, वन नियमावली, २०७९, प्रदेश नं. १ प्रदेश वन ऐन २०७७, सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमको मार्गदर्शन २०७१ (तेश्रो संशोधन) तथा वन स्रोत सर्वेक्षण मार्गदर्शन २०६१ ले निर्धारण गरेको आवश्यक प्रक्रियाहरु पूरा गरेर मात्र यस कार्यक्रम बमोजिमका क्रियाकलापहरु सम्पन्न गर्नुपर्नेछ । सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन तथा दर्ता प्रक्रियामा सहजीकरण शीर्षकमा उपलब्ध बजेटबाट टोल समुदाय छलफल, गोष्ठी, खाजा खर्च, भ्रमण खर्च, इन्धन, संचार र विधान तयारीको लागि टाइपिङ्ग, प्रिन्टिङ्ग र बाईन्डिङ्गमा खर्च गर्नुपर्नेछ ।

त्यसै गरी कार्ययोजना तयारी कार्यको सहजीकरण तथा सिफारिस गर्ने काम कम्तीमा रेन्जर (सहायकस्तर पाचौं) तहका वन प्राविधिकबाट हुनुपर्नेछ । यसका लागि सामुदायिक वनको अवस्था अनुसार वन स्रोत सर्वेक्षण गर्ने तथा GPS बाट सीमा सर्वेक्षण तथा Permanent sample plot layout गरी सामुदायिक वनको बिस्तृत नक्सा समेत समावेश गर्नुपर्नेछ । कार्ययोजना निर्माणको लागि वन स्रोत सर्वेक्षण, नक्सा तयारी, टोल र समुदाय छलफल गोष्ठी, खाजा खर्च, भ्रमण खर्च, इन्धन, संचार र कार्ययोजना तयारीको लागि टाइपिङ्ग, प्रिन्टिङ्ग र बाईन्डिङ्गमा खर्च गर्नुपर्नेछ ।

कार्य सम्पन्न भए पश्चात प्रगति पेश गर्दा निम्न बुँदाका विषयहरु समावेश गर्नुपर्नेछ ।

- गठित समूहको नाम र ठेगाना,
- सामुदायिक वनबाट लाभान्वित हुने घरधुरी संख्या र जनसंख्या,
- कार्य समितिको स्वरुप (संख्या तथा समावेशी प्रतिनिधित्व),
- वैठकको खाजा खर्च माग गर्दा माईन्युटको छायाँकपि समेत संलग्न गर्नुपर्ने,
- स्वीकृत विधान र कार्ययोजना,
- समूह गठन र कार्ययोजना निर्माण गर्दा खिचिएका फोटो/भिडियोहरू ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डा. राजीव कुमार राई

डिभिजन तथा सव-डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरद्वारा यो कार्य गर्नु पर्नेछ । साथै यो कार्यक्रम सामुदायिक वन समूहहरुसँगको समन्वय तथा सहकार्य संचालन गर्नु पर्नेछ । साथै डिभिजन वन कार्यालयका वन प्राविधिकको प्रत्यक्ष निगरानिमा वन क्षेत्रमा काम गर्ने सेवा प्रदायक व्यक्ति वा संस्थाबाट समेत गराउन सकिनेछ । यस कार्यको लागि सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघसँग समेत समन्वय गर्न सकिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्य सम्पन्न गर्न रु. ५,१०,०००।- (पाँच लाख दश हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

१४ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको गठन भई समूह मार्फत राष्ट्रिय वनको संरक्षण तथा व्यवस्थापन हुने ।

१०४. सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको लागि रेकर्ड किपिंग तथा लेखा व्यवस्थापन तालिम

यस अन्तर्गत सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहमा कार्यरत कर्मचारी वा पदाधिकारीहरुलाई रेकर्ड किपिङ्ग तथा लेखा व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम दिईनेछ । यस शीर्षकको रकम गोष्ठीमा सहभागीको भत्ता, सेसन फि, समन्वय भत्ता, खाजा, हल भाडा, यातायात खर्च, संचार, स्टेशनरी, पानी, गोष्ठीको प्रतिवेदन लेखन लगायतमा स्वीकृत नर्म्सको परिधिभित्र रही लागत अनुमान स्वीकृत गराई सो वमोजिम खर्च गर्न सकिने छ । सम्भव भए सम्म आफ्नै कार्यालयको हलमा तालिम संचालन गर्नु पर्नेछ । कार्यक्रम सम्पन्न भइसकेपछि प्रगतिमा गोष्ठीमा उपस्थिति विवरण, माइन्युट, प्रस्तुतीकरणको विवरण, फोटो, खर्च विलभर्पाइ, कार्यक्रमको सुची तथा गोष्ठीको प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्दछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्य सम्पन्न गर्न रु. ३६,३०,०००।- (छत्तिस लाख तिस हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

जम्मा ५६ वटा तालिम संचालन भई सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको रेकर्ड तथा चिठीपत्रहरुको फाइलिङ सहज/सरल हुने एवं समूहको लेखा समेत व्यवस्थित भई समूहको संस्थागत विकासमा सहयोग पुग्ने ।

१०५. सामुदायिक वन समूहको कार्ययोजना नवीकरणमा सहयोग

कार्ययोजनाको अवधि समाप्त भएका र कार्ययोजना पुनरावलोकन/संशोधनको लागि समूहबाट सा.व.को कार्ययोजना नवीकरणको लागि माग भई आएका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको वन कार्ययोजना नवीकरण गर्न वन ऐन २०७६ तथा सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमको मागदर्शन, २०७१ (तेश्रो सशोधन) ले निर्धारण गरेको आवश्यक प्रक्रियाहरु पूरा गरेर सम्पन्न गर्नुपर्नेछ । कार्ययोजना नविकरण कार्यको सहजीकरण तथा सिफारिस गर्ने काम कम्तीमा रेन्जर वा (सहायकस्तर पाचौं) वन सेवाको प्राबिधिकबाट हुनुपर्नेछ । यसका लागि सामुदायिक वन स्रोत सर्वेक्षण मार्गदर्शन २०६१ अनुसार GPS बाट सीमा सर्वेक्षण, Permanent sample plot मा वन स्रोत सर्वेक्षण तथा Permanent sample plot नभएका सामुदायिक वनहरूमा सामुदायिक वन स्रोत सर्वेक्षण मार्गदर्शन, २०६१ मा उल्लेखित विधि बमोजिम Permanent sample plot layout गरी सामुदायिक वनको वन स्रोत सर्वेक्षण गर्नु पर्दछ । साथै सो कार्ययोजनामा वनको नक्सा सहित अन्य Thematic नक्साहरु समेत समावेश गर्नुपर्नेछ । कार्ययोजना निर्माणको लागि वन स्रोत सर्वेक्षण, नक्सा तयारी, टोल/समुदाय छलफल गोष्ठी, खाजा खर्च, भ्रमण खर्च, इन्धन, संचार र कार्ययोजना तयारीको लागि टाइपिङ्ग, प्रिन्टिङ्ग र बाईन्डिङ्गमा खर्च गर्नुपर्नेछ ।

कार्य सम्पन्न भए पश्चात प्रगति पेश गर्दा निम्न बुँदाका विषयहरु समावेश गर्नुपर्नेछ ।

- नवीकरण गरिएको सामुदायिक वनको नाम र ठेगाना,
- नवीकरण भएको स्वीकृत कार्ययोजना,
- वैठकको खाजा खर्च माग गर्दा माईन्युटको छायाँकपि समेत संलग्न गर्नुपर्ने,
- कार्ययोजना नविकरण गर्दा खिचिएका फोटो/भिडियोहरू ।
- कार्ययोजना तयार गर्दा समुह, स.डि.व.का. र डि.व.का गरी जम्मा ३ प्रति किताब तयारी गर्नुपर्नेछ ।

डा. राजीव कुमार राई

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन तथा सव-डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरुद्वारा यो कार्य गर्नु पर्नेछ र कार्ययोजना नबिकरण गर्दा सामुदायिक वन समूहहरुसँगको समन्वय तथा सहकार्य गर्नु पर्नेछ । साथै डिभिजन वन कार्यालयका वन प्राविधिकको प्रत्यक्ष निगरानिमा वन क्षेत्रमा काम गर्ने सेवा प्रदायक व्यक्ति वा संस्थाबाट समेत गराउन सकिनेछ । यस कार्यको लागि सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघसँग समेत समन्वय गर्न सकिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्य सम्पन्न गर्न रु. ८७,७५,०००।- (सतासी लाख पचहत्तर हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

५९२ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरुको सामुदायिक वन कार्ययोजना नवीकरण भएको हुनेछ ।

१०६. सामुदायिक वन व्यवस्थापन स्थलगत अभ्यास

सामुदायिक वनको अवस्थाको आधारमा स्वीकृत वन कार्ययोजनामा सिफारिस गरिएको वन सम्वर्द्धन र व्यवस्थापनको क्रियाकलापहरु (थिनिङ, प्रुनिङ, झाडी सफाई, लहरा कटिङ्ग, फायर लाईन सरसफाई संचालन आदी) गर्नको लागि स्थानीय उपभोक्ता समूहहरुलाई अभिप्रेरित गर्ने उद्देश्यले वन व्यवस्थापन स्थलगत अभ्यास सोहि सामुदायिक वन क्षेत्रमा संचालन गरिने छ । साथै समूहको लगानी साझेदारीमा समेत कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिने छ ।

कार्य सम्पन्न भए पश्चात प्रगति पेश गर्दा निम्न बुँदाका विषयहरु समावेश गर्नुपर्नेछ ।

- अभ्यास संचालन गरिएको समूहको नाम, ठेगाना,
- अभ्यासका गतिविधि देखिने फोटो,
- अभ्यास संचालन भएको स्थान र मिति देखिने अभ्यासको व्यानर, सहभागीहरूको उपस्थिति, फोटो दृष्यहरु समावेश गरी कार्यक्रमको उपलब्धि सहितको प्रतिवेदन,
- वन व्यवस्थापनका मुख्य क्रियाकलापहरु तथा होडिङ्ग बोर्ड ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

फिल्ड स्तरमा डिभिजन तथा सव-डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरुबाट सम्बन्धित तालिम संचालन हुने सामुदायिक वनमा संचालन गरिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्य सम्पन्न गर्न रु. २६,४०,०००।- (छव्विस लाख चालिस हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

सामुदायिक वनहरुमा जम्मा ११८ गोटा वन व्यवस्थापन स्थलगत अभ्यास तालिम संचालन भई सामुदायिक वनको दिगो व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्ने ।

१०७. सामुदायिक वनमा उद्यमशिलता अभिबृद्धि

यस कार्यक्रमको कार्यान्वयन वन पैदावरमा आधारित वन उद्यम स्थापना तथा संचालन सम्बन्धि स्वीकृत कार्यविधिहरु बमोजिमको प्रकृया अपनाई सम्भाव्य सा.व.उ.स. को छनौट गर्नु पर्नेछ । सामुदायिक वनमा उद्यम संचालन गर्न इच्छुक समूहले सम्बन्धित उपभोक्ता समूहको निर्णय सहितको प्रस्ताव सब डिभिजन वन कार्यालयको सिफारिसमा डिभिजन वन कार्यालयमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

वन पैदावारमा आधारित उद्यम स्थापना तथा संचालन गरी आयआर्जन गर्न छनौट भएका समूहलाई तालिम तथा आवश्यक मेशीन उपलब्ध गराई मूल्य श्रृङ्खलामा वृद्धि गरी स्थानीय रुपमा रोजगारीको सृजना गर्दै प्रादेशिक तथा राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा टेवा पुयाउन सहयोग पुग्ने उद्देश्यले यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

डा. राजीव कुमार राई

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन तथा सब डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरुले सामुदायिक वनहरु सँग समन्वय गरी यो कार्य गर्नु पर्नेछ । यस कार्यक्रम संचालन गर्नको लागि घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय तथा आवश्यकता अनुसार स्थानीय तहका उद्योग व्यवसायी संघ संस्था जस्ता निजि क्षेत्रसँग समन्वय गर्न सकिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि बजेट रु. १,५३,५०,००० (एक करोड त्रिपन्न लाख पचास हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ । वनजन्य उद्यम गर्न छनौट भएका सा.व.उ.स.हरुलाई डिभिजन वन कार्यालयबाट सम्झौता गरी समूहमार्फत कार्यक्रम संचालनका लागि रकम उपलब्ध गराईने छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

कम्तिमा १५ स्थानमा यो कार्यक्रम सञ्चालन भई स्थानीय स्तरमा उद्यमको प्रवर्द्धन मार्फत सामुदायिक वनमा उद्यमशिलता अभिवृद्धि हुने ।

१०८. सिमसार संरक्षण तथा व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमबाट सिमसार संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम सञ्चालन हुनेछ । यसका लागि पारिस्थितिकीय पद्दतीको लागि महत्वपूर्ण सिमसार तथा पोखरीलाई छनौट गरिनेछ । सिमसार संरक्षण तथा पर्यापर्यटन अभिवृद्दी हुने र रैथानै जैविक विविधता संरक्षणमा विशेष ध्यान दिनुपर्नेछ ।

कार्यान्वयन प्रक्रिया

- स्थल छनौट, आधारभुत तथ्याङ्क संकलन
- बस्तु स्थितिको विश्लेषणः अध्ययन अनुसन्धान, अन्तरकृया; सर्वे डिजाईन तथा ल.ई.
- कार्यान्वयन चरणः कार्यालय मातहतका कर्मचारी बाट कार्यसञ्चालन
- कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा फोटो सहितको कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन र विल भर्पाई पेश गर्नु पर्नेछ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

जनशक्ति व्यवस्थापन तथा समयसीमा

- डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरुबाट यो कार्यक्रम सम्पन्न हुनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको लागि रु. ११,६३,०००।- (एघार लाख त्रिसठ्ठी हजार मात्र) बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यस कार्यक्रमबाट विभिन्न २ स्थानमा सिमसार संरक्षण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ ।

१०९. पर्यापर्यटन प्रवर्धन कार्यक्रम/सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन प्रवर्धन

वन संरक्षण, व्यवस्थापन तथा सदुपयोगलाई स्थानीय उपभोक्ताहरुको जीविकोपार्जनसंग जोडने विकल्पकोरुपमा रहेको प्रकृतिमा आधारित पर्यापर्यटन कार्यक्रम सञ्चालनमा विनियोजित रकम खर्च गर्न सकिनेछ । सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन प्रवर्धन कार्यविधि, २०७५ तथा सम्बन्धित कानूनी प्रावधान अनुसार यो कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

कार्यान्वयन प्रक्रिया

- स्थल छनौट, आधारभुत तथ्याङ्क संकलन
- बस्तु स्थितिको विश्लेषणः अध्ययन अनुसन्धान, अन्तरकृया; सर्वे डिजाईन तथा ल.ई.
- कार्यान्वयन चरणः कार्यालय मातहतका कर्मचारी बाट कार्यसञ्चालन
- कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा फोटो सहितको कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन र विल भर्पाई पेश गर्नु पर्नेछ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

डा. राजीव कुमार राई

जनशक्ति व्यवस्थापन तथा समयसीमा

- डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरुबाट यो कार्यक्रम सम्पन्न हुनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको लागि रु. १,२२,००,०००।- (एक करोड बाइस लाख मात्र) बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

११०. कृषिवन विकास तथा विस्तार कार्यक्रम

रतुवामाई न.पा.-५, लेटी, मोरङमा निजी जग्गामा नमुना कृषिवन विकास तथा विस्तार गर्ने उद्देश्यले यस कार्यक्रममा विनियोजित रकम खर्च गर्न सकिनेछ । यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट अन्तर्गत विरुवा ढुवानी, विरुवा खरिद, घेरावार, बृक्षारोपण आदीमा खर्च गरिनेछ । निजी क्षेत्रको सह लगानीमा बृक्षारोपण गरिएका विरुवाहरुको संरक्षणको जिम्मेवारी तथा प्रतिवद्धता निजी व्यक्तिले लिनुपर्ने गरि लिखितरुपमा द्विपक्षीय सम्झौता गरी यो कार्यक्रम गरिनेछ ।

कार्यान्वयन प्रक्रिया

- आधारभुत तथ्याङ्क संकलन
- बस्तु स्थितिको विश्लेषणः अध्ययन अनुसन्धान, अन्तरकृया; सर्वे डिजाईन तथा ल.ई.
- कार्यान्वयन चरणः कार्यालय मातहतका कर्मचारी बाट कार्यसञ्चालन
- कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा फोटो सहितको कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन र विल भर्पाई पेश गर्नु पर्नेछ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

जनशक्ति व्यवस्थापन

- डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरुबाट यो कार्यक्रम सम्पन्न हुनेछ ।

१११. सुरक्षा निकायसँग समन्वय बैठक

डिभिजन वन कार्यालयहरुमा कार्यान्वयन हुने कार्यक्रम/योजना र वन क्षेत्रको संरक्षण/व्यवस्थापन सम्बन्धमा सरोकारवाला संघसस्थाहरु, सुरक्षा निकायहरू सँग छलफल र अन्तरक्रिया गर्नुपर्नेछ र सो गर्दा हुने खाजा, मसलन्द तथा भत्ता खर्चमा विनियोजित बजेट खर्च गर्न सकिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन/सव-डिभिजन वन कार्यालयहरु मार्फत कार्यान्वयन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमका लागि जम्मा रु. ६०,००० (साठ्ठी हजार मात्र) बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

वन सुरक्षा तथा वन्यजन्तु संरक्षणमा सहयोग पुग्ने ।

११२. सुराकी परिचालन तथा व्यवस्थापन

वन तथा वन्यजन्तुसँग सम्बन्धित अपराधहरु नियन्त्रण तथा न्यूनीकरण गर्नका लागि ***सुराकी खर्च परिचालन कार्यविधि २०७२*** बमोजिम सुराकी परिचालन गरिनेछ । वनजंगल संरक्षणको लागि सुराकीको व्यवस्था उपलब्ध बजेट र आवश्यकता अनुसार गर्न सकिनेछ । डिभिजनल वन अधिकृतले आवश्यकता अनुसार सुराकी परिचालन गर्न सक्नेछ र सुराकीको नाम ठेगाना गोप्य राख्नु पर्नेछ । सुराकी आफूले पाएको सूचना डिभिजन वन कार्यालय प्रमुख वा वन सुरक्षा शाखाको कमाण्डरलाई जानकारी गराउनुपर्नेछ । सुराकीको संख्या र कामको आवश्यकता वा कार्यबोझ हेरी सुराकी गरे वापत प्रोत्साहन स्वरुप रकम खर्च गर्न सकिनेछ । अनुसन्धान कार्य अघि बढाउने क्रममा आवश्यक सूचना संकलन तथा संचारमा लाग्ने खर्चहरुमा समेत यस शीर्षकमा विनियोजीत रकम खर्च गर्न सकिनेछ ।

डा. राजीव कुमार राई

बजेट व्यवस्थापन

यो क्रियाकलाप संचालनको लागि जम्मा रु. ६,९३,०००।- (छ लाख त्रियानब्बे हजार मात्र) बजेट व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

वन तथा वन्यजन्तुसँग सम्बन्धित अपराधहरु नियन्त्रण तथा न्यूनीकरणमा सहयोग पुग्ने ।

११३. सूचना प्रवाह तथा पारदर्शिता सबलीकरण रेडियो एफ.एम./रेडियो/टि.भी. मार्फत प्रचार प्रसार तथा सामग्री उत्पादन/प्रकाशन

डिभिजन वन कार्यालयहरूले सेवाग्राहीहरूलाई गरको सेवा प्रवाह र पारदर्शिताको सन्दर्भमा एफ.एम./टि.भि./बेभसाईड मार्फत प्रचारप्रसार तथा सो सँग सम्बन्धित सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन गर्नको लागि विनियोजित बजेटको रकम खर्च गर्न सकिनेछ । एफ.एम./ टि.भि. संचालकहरू सँग सम्झौता गरेर मात्र डिभिजन वन कार्यालयहरूले कार्यालयको सेवा प्रवाह र पारदर्शिता सम्बन्धमा एफ.एम./टि.भि. मा प्रचारप्रसार गर्नु पर्दछ । प्रचारप्रसार सामग्री स्थानीय बोलचालको भाषामा समेत प्रकाशन गर्न सकिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस क्रियाकलाप संचालनको लागि जम्मा रु. ७,८०,०००।- (सात लाख असि हजार मात्र) बजेट व्यवस्था गरिएको छ।

अपेक्षित उपलब्धि

वन क्षेत्रमा संचालन भएका कार्यक्रम तथा कार्यालयको सेवा प्रवाहको वारेमा प्रचार प्रसार हुने ।

११४. सोलार फेन्सिङ मर्मत सभार

मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरणका लागि निर्माण गरिएका सोलार फेन्सिङहरुको मर्मत सभार गर्नको लागि यस शीर्षकमा विनियोजित रकम खर्च गरिनेछ । धुलाबारी क्षेत्रमा जिर्ण भएका सोलार फेन्सिङको मर्मत सम्भारका लागि प्राविधिक सहयोग, ज्याला तथा सामग्री खरिदमा खर्च गर्न सकिनेछ । उपभोक्ता समिति तथा ठेक्का प्रथाबाट समेत यो कार्यक्रम संचलन गर्न सकिनेछ ।

कार्य सम्पन्न भए पश्चात प्रगति पेश गर्दा निम्न बुँदाका विषयहरु समावेश गर्नुपर्नेछः

- सोलार फेन्सिङ मर्मत भएको स्थान र मर्मत भएको फोटो (मर्मत अघि समेतको),
- लागत इष्टिमेट बमोजिमको कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन, तथा कार्यक्रमको संख्यात्मक भौतिक र वित्तीय प्रगति ।

बजेट व्यवस्थापन

यस क्रियाकलाप संचालनको लागि जम्मा रु. १०,००,०००।- (दश लाख मात्र) बजेट व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

सोलार फेन्सिङको मर्मत सभार मार्फत मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरणमा सहयोग पुग्ने ।

११५. स्थानीय वन समूह/सा.व.उ.स मार्फत विरुवा उत्पादन सहयोग

डिभिजन वन कार्यालयहरुले वृक्षारोपण योजना अनुरुप वृक्षारोपण गर्न स्थानीय हावापानी सुहाउँदो प्रजातिका विरुवाहरु सामुदायमा आधारित वनहरुसँग सम्झौता गरी त्यस्ता सामुदायमा आधारित वन उपभोक्ता समूह मार्फत उत्पादन गर्न सकिनेछ । डिभिजन वन कार्यालयहरुले वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयबाट प्रदान गरिने अनुदान तथा सहयोग सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६ को आवश्यक प्रकृया पुरा गरी यो कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ । विरुवा उत्पादन गर्न इच्छुक समूहले सम्बन्धित उपभोक्ता समूहको निर्णय साथ प्रस्तावना सहितको समूहको पत्र डिभिजन वन कार्यालयमा पेश गर्नु पर्नेछ । तत् पश्चात डिभिजन वन कार्यालयले प्रस्ताव मूल्याङ्कनको आधारमा उपयुक्त समूह छनौट गरी विरुवा उत्पादन सम्झौता साथको छनौट भएको समूहलाई विरुवा उत्पादनको कार्यदिश दिनुपर्ने छ । सम्झौता बमोजिमका

डा. राजीव कुमार राई

विरुवा उत्पादन भैसकेपछि विरुवाको गुणस्तर चेकजाँच गरी विरुवा कसलाई वितरण गरियो र कहाँ रोपिएका हुन् सो को अभिलेख समेत राख्नुपर्दछ ।

भुक्तानीको प्रक्रिया

(क) प्रारम्भिक कार्य सुरुवातको लागि सम्झौता रकमको ४० प्रतिशतले हुन आउने रकम र सम्बन्धित स्थानीय वन समूह/सा.व.उ.स. को कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन साथ सव-डिभिजन वन कार्यालयबाट प्रतिवेदन प्राप्त भए पछि बाँकी ६० प्रतिशत रकम सम्बन्धित स्थानीय वन समूह/सा.व.उ.स.लाई अनुदानको रुपमा उपलब्ध गरिने छ ।

(ख) सम्झौता बमोजिमको प्रजाति तथा तोकिएको परिमाण र गुणस्तरको विरुवाहरु गोटा गन्तीको आधारमा उत्पादित विरुवाको भुक्तानी दिइने छ ।

कार्य सम्पन्न भए पश्चात प्रगति पेश गर्दा निम्न बुँदाका विषयहरु समावेश गर्नुपर्नेछः

- सामुदायमा आधारित वन उपभोक्ता समूहको नाम र ठेगाना,
- सम्झौता भएको विरुवाको प्रजाति र संख्या,
- उत्पादित विरुवा संख्या र प्रजाति,
- उत्पादित विरूवा सहितको नर्सरीको फोटो,
- सव-डिभिजन वन कार्यालयको प्रतिवेदन र विरुवा वितरण तथा वृक्षारोपणको तथ्याङ्क ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन तथा सव-डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरुको प्राविधिक सहयोगमा वन समूह मार्फत यो कार्यक्रम संचालन हुनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्य सम्पन्न गर्न रु. २५,३५,०००।- (पच्चीस लाख पैतिस मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

विभिन्न प्रजातिका २,६०,००० गोटा विरुवाहरु स्थानीय वन समूहबाट उत्पादन भई सर्वसुलभ रूपमा उपलब्ध हुनेछ। साथै बृक्षारोपण कार्यमा समेत सहयोग पुग्नेछ ।

११६. स्थायी नर्सरी निर्माण

डिभिजन वन कार्यालयहरुबाट बहुवर्षीय विरूवा उत्पादनको लागि स्थायी नर्सरीको निर्माण गरिने छ । नर्सरीमा सिंचाइको स्थायी व्यवस्था, नर्सरी सुरक्षाको लागि स्थायी तारजालीका वार वा पर्खाल, ओभरहेड बाटर टैंक, स्टोर हाउस, कम्पोष्ट पिट, सेडहाउस, ग्रिन हाउस, हरेक बेडमा पाईप जडान गरी स्प्रिङकल सिचाईको व्यवस्था, हरेक व्याडमा ट्यागिङ्ग, वत्तीको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ । नर्सरी राखिएको स्थानमा स्पष्ट देखिने गरी नामाकरण गरी Layout देखिने गरी होर्डिङ्ग वोर्ड राख्नु पर्नेछ ।

कार्य सम्पन्न भए पश्चात प्रगति पेश गर्दा निम्न बुँदाका विषयहरु समावेश गर्नुपर्नेछ ।

- नर्सरी स्थापनाको औचित्य र नर्सरी स्थापना गरिएको स्थान,
- नर्सरीको बिरुवा उत्पादन क्षमता र स्थानको क्षेत्रफल,
- नर्सरीको बेड संख्या (seed bed and seedling bed), स्थापना गर्दा लागेको खर्च,
- नर्सरी स्थापना भएको स्थानको फोटो तथा नक्साहरु (नर्सरी स्थापना हुनु अघि तथा पछिको फोटो समेत ।)

जनशक्ति व्यवस्थापन

डिभिजन वन कार्यालय/सव-डिभिजन वन कार्यालयहरुबाट यो कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस कार्यक्रम संचालनको लागि बजेट रु. ४५,००,०००।- (पैतालिस लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

डा. राजीव कुमार राई

आ.व. २०७९/०८०मा जम्मा ७ गोटा नयाँ स्थाई नर्सरीको निर्माण भई विभिन्न वन प्रजातिका विरुवाहरु उत्पादन भएको हुनेछ ।

११७. नर्सरी नाइके ज्याला

यस शीर्षक अन्तर्गतको रकम डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गतको स्थायी नर्सरीमा कार्यरत नर्सरी नाइकेको परिश्रमिक वापत उपलब्ध गराइने छ । विनियोजित रकमबाट न्युनतम मासिक पारिश्रमिक नपुग भए विरुवा उत्पादनको शीर्षकबाट थप गरी भुक्तानी दिन सकिने छ । भुक्तानीको लागि आर्थिक ऐन/नियम वमोजिम राख्नुपर्ने मासिक कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन, डोर हाजिरी लगायतका आवश्यक कागजात समावेश गर्नुपर्नेछ । निजले कार्यालयको प्रत्यक्ष निर्देशन र अधीनमा रही काम गर्नु पर्नेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यस क्रियाकलाप अन्तर्गत बजेट रु. ८८,२०,०००।- (अठासी लाख विस हजार मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

३६ जना नर्सरी नाइकेहरु करारमा भर्ना भई नर्सरीमा गुणस्तरीय विरुवा उत्पादनमा सहयोग पुग्ने ।

११८. स्नातक तह/स्नातकोत्तर तह र विधावरिधी तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुलाई शोधवृति वितरण

यस प्रदेशको भौगोलिक विविधताका कारणले पाईने विविध प्रकारको हावापानीले गर्दा वन, वनस्पति, जैविक विविधता, वन्यजन्तुमा धनी रहेको छ । यी प्राकृतिक स्रोतहरुको वुद्दीमतापूर्ण उपयोगको लागि अध्ययन अनुसन्धानको जरुरी पर्दछ । मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रानुसार वन, वातावरण, वनस्पति, वन्यजन्तु, मानव-वन्यजन्तु द्वन्द, वनस्पतिको परम्परागत प्रयोग, पारिस्थितिकीय प्रणाली तथा यसका सेवाहरु, वन क्षेत्र वाहिरका रुखहरु (TOF) लगायत विषयमा गरिने अध्ययन अनुसन्धानमा यस प्रदेशमा वन विज्ञान, वातावरण विज्ञान, वनस्पति विज्ञान, जीव विज्ञान विषयमा प्रदेश नं. १ मा संचालित क्याम्पसहरुमा स्नातक तह, स्नातकोत्तर तहमा अध्ययनरत भइ शोध अनुसन्धानका लागि प्रदेश नं. १ को कुनै जिल्ला वा क्षेत्र छनौट गरेको र विद्यावरिधी तहको हकमा प्रदेश नं. १ लाई अनुसन्धानको क्षेत्र छनौट गर्नुका साथै कम्तिमा १ जना सुपेरिवेक्षक वा सह-सुपरिवेक्षक प्रदेश नं. १ मा संचालित क्याम्पसको प्राध्यापक भएको विद्यार्थीलाई शोधवृति प्रदान गरी अनुसन्धानमूलक कार्यलाई प्रवर्धन गर्न यो कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

कार्यविधीः

- विनियोजित रकमको लागत अनुमान तयार गरी शोधवृति वितरण गरिने रकम स्वीकृत गर्ने
- मूल्याङ्कन मापदण्ड (अनुसूची ६) बमोजिम शोधवृतिका लागि सुचना तयार गरि १५ दिने सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्ने तथा मन्त्रालयको वेभसाइटमा सुचना राख्ने ।
- म्यादभित्र पेश भएका शोध प्रस्तावहरुको मापदण्ड अनुसार मूल्याङ्कन गरी शोध प्रस्ताव छनौट गर्ने,
- छनौट भएका विद्यार्थीहरुलाई अनुसूची ७ बमोजिम सम्झौता गरी सम्झौता बमोजिम रकम भुक्तानी गर्ने ।
- यस कार्यक्रम संचालनको शिलशिलामा सुचना प्रकाशन खर्च, सुपरिवेक्षकको सुपेरिवेक्षण गरेवापतको खर्च, मूल्याङ्कन समिति वैठक भत्ता रकम यसै कार्यक्रमको कन्टिन्जेनसी रकमबाट खर्च गरिनेछ ।
- विद्यार्थीहरुलाई सम्झौता पश्चात अध्ययनरत क्याम्पसको सिफारिस पत्रका आधारमा भरपाइ गराई पहिलो किस्ता बापत ४० प्रतिशत र शोधपत्र (Thesis) बुझाएपछि बाँकी रकम क्याम्पसको सिफारिस पत्र र शोधपत्रको आधारमा ६० प्रतिशत रकम भुक्तानी गरिनेछ । विद्यार्थीहरुले तथ्याङ्क संकलन, नमुना संकलन, हर्वेरियम सिट, हर्वेरियम पहिचान, रसायन खरिद, यातायात खर्च, खाना खर्च, खाजा खर्च, शोधपत्र टाइपिङ, प्रिन्टिङ आदिमा यो रकम खर्च गर्न सक्नेछ ।
- रकम फछ्र्यौटका लागि विद्यार्थीहरुले १ प्रति हार्डबाइन्डिङ शोधपत्र र क्याम्पसको सिफारिस पत्र मन्त्रालयमा बुझाउनुपर्नेछ ।

डा. राजीव कुमार राई

जनशक्ति व्यवस्थापन

मन्त्रालयमा गठित मूल्याङ्कन समिति र सम्वन्धित क्याम्पसका प्राध्यापकहरुको सहकार्यमा यो कार्यक्रम संचालन हुनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि जम्मा बजेट रु. ११,००,०००।-(एघार लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यो कार्यक्रमबाट प्रदेशमा वन, वनस्पति, वातावरण, वन्यजन्तु विषयमा अध्ययन अनुसन्धान हुनेछ । यस विषयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुलाई प्रोत्साहन हुनेछ ।वन सम्वन्धि विभिन्न अध्ययन अनुसन्धान सम्वन्धी कार्य

तपशिल वमोजिमका अध्ययन अनुसन्धानका कार्यहरु सार्वजनिक खरिद ऐन २०६३ र सार्वजनिक खरिद नियमावली २०६४ बमोजिम परामर्शदाता संस्था/कम्पनी/फर्महरुबाट गरिनेछ । यसका लागि मन्त्रालयमा गठित खरिद इकाई समितिले तयार गरेको कार्यसूची अनुसार तथा मूल्याङ्कनबाट सारभूत रुपमा प्रभावग्राही भएका परामर्शदाहरुबाट गरिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

मन्त्रालयबाट कार्यसूची स्वीकृत गरी प्रस्तावपत्र मूल्याङ्कन विधिबाट यो कार्यक्रम संचालन हुनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

- प्रदेश नं.१ मा पाइने चराहरुको अध्ययन तथा अभिलेखिकरण ५,००,०००/-
- प्रदुषणको अवस्था विश्लेषण सम्बन्धी अध्ययन ५,००,०००/-
- जंगली हात्तीहरुको refugia निर्माण सम्बन्धि सम्भाब्यता अध्ययन १०,००,०००/-
- किराँत समुदायले प्रयोग गर्ने वनस्पतिहरुको अभिलेखिकरण ५,००,०००/-
- चुरे तथा तराई क्षेत्रमा जडीबुटीको खेती विस्तार तथा बजारीकरणका लागि सम्भाव्यता अध्ययन ५,००,०००/-
- निजी वन, विरुवा उत्पादन तथा बृक्षोपणको प्रभाव मुल्यांकन सम्बन्धी अध्ययन ८,००,०००/-
- पाँचथर-ईलाम-ताप्लेजुङ रेडपाण्डा वन संरक्षण क्षेत्रको गुरुयोजना निर्माण (रेडपाण्डा नेटवर्क, नेपाल संगको सहकार्यमा) १०,००,०००/-
- प्रादेशिक वनक्षेत्र व्यवस्थापन रणनीतिक योजना तयारी तथा प्रकाशन १०,००,०००/-
- वनमा आधारित उद्योगहरुको अवस्था तथा प्रभाव विश्लेषण सम्बन्धी अध्ययन ८,००,०००/-
- समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्यक्रमको प्रभाव सम्बन्धी अध्ययन १०,००,०००/-
- Wood/non-wood based industries को Innovative centre को सम्भाव्यता अध्ययन तथा गुरुयोजना निर्माण १०,००,०००/-

अपेक्षित उपलब्धि

यो कार्यक्रमबाट वन मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र भित्र रहेका विविध विषयमा अध्ययन प्रतिवेदन तयार हुनेछ ।

११९. वन, वातावरण, जलाधार तथा जैविक विविधता सम्बन्धी डकुमेन्ट्री निर्माण तथा प्रसारण (नेपाल टेलिभिजन लगायत अन्य टेलिभिजन)

नेपाल टेलिभिजन एकमात्र सरकारी राष्ट्रिय प्रसारण माध्यम हो । यसलको प्रसारण १४० वटा भन्दा बढी राष्ट्रमा HD प्रविधिबाट उच्च गुणस्तरीय प्रसारण गर्दै आएको छ । यसका लागि अन्तरसरकारी निकाय समन्वयको रुपमा (G-G) कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । यस कार्यक्रम नेपाल टेलिभिजनसँग सम्झौता गरी संचालन गरिनेछ । यसका लागि नेपाल टेलिभिजनको शाखा कार्यालयसँग समन्वय गरी कार्यक्रम संचालनको मोडेल तयार गरिनेछ । यस मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने वन, वनस्पति, वातावरण, जैविक विविधता, भू-संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तनको विषयमा जनमानसमा जानकारी प्रसारण गरिनेछ । यसका लागि विभिन्न स्थानहरुमा भ्रमण गरी मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने विषयवस्तुहरुको श्रव्य दृष्य सामाग्रीहरु छायाङ्कन गरी साप्ताहिक रुपमा कार्यक्रम प्रसारण गरिनेछ सार्वजनिक खरिद ऐनको ४१ घ १))

डा. राजीव कुमार राई

बमोजिम एक सरकारी निकायले अर्को सरकारी निकायसंग विना टेण्डर नेगोसियसनमा वस्तु तथा सेवा खरिद गर्न सक्ने प्रावधान बमोजिम सम्भझता गरी कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

जनशक्ति व्यवस्थापन

यसका लागि अन्तरसरकारी निकाय समन्वयको रुपमा (G-G) कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । यसका लागि NTV ITAHARI र मन्त्रालय तथा मातहतका निकायहरुको कर्मचारी परिचालन गरिनेछ ।

बजेट व्यवस्थापन

यो कार्यक्रमको लागि जम्मा बजेट रु. ३०,००,०००।-(तिस लाख मात्र) व्यवस्था गरिएको छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

यो कार्यक्रमबाट वन मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र भित्र रहेका विविध विषयमा श्रव्य दृष्य सामाग्रीहरु छायाङ्कन गरी साप्ताहिक रुपमा कार्यक्रम प्रसारण हुनेछ ।

डा. राजीव कुमार राई

अनुसूचीहरु

अनुसूची १ः उत्कृष्ट सामुदायिक वन पुरस्कारको मूल्याङ्कनका आधारहरु तथा सूचकहरुको सूची

सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको नामः .... ठेगानाः ....

समूह अध्यक्षको नामः .... सम्पर्क नम्वरः ....

ईमेलः .... सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको बैंक खाता विवरणः ....

आधार नं. (Criteria No.)	आधारहरु (Criteria)	आधारको अधिकतम भार अंक (Maximum weightage)	सूचक नं. (Indicator No.)	सूचकहरु (Indicators)	सूचकहरुको अधिकतम् भार अंक (Maximum weightage of indicator)	मूल्यांकनमा प्रासाङ्क	कैफियत (Remarks)
१	सामुदायिक वन हस्तान्तरण हुनुपूर्व वनको अवस्था	५	१.१	न्युन हैसियत भएको वा नाङ्गो वा खाली वन क्षेत्र	५		NC
			१.२	मध्यम हैसियतको वृक्षारोपण, प्राकृतिक वा मिश्रित वनक्षेत्र	३		
			१.३	राम्रो हैसियतको वृक्षारोपण, प्राकृतिक वा मिश्रित वनक्षेत्र	२		
२	हस्तान्तरण भएको वनको अवस्था र स्वास्थ्यमा आएको परिवर्तन (मूल्यांकनको समयमा)	१०	२.१	नाङ्गो वा खाली वनक्षेत्रमा हरियाली प्रवर्द्धन भएको	२		C
			२.२	पहिले मासिएका/हराएका वनस्पति र वन्यजन्तु पुनः देखा पर्न थालेको	२		
			२.३	झाडीदार वनक्षेत्रमा परिवर्तन भएको	२		
			२.४	वन वा वनछत्रको घनत्व बृद्धि भएको	२		
			२.५	पुनरुत्पादनमा गुणात्मक वृद्धि भएको	२		
			२.६	पहिलेको अवस्थामा खास परिवर्तन नभएको वा झनै हैसियत बिग्रको	०		
३	वन संरक्षण पद्धति	६	३.१	आत्म अनुशासनबाट वन संरक्षण भएको (सबै उपभोक्ताहरुले पूर्णरुपमा नियम पालना गरेको)	६		NC
			३.२	सबै घरधुरीं उपभोक्ताहरुले आलोपालो प्रथाबाट वन संरक्षण गर्ने गरेको	४		

आधार नं. (Criteria No.)	आधारहरु (Criteria)	आधारको अधिकतम भार अंक (Maximum weightage)	सूचक नं. (Indicator No.)	सूचकहरु (Indicators)	सूचकहरुको अधिकतम् भार अंक (Maximum weightage of indicator)	मूल्यांकनमा प्रासाङ्क	कैफियत (Remarks)
			३.३	वन हेरालुबाट वन संरक्षण गर्ने गरेको	३		
			३.४	वन संरक्षणको कुनै कुनै पद्धति नबपनाईएको कारण वनको संरक्षणमा प्रतिकुल असर परेको	०		
४	वन व्यवस्थापनको अभ्यास	१२	४.१	वन व्यवस्थापनका कृयाकलापहरु नियमित र व्यवस्थित रुपमा संचालन गरिएको (उदाहरणको लागि वन सम्वर्द्धन भएको वनक्षेत्रमा राम्रो आकार र गुणस्तरका रुखहरु भएको पाईएको)	४		C
			४.२	सा.व. कार्ययोजनामा सिफारिस भए बमोजिमका वन व्यवस्थापनका कृयाकलापहरु संचालन गरिएको	४		
			४.३	वन व्यवस्थापन सम्बन्धी नमूना स्थलको स्थापना गरिएको र वन व्यवस्थापनमा यसको अनुकरण भएको	४		
५	वन पैदावार वितरण प्रणाली	६	५.१	समतामूलक - आवश्यकता अनुसारको वितरण व्यवस्था रहेको	६		NC
			५.२	समतामूलक - उपभोक्ता घरधुरीलाई बराबर वितरण गर्ने व्यवस्था रहेको	४		
			५.३	हचुवाको भरमा - वितरणमा खासै कुनै तरिका नअपनाईएको	१		
६	सा.व. उपभोक्ता समितिको संरचना	६	६.१	समावेशिकरण (लिंग, जात, पिछडीएको वर्ग आदिलाई समेटिनेगरी मुख्य पदहरु समेत ५०% वा सोभन्दा बढि महिलाको प्रतिनिधित्व) भएको	६		NC
			६.२	एकै प्रकारको समूह, जात, सम्प्रदाय आदिको अधिपत्य (महिला समूहमा लिंगको कुरा बाहेक भएको)	२		
७	सा.व. उपभोक्ता समितिको कार्यसंचालन प्रभावकारिता	५	७.१	विधान अनुसार नियमितरुपमा समितिको बैठक र समूहको भेला भएको	१		C
			७.२	सूचना आदानप्रदानको संयन्त्र र गुनासो व्यवस्थापन समुचित ढंगले हुने गरेको	१		
			७.३	समूहको बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तयार गर्ने गरेको	१		
			७.४	समूहको कोष खर्च गर्नुपूर्व उपभोक्ताहरु/समुदायको आवश्यक्ता पहिचान गर्ने गरिएको	१		

डा. राजीव कुमार राई

आधार नं. (Criteria No.)	आधारहरु (Criteria)	आधारको अधिकतम भार अंक (Maximum weightage)	सूचक नं. (Indicator No.)	सूचकहरु (Indicators)	सूचकहरुको अधिकतम् भार अंक (Maximum weightage of indicator)	मूल्यांकनमा प्राप्ताङ्क	कैफियत (Remarks)
			७.५	वार्षिक योजना र वार्षिक लेखा परीक्षण गर्ने गरिएको	१		
८	सा.व. उपभोक्ता समितिको आर्थिक पारदर्शता	५	८.१	आर्थिक प्रतिवेदन सार्वजनिक सुनुवाईमा तथा साधारण सभा/समूह भेलामा प्रस्तुत गर्ने गरिएको र सबै उपभोक्ताहरुको त्यसमा पहुँच हुने गरेको	३		C
			८.२	आर्थिक कृयाकलापहरुको अनुगमनको लागि उपसमिति गठन गरिएको	१		
			८.३	सार्वजनिक/सामाजिक लेखापरीक्षण गर्ने गरिएको	१		
९	साधारण सभामा महिला सहभागिताको अनुपात	६	९.१	२५% सम्म सहभागिता/उपस्थिति रहेको	२		NC
			९.२	२५% भन्दा बढी ५०% सम्म सहभागिता/उपस्थिति रहेको	४		
			९.३	५०% भन्दा बढी सहभागिता/उपस्थिति रहेको	६		
१०	साधारण सभा/उपभोक्ता भेलामा उपभोक्ताहरुको उपस्थित	६	१०.१	विधानमा व्यवस्था भए बमोजिम न्युनतम् उपस्थिति प्रतिशत (कोरम) रहेको	२		NC
			१०.२	न्यनतम् उपस्थिति प्रतिशत (कोरम)देखि ७५% सम्म उपस्थिति रहेको	४		
			१०.३	७५% भन्दा बढी उपस्थिति रहेको	६		
११	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको कोष परिचालन तथा सदुपयोग	१०	११.१	वन व्यवस्थापन तथा विकास सम्बन्धी कृयाकलापहरुमा (२५% भन्दा कम खर्च गरेको भए १ अंक, २५% - ५०% सम्म खर्च गरेको भए २ अंक र ५०% भन्दा बढी खर्च गरेको भए ३ अंक दिने)	३		C
			११.२	गरिबी न्युनीकरण सम्बन्धी कृयाकलापहरु जस्तैः सहुलियत दरमा ऋण सहयोग अथवा गरीब उपभोक्ताहरुलाई आयआर्जनका कृयाकलापहरु संचालन गर्नका लागि बीउ पूँजी उपलब्ध गराएको (यसमा १०% भन्दा कम खर्च गरेकोझ भए १ अंक, १०% - ३५% सम्म खर्च गरेको भए २ अंक र ३५% वा सोभन्दा बढी खर्च गरेको भए ३ अंक दिने)	३		
			११.३	वन उपभोक्ताहरुको क्षमता विकास (स्वरोजगार, क्षमता विकास तालिम, सचेतना कार्यक्रम आदि)	२		

आधार नं. (Criteria No.)	आधारहरु (Criteria)	आधारको अधिकतम भार अंक (Maximum weightage)	सूचक नं. (Indicator No.)	सूचकहरु (Indicators)	सूचकहरुको अधिकतम् भार अंक (Maximum weightage of indicator)	मूल्यांकनमा प्राप्ताङ्क	कैफियत (Remarks)
			११.४	सामुदायिक वा सामाजिक विकासका कृयाकलापहरु संचालन गरेको	१		
			११.५	अन्य कृयाकलापहरु	१		
१२	जलवायु परिवर्तनको न्यूनीकरण र अनुकुलन उपायहरु	६	१२.१	समुदायस्तरमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम संचालन गरिएको	१		C
			१२.२	जलवायु परिवर्तनको न्युनीकरण र अनुकुलनका उपायहरु सामुदायिक वन कार्ययोजनामा समावेश गरिएको	१		
			१२.३	अवैध वन फडानी र अतिक्रमण घटेको	१		
			१२.४	व्यापक रुपमा वृक्षारोपण गरिएको	१		
			१२.५	पानीको मुहान/श्रोतहरुको उपलब्धता र पिउने पानीको गुणस्तरमा बृद्धि भएको	१		
			१२.६	भूक्षय वा पहिरोको घटनामा ह्रास आएको	१		
१३	सरकारी वा गैह्रसरकारी सेवाप्रदायकहरुसँगको निकटता र पहुँच	५	१३.१	सेवाप्रदायकहरुसँग नजिकै रहेका (सा.व.उ.स. ३ घण्टाभित्र सेवाप्रदायक रहेको स्थानसम्म पुग्न सक्ने र सहज पहुँचको स्थितिमा रहेका)	२		NC
			१३.२	सेवाप्रदायकहरुसँग औसत दुरी र पहुँचमा रहेका (सा.व.उ.स. लाई सेवाप्रदायक रहेको स्थानसम्म पुग्न ३ - ६ घण्टा सम्म समय लाग्न सक्ने र सेवाप्रदायकसँग सिमित पहुँचको स्थितिमा रहेका)	४		
			१३.३	ज्यादै विकटमा रहेका र सेवाप्रदायकको पहुँचमा नरहेका (सा.व.उ.स. लाई सेवाप्रदायक रहेको स्थानसम्म पुग्न ६ घण्टाभन्दा बढी समय लाग्न सक्ने र सेवाप्रदायकसँग सिमित पहुँचको स्थितिमा नरहेका)	५		
१४	श्रम ऐन कार्यान्वयन	२	१४.१	श्रम ऐन, २०७४ को परिपालना गरेको	२		NC
			१४.२	श्रम ऐन, २०७४ को परिपालना नगरेको	०		
१५	चरिचरणको अवस्था	५	१५.१	चरिचरण पूर्णरुपमा बन्द (शून्य चरिचरणको अवस्था रहेको)	५		NC

डा. राजीव कुमार राई

आधार नं. (Criteria No.)	आधारहरु (Criteria)	आधारको अधिकतम भार अंक (Maximum weightage)	सूचक नं. (Indicator No.)	सूचकहरु (Indicators)	सूचकहरुको अधिकतम् भार अंक (Maximum weightage of indicator)	मूल्यांकनमा प्राप्ताङ्क	कैफियत (Remarks)
			१५.२	चरिचरणलाई नियन्त्रित/व्यवस्थित गरिएको	४		
			१५.३	चरिचरणलाई नियन्त्रित/व्यवस्थापनको प्रयास भएको तर आंशिक सफलता मात्र प्राप्त भएको	१		
			१५.४	चरिचरण पुरै खुल्ला रहेको	०		
१६	वन डढेलोको अवस्था	५	१६.१	वन डढेलो लाग्नबाट पूर्णरुपमा बचाईएको	५		NC
			१६.२	वन डढेलो देखेबवित्तिकै उपभोक्ताको सक्रियतामा यथासिघ्र नियन्त्रणमा लिईएको	३		
			१६.३	वन डढेलो नियन्त्रणमा समूहको कुनै पहल वा सक्रियता नदेखिएको	०		
कुल जम्मा		१००					

NC भन्नाले कुनै एक सूचकको लागि अंक दिन सकिने

C भन्नाले एक भन्दा बढि सूचकको लागि पनि अंक दिन सकिने

तयार गर्ने	सिफारिश गर्ने	प्रमाणित गर्ने
दस्तखतः	दस्तखतः	दस्तखतः
नामः	नामः	नामः ....
पदः	पदः	पदः ....

डा. राजीव कुमार राई

प्रदेश सरकार
वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
प्रदेश नं. १
विराटनगर (नेपाल)

अनुसूची २ः उत्कृष्ट कवुलियती वन पुरस्कारको मूल्याङ्कनका आधारहरु तथा सूचकहरुको सूची

कवुलियती वन समूहको नामः .... ठेगानाः ....

समूह अध्यक्षको नामः .... सम्पर्क नम्वरः ....

ईमेलः .... कवुलियती वन समूहको बैंक खाता विवरणः ....

आधार नं.	आधारहरु	अधिकतम भार अंक	सूचक नं.	सूचकहरु	भार अंक	प्रासाङ्क	कैफियत
१	**वन व्यवस्थापन (२५%)**						
१.१	वृक्षारोपणले ढाकेको क्षेत्रफल पतिशत	३	१.१.१	८० प्रतिशत भन्दा बढी	३		NC
			१.१.२	५० प्रतिशतदेखि ७९%	२		
			१.१.३	४९% भन्दा कम	१		
१.२	पुनरुत्थानले ढाकेको क्षेत्रफल	३	१.२.१	८० प्रतिशत भन्दा बढी	३		NC
			१.२.२	५० प्रतिशतदेखि ७९%	२		
			१.२.३	४९% भन्दा कम	१		
१.३	गोडमेल तथा अन्य व्यवस्थापन कार्य	३	१.३.१	नियमित कार्ययोजना अनुसार (८० प्रतिशत भन्दा बढी)	३		NC
			१.३.२	कार्ययोजना अनुसार (५० प्रतिशतदेखि ७९%)	२		
			१.३.३	कार्ययोजना अनुसार (४९% भन्दा कम)	१		
२	**जीवनस्तरमा सुधार (२०%)**						
२.१	कबुलियती वनबाट प्रति सदस्य नगद आम्दानी (वार्षिक)	३	२.१.१	रु.१४४३० भन्दा बढी	३		NC
			२.१.२	रु.१००००देखि १४४३० सम्म	२		
			२.१.३	रु.१०००० भन्दा कम	१		
२.२	आय आर्जनका क्रियाकलाप (वाखा पालन, तरकारी खेती आदि) बाट प्रति	३	२.२.१	१२ महिना भन्दा वढी	३		NC
			२.२.२	८देखि १२ महिनासम्म	२		

डा. राजीव कुमार राई

आधार नं.	आधारहरु	अधिकतम भार अंक	सूचक नं.	सूचकहरु	भार अंक	प्राप्ताङ्क	कैफियत
	घर आम्दानी		२.२.३	७ महिना भन्दा कम	१		
२.३	जिविकोपार्जन सुधार योजना कार्यान्वयन अवस्था	३	२.३.१	८० प्रतिशत भन्दा बढी	३		NC
			२.३.२	५० प्रतिशतदेखि ७९%	२		
			२.३.३	४९% भन्दा कम	१		
२.४	पर्यापर्यटनमा योगदान	३	२.४.१	उत्तम	३		NC
			२.४.२	मध्यम	२		
			२.४.३	न्युन	१		
३	**समूह (१५%)**						
३.१	नियमित बैठक	३	३.१.१	१२ पटक भन्दा वढी	३		NC
			३.१.२	७देखि ११ सम्म	२		
			३.१.२	६ पटक भन्दा कम	१		
३.२	जनजाती /दलितको सहभागिता	३	३.२.१	८० प्रतिशत भन्दा बढी	३		NC
			३.२.२	५० प्रतिशतदेखि ७९%	२		
			३.२.३	४९% भन्दा कम	१		
३.३	**बचत तथा ऋण परिचालन**						
३.३.१	समूह कोषमा बचत	३	३.३.१.१	८० प्रतिशत भन्दा बढी सदस्यहरुबाट नियमित वचत	३		NC
			३.३.१.२	५० प्रतिशतदेखि ७९% सदस्यहरुबाट नियमित वचत	२		
			३.३.१.३	४९% भन्दा कम सदस्यहरुबाट नियमित वचत	१		
३.३.२	समूह कोषको ऋण परिचालन	३	३.३.२.१	८० प्रतिशत भन्दा बढी बढी सदस्यहरुमा ऋण परिचालन	३		NC
			३.३.२.२	५० प्रतिशतदेखि ४९% सदस्यहरुमा ऋण परिचालन	२		
			३.३.२.३	४९% भन्दा कम सदस्यहरुमा ऋण परिचालन	१		
४	**वन उत्पादनको प्रयासता (१०%)**						

डा. राजीव कुमार राई

आधार नं.	आधारहरु	अधिकतम भार अंक	सूचक नं.	सूचकहरु	भार अंक	प्रासाङ्क	कैफियत
४.१	घाँस	३	४.१.१	९ महिना भन्दा बढी पुग्ने	३		NC
			४.१.२	६ महिना भन्दा बढी पुग्ने	२		
			४.१.३	३ महिना भन्दा बढी पुग्ने	१		
४.२	दाउरा	३	४.२.१	९ महिना भन्दा बढी पुग्ने	३		NC
			४.२.२	६ महिना भन्दा बढी पुग्ने	२		
			४.२.३	३ महिना भन्दा बढी पुग्ने	१		
५	**बिशेष आधार (१०%)**						
५.१	आफ्नो श्रोत साधनबाट गरेको उल्लेखनिय कार्य	३	६.१.१	उत्तम	३		NC
			६.१.२	मध्यम	२		
			६.१.३	न्युन	१		
५.२	भविष्यका योजनाहरु	३	६.२.१	उत्तम	३		NC
			६.२.२	मध्यम	२		
			६.२.३	न्युन	१		
६	**समन्वय तथा सहकार्य (१०%)**						
६.१	अरु समूहहरु सँग सम्बन्ध	३	६.१.१	उत्तम	३		NC
			६.१.२	मध्यम	२		
			६.१.३	न्युन	१		
६.२	सम्बन्धित सरकारी निकायहरु सँग सम्बन्ध	३	६.२.१	उत्तम	३		NC
			६.२.२	मध्यम	२		
			६.२.३	न्युन	१		
६.३	गैर सरकारी निकायहरु सँग समन्वय	३	६.३.१	उत्तम	३		NC
			६.३.२	मध्यम	२		

आधार नं.	आधारहरु	अधिकतम भार अंक	सूचक नं.	सूचकहरु	भार अंक	प्राप्ताङ्क	कैफियत
			६.३.३	न्युन	१		
७	**विगतको प्रभावकारिता (१०%)**						
७.१	स्थानीय स्तरमा पुरस्कार पाएको	३	७.१.१	उत्तम	३		NC
			७.१.२	मध्यम	२		
			७.१.३	न्युन	१		
७.२	सम्पन्न गरिएको कार्यको सूचना प्रवाह (वार्षिक प्रतिवेदन लगायतको)	३	७.२.१	उत्तम	३		NC
			७.२.२	मध्यम	२		
			७.२.३	न्युन	१		
७.३	अन्य निकायको श्रोत परिचालनद्वारा भौतिक, वातावरण तथा अन्य सूधार	३	७.३.१	उत्तम	३		NC
			७.३.२	मध्यम	२		
			७.३.३	न्युन	१		

NC भन्नाले कुनै एक सूचकको लागि अंक दिन सकिने

<u>तयार गर्ने</u>
दस्तखतः
नामः ....
पदः ....

<u>सिफारिश गर्ने</u>
दस्तखतः
नामः ....
पदः ....

प्रमाणित गर्ने
दस्तखतः
नामः ....
पदः ....

अनुसूची ३ः उत्कृष्ट निजी वन पुरस्कारको मूल्याङ्कनका आधारहरु तथा सूचकहरुको सूची

निजी वन धनीको नामः .... ठेगानाः ....

सम्पर्क नम्वरः .... ईमेलः ....

बैंक खाता विवरणः ....

सि.नं.	मूल्याङ्कनका आधारहरु	अङ्क भार	प्रसाङ्क	कैफियत
१	**वृक्षारोपण भएको क्षेत्रफल (................ हे.)**	१०		
	• २ हे. भन्दा बढी	१०		
	• ०.५- २ हे. सम्म	९		
	• ०.५ हे. भन्दा कम	८		
२	**निजी वनको वृक्षारोपणको किसिम**	१०		
	• वन मात्र	१०		
	• कृषि वन	८		
	• आली, गह्रा, कान्ला वन फाटफुट	६		
३	**निजी वनको किसिम र प्रजाति**	१०		
	• मिश्रित (५ भन्दा बढी प्रजाति ....)	१०		
	• मिश्रित (२-५ प्रजाति ....)	८		
	• एकल प्रजाति (..........................)	६		
४	**निजी वनको व्यवस्थापन संरक्षण (गोडमेल, थिनिङ्ग, प्रुनिङ्ग)**	१०		
	• पुरै वन क्षेत्रमा (गोडमेल, थिनिङ्ग, प्रुनिङ्ग गरेको)	१०		
	• आशिक रुपमा (गोडमेल, थिनिङ्ग, प्रुनिङ्ग गरेको)	६		
	• थालनी गरेको (गोडमेल, थिनिङ्ग, प्रुनिङ्ग गरेको)	४		
५	**वनको खेती अभ्यास**	१०		
	• मल, सिचाईको प्रयोग (खेती अभ्यासमो सुचारु प्रयोग)	१०		
	• कुनै एकको प्रयोग (खेती अभ्यासको प्रारम्भ)	६		
	• सामान्य	४		
६	**निजी वनको उमेर**	१०		
	• ५ वर्ष भन्दा बढी	१०		
	• २-५ वर्ष सम्म	६		
	• २ वर्ष सम्म	४		
७	**निजी वनको कार्ययोजना/व्यवसायिक योजना**	१०		
	• तयार भएको	१०		
	• तयारीको चरणमा रहेको	६		
	• नभएको	४		
८	**निजी वनको वार्षिक आय**	१०		
	• व्यवसायीक/व्यापारीक प्रयोजन मार्फत	१०		

डा. राजीव कुमार राई

सि.नं.	मूल्याङ्कनका आधारहरु	अङ्क भार	प्रसाङ्क	कैफियत
	• घरायसी प्रयोजन मार्फत	८		
	• हालसम्म नभएको	६		
९	**वन उद्यम मूल्य अभिवृद्धि र निजी वनको सम्बन्ध**	**१०**		
	• उत्पादन र मूल्य अभिवृद्धि दुवै आफै् गर्ने गरिएको	१०		
	• वन सम्बन्धी उद्यमसँग आवद्धता भएको	६		
	• उद्योगको लागि वन पैदावार मात्र बिक्री गरेको	४		
१०	**जग्गाको भोगाधिकार**	**१०**		
	• व्यक्तिसँग करारमा	१०		
	• संघसस्थासँग करारमा	६		
	• निजी हकभोग	४		
कुल जम्मा			१००	

<u>तयार गर्ने</u>

दस्तखतः

नामः ....

पदः ....

<u>सिफारिश गर्ने</u>

दस्तखतः

नामः ....

पदः ....

प्रमाणित गर्ने

दस्तखतः

नामः ....

पदः ....

डा. राजीव कुमार राई

अनुसूची ४ः उत्कृष्ट साझेदारी वन पुरस्कारको मूल्याङ्कनका आधारहरु तथा सूचकहरुको सूची

साझेदारी वन समूहको नामः .... ठेगानाः ....

समूह अध्यक्षको नामः .... सम्पर्क नम्वरः ....

ईमेलः .... साझेदारी वन समूहको बैंक खाता विवरणः ....

पूर्णाङ्कः १००

आधार नं.	आधारहरु	अधिकतम भारांक	सूचक नं.	सूचकहरु	भार अंक	प्राप्ताङ्क	कैफियत
१	वन व्यवस्थापन योजना तयारी र गुणस्तर	५	१.१	वन सम्वर्द्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन पद्धति अंगीकार गरेको ।	२		
			१.२	वनको अवस्था अनुसारको व्यवस्थापन पद्धतिको चयन ।	१		
			१.३	वन व्यवस्थापन योजना समयमा नवीकरण भएको	१		
			१.४	वन व्यवस्थापन योजना बनाउने समूहको सहभागिता	१		
२	वन व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयनको अवस्था र रेकर्ड व्यवस्थापन एवं उद्यम विकास	२८	२.१	कार्ययोजनामा उल्लेखित कृयाकलापहरुको कार्यान्वयनको अवस्था (वन व्यवस्थापनका कृयाकलापहरु नियमित र व्यवस्थित रुपमा संचालन गरिएको, कार्ययोजनामा सिफारिस भए बमोजिमका वन व्यवस्थापनका कृयाकलापहरु संचालन गरिएको ।)	५		
			२.२	वन व्यवस्थापन कृयाकलापहरु तोकिएको समयमा तोकिएको परिमाणमा भए नभएको। ● काठ दाउरा उत्पादन (कार्योजनामा उल्लेखित परिमाण र वास्तविक उत्पादन भएको परिमाण (५ अंक) ● वन व्यवस्थापनका कृयाकलापहरु कार्ययोजनामा तोकिएको क्षेत्रफल र वास्तविक कार्य सम्पन्न भएको क्षेत्रफल (३ अंक) ● संचालित कार्यक्रम तोकिएको वर्ष र समयतालिका सो बमोजिम भए नभएको (२ अंक)	१०		

डा. राजीव कुमार राई

आधार नं.	आधारहरु	अधिकतम भारांक	सूचक नं.	सूचकहरु	भार अंक	प्राप्ताङ्क	कैफियत
			२.३	वनको हैसियतमा सूधार भएको	३		
			२.४	प्राकृतिक पुनरोत्पादनको अवस्था (धेरै राम्रो, राम्रो, नराम्रो)	२		
			२.५	समुहमा भएका कृयाकलापहरुको रेकर्ड व्यवस्थापन (लागत खर्च, आम्दानी/काठ दाउरा, वल्लावल्लीको बिक्री, स्टक, आम्दानी/व्यवस्थापन भएको क्षेत्रहरुको नक्सा आदि ।)	४		
			२.६	उद्यम विकास सम्बन्धी तालिम, उद्यम विकासमा लगानी सहयोग, उद्यम विकासका पूर्वाधार स्थापना व्यवस्थापन, वन व्यवस्थापनमा स्थानीय रोजगारी सृजना	४		
३	**वन संरक्षणको अवस्था**						
	▪ चोरी कटानी नियन्त्रण	१०	३.१	चोरी कटानी पूर्ण नियन्त्रण भएको, नभएको वा मध्यम स्तरको	२		
	▪ वन अतिक्रमण नियन्त्रण		३.२	● पुरानो अतिक्रमण हटाई व्यवस्थापन गरी नयाँ अतिक्रमण समेत हुन नदिएको । ● पुरानो अतिक्रमण भएको तर हटाउन नसकेको हटाउने योजना रहेका प्रयास भएको र हाल नयाँ अतिक्रमण हुन नदिएको ।	४		
	▪ वन्यजन्तुको संरक्षण		३.३	चोरी शिकार नियन्त्रणको प्रयास	१		
	▪ वन डढेलोको अवस्था		३.४	वन डढेलो नियन्त्रण दस्ता र साधन सामग्री दुरुस्त राखी, आवश्यक व्यवस्था भएको	१		
			३.५	वन डढेलो लाग्नबाट बचाउने प्रयास गरेको ।	२		
४	वन संरक्षण पद्धति र प्रभावकारिता	५	४.१	हेरालुबाट	५		
			४.२	वन कर्मचारीबाट			
			४.३	समूह स्वयम्ले टुरगस्ती गरेर			
५	वन क्षेत्रबाहिर वन विकास	१०	५.१	वन नर्सरी स्थापना र विरुवा उत्पादन (गुणस्तर समेत)	२		
			५.२	सार्वजनिक जग्गामा वन विकास (धेरै राम्रो, राम्रो, नराम्रो)	२		
			५.३	निजी वन विकास र विस्तारमा सहयोग (धेरै राम्रो, राम्रो, नराम्रो)	२		
			५.४	गैह्रकाष्ठ वन पैदावारको विकास र खेती विस्तार (धेरै राम्रो, राम्रो, नराम्रो)	२		

डा. राजीव कुमार राई

आधार नं.	आधारहरु	अधिकतम भारांक	सूचक नं.	सूचकहरु	भार अंक	प्रासाङ्क	कैफियत
			५.५	वृक्षारोपण गरिएको स्थानमा विरुवाको स्थापना र बाँच्ने दर (धेरै राम्रो, राम्रो, नराम्रो)	२		
६	वन पैदावार वितरण प्रणाली	१०	६.१	प्रत्येक गाँउमा प्राप्त वन पैदावार (काठ, दाउरा) को बरावर बाँडफाँट गर्ने गरेको	२		
			६.२	तोकिएको परिमाण अनुसार माग र गाउँ स्तरीय समितिको सिफारिसमा वितरण व्यवस्था रहेको	२		
			६.३	डिपो राखी काठ, दाउरा वितरण गरेको अवस्था	२		
			६.४	समूहभित्र सहुलियत दरमा काठ विक्री वितरणको अवस्था	२		
			६.५	समूहबाहिर काठ, दाउरा टेण्डर गरीं पारदर्शी तरिकाले वितरण गरेको अवस्था	२		
७	व्यवस्थापन समिति एवं कार्यान्वयन ईकाइको कार्य संचालन प्रभावकारिता	५	७.१	सूचना आदान प्रदानको संयन्त्र र गुनासो व्यवस्थापन समुचित ढंगले हुने गरेको ।	१		
			७.२	व्यवस्थापन समितिको म्याद भित्रै निर्वाचन, गठन	१		
			७.३	समितिको साधारण सभाको स्थिति	१		
			७.४	वार्षिक कार्यक्रम र प्रगति प्रतिवेदन तयारी गरी अनुमोदन गर्ने गरेको, जिल्ला वन समन्वय समितिमा पेश भई कार्यान्वयनमा जाने गरेको ।	२		
८	आर्थिक पारदर्शिता र कोष परिचालन	१०	८.१	सार्वजनिक सुनुवाई, सभा/भेलामा प्रस्तुत गर्ने गरिएको र संचालित कृयाकलापहरु र त्यसको खर्चको सम्वन्धमा जान्न ईच्छुकहरुमा सूचनाको पहुँच रहेको ।	२		
			८.२	लेखापरीक्षण गर्ने गरिएको ।	१		
			८.३	समूहमा बेरुजुको अवस्था	१		
			८.४	कोषको रकम वन व्यवस्थापनमा प्रयोग (५०% भन्दा बढि, २५देखि ५०% सम्म, २५% भन्दा कम)	२		
			८.५	कोषको रकम गरिबी न्युनिकरणमा प्रयोग (धेरै राम्रो, राम्रो, नराम्रो)	२		
			८.६	सबै सरोकारवालाहरुबाट वन व्यवस्थापनमा लगानी भएको र लगानीको आधारमा सबै सरोकारवालाहरु बीच लाभांश वितरण भएको	२		

आधार नं.	आधारहरु	अधिकतम भारअंक	सूचक नं.	सूचकहरु	भार अंक	प्राप्ताङ्क	कैफियत
९	रोजगारीको सिर्जना तथा कर्मचारी तथा कामदारको सन्तुष्टी, श्रम ऐन कार्यान्वयन	७	९.१	स्थानीय रोजगार सृजना गरेको, नगरेको ।	३		
			९.२	वन व्यवस्थापन कार्यमा संलग्न कामदार, कर्मचारीहरुको सन्तुष्टी, मनोबल तथा अभिप्रेरणाको अवस्था ।	२		
			९.३	श्रम ऐन, २०७४ को परिपालना गरेको, नगरेको	२		
१०	अन्य (आफै प्रशंसनीय र नवीनतम कर्य गरेको भए लेख्ने)	१०			१०		
कुल जम्मा		१००					

नोटः प्रत्येक सूचकमा दिएको अंकभारलाई प्रष्ट्याउने पुष्टयाई र मूल्याङ्कनमा सहयोग पुऱ्याउने कागजात, प्रमाण, तथा फोटो, भिडियो एवं वेभलिंकहरु उपलब्ध भएसम्म संलग्न गरी पठाउनु पर्नेछ ।

तयार गर्ने	सिफारिश गर्ने	प्रमाणित गर्ने
दस्तखतः	दस्तखतः	दस्तखतः
नामः ………………	नामः ………………	नामः ………………
पदः ………………	पदः ………………	पदः ………………

डा. राजीव कुमार राई

अनुसूची ५ः उत्कृष्ट धार्मिक वन पुरस्कारको मूल्याङ्कनका आधारहरु तथा सूचकहरुको सूची

धार्मिक वन समूहको नामः .... ठेगानाः ....

समूह अध्यक्षको नामः .... सम्पर्क नम्वरः ....

ईमेलः .... कवुलियती वन समूहको बैंक खाता विवरणः ....

सि.नं.	मूल्याङ्कनका आधारहरु	अङ्क भार	प्रसाङ्क	कैफियत
१	**परम्परागत/धार्मिक अवधि अवस्था**	**१५**		
	•१ ५ वर्ष भन्दा पहिले हस्तान्तरण भएको	१५		
	• ५-१५ वर्ष पहिले हस्तान्तरण भएको	१०		
	• ५ वर्ष भन्दा कम हस्तान्तरण भएको अवधी	५		
२	**धार्मिक वन हस्तान्तरण हुनुपूर्व वनको अवस्था**	**१०**		
	• न्यन हैसियत भएको वा नाङ्गो वा खाली वन क्षेत्र	१०		
	• मध्यम हैसियतको वृक्षारोपण, प्राकृतिक वा मिश्रित वनक्षेत्र	६		
	• राम्रो हैसियतको वृक्षारोपण, प्राकृतिक वा मिश्रित वनक्षेत्र	४		
३	**हस्तान्तरण पश्चात धार्मिक वनको अवस्था (परिवर्तन भएको भए ४, नभए ० अंक दिने)**	**२०**		
	• नाङ्गो वा खाली वनक्षेत्रमा हरियाली प्रवर्द्धन भएको (भएको भए ४, नभए ० अंक दिने)	४		
	• पहिले मासिएका/हराएका वनस्पति र वन्यजन्तु पुनः देखा पर्न थालेको	४		
	• झाडीदार वनक्षेत्रमा परिवर्तन भएको	४		
	• वन वा वनछत्रको घनत्व बृद्धि भएको	४		
	• पुनरुत्पादनमा गुणात्मक वृद्धि भएको	४		
	• पहिलेको अवस्थामा खास परिवर्तन नभएको वा झनै हैसियत बिग्रको	0		
४	**धार्मिक वनको संरक्षण**	**१५**		
	• उत्तम	१५		
	• मध्यम	१०		
	• न्युन	४		
५	**धार्मिक वन व्यवस्थापन समितिको संरचना**	**१०**		
	• समावेशिकरण (लिंग, जात, पिछडीएको वर्ग आदिलाई समेटिनेगरी मुख्य पदहरु समेत ५०% वा सोभन्दा बढि महिलाको प्रतिनिधित्व) भएको	१०		

डा. राजीव कुमार राई

सि.नं.	मूल्याङ्कनका आधारहरु	अङ्क भार	प्रसाङ्क	कैफियत
	• एकै प्रकारको समूह, जात, सम्प्रदाय आदिको अधिपत्य (महिला समूहमा लिंगको कुरा बाहेक भएको)	४		
६	**धार्मिक वन समूह परिचालनको अवस्था**	**१०**		
	• नियमित समितिको बैठक; समूहको भेला भएको र भेलामा ७५% सम्म उपस्थिति रहेको	१०		
	• नियमित समितिको बैठक; समूहको भेला भएको र भेलामा न्यूनतमदेखि ७५% सम्म उपस्थिति रहेको	६		
	• नियमित समितिको बैठक; समूहको भेला नभएको	२		
७	**धार्मिक वन समूहको कोष परिचालन तथा सदुपयोग**	**१०**		
	• सार्वजनिक/सामाजिक लेखापरीक्षण गर्ने गरिएको, सामाजिक/धार्मिक कृयाकलापहरु संचालन गरेको	१०		
	• सार्वजनिक/सामाजिक लेखापरीक्षण गर्ने गरिएको, सामाजिक/धार्मिक कृयाकलापहरु मध्ये कुनै १ संचालन गरेको	६		
	• कुनै कृयाकलापहरु संचालन गरेको नगरेको	०		
८	**सम्बन्धित सरकारी निकायहरु, विभिन्न संघ संस्था तथा अन्य समुहसँग सहकार्य तथा सम्बन्ध**	**१०**		
	• उत्तम	१०		
	• मध्यम	६		
	• न्युन	४		
कुल जम्मा		**१००**		

तयार गर्ने

दस्तखतः

नामः ....

पदः ....

सिफारिश गर्ने

दस्तखतः

नामः ....

पदः ....

प्रमाणित गर्ने

दस्तखतः

नामः ....

पदः ....

डा. राजीव कुमार राई

अनुसूची ६ः शोधवृति (Thesis Grant) मूल्याङ्कन मापदण्ड, २०७९

१. यस शोध वृति कार्यक्रममा मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रानुसार वन विज्ञानजीव विज्ञान ,वनस्पति विज्ञान ,वातावरण विज्ञान , विषयमा प्रदेश नं १ मा संचालित क्याम्पसहरुमा .स्नातक तह चौथो वर्षस्नातकोत्तर तह , द्बितीय वर्षमा अध्ययनरत भइ शोध अनुसन्धानका लागि प्रदेश नं १ को कुनै जिल्ला वा क्षेत्र छनौट गरेको .र विद्यावारिधी तहको हकमा प्रदेश नं १ लाई अनुसन्धानको क्षेत्र छनौट .गरी कम्तिमा १ जना सुपेरिवेक्षक वा सह१ .सुपरिवेक्षक प्रदेश नं- मा संचालित क्याम्पसको प्राध्यापक भएको विद्यार्थीलाई मात्र सहभागी गराइनेछ ।

२. शोधवृति कार्यक्रमा सहभागीहुनका लागि स्नातक र स्नातकोत्तर तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीका लागि अघिल्लो शैक्षिक सत्रको परिक्षामा कम्तिमा दोस्रो श्रेणी वा सोसरह अंक प्राप्त गरी उत्तीर्ण भएको हुनुपर्नेछ ।

३. विद्यार्थीहरुले दरखास्त साथ निम्न कागजातहरु पेश गर्नुपर्नेछः

क. विद्यार्थीले शोधवृति पाउनका लागि लेखेको सक्कल निवेदन- १ प्रति

ख. नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपी- १ प्रति

ग. अध्ययनरत संस्थाको सिफारिस पत्र- १ प्रति

घ. अनुसन्धान प्रस्ताव- १ प्रति

ङ. विद्यार्थीको वायोडाटा- १ प्रति

4. यस शोध वृतिमा सहभागी हुनका लागि तपशिल बमोजिमको ढाँचामा शोध प्रस्ताव (Thesis Proposal) तयार गरि पेश गर्नुपर्नेछ ।

शिर्षक

- परिचय
- पृष्ठभूमी
- समस्याको पहिचान
- लक्ष्य र उद्देष्य
- अध्ययन अनुसन्धान विधि
- अध्ययन गरिने क्षेत्र
- तथ्याङ्क संकलन विधि
- तथ्याङ्कको लागि नमूना छनौट विधि
- तथ्याङक विष्लेषण विधि
- अध्ययन तालिका
- हासिल हुने नतिजा
- आवश्यक रकम विभाजन
- सन्दर्भ सामाग्री

5. यस शोधवृति कार्यक्रममा सहभागी विद्यार्थीहरुले पेश गरेको शोध प्रस्ताव (Thesis Proposal) हरुको मूल्याङ्कन गर्नका लागि यस मन्त्रालयमा गठित मूल्याङ्कन समिति सदस्यहरु र विषयगत क्याम्पसहरुबाट विषयविज्ञको रुपमा प्राध्यापकहरुलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

६. मूल्याङ्कन समितिले विद्यार्थीले पेश गरेको कागजातको जाँचबुझ गरी आवश्यक योग्यता र कागजात पुगेका शोध प्रस्तावहरु विषयगत विज्ञ (सुपरिवेक्षक) लाई सुपेरिवेक्षणका लागि पठाउनुपर्नेछ ।

७. शोध प्रस्तावहरुको मूल्याङ्कन दुइ चरणमा हुनेछ । पहिलो चरणमा विद्यार्थीहरुले पेश गरेको शोध प्रस्ताव सुपेरिवेक्षकले तपशिल वमोजिमको अंक प्रदान गर्नुपर्नेछ ।

डा. राजीव कुमार राई

शिर्षक	अंक
• परिचय	२
• पृष्ठभूमी	५
• समस्याको पहिचान	५
• लक्ष्य र उद्देष्य	३
• अध्ययन अनुसन्धान विधि	८
• अध्ययन गरिने क्षेत्र	३
• तथ्याङ्क संकलन विधि	८
• तथ्याङ्कको लागि नमूना छनौट विधि	३
• तथ्याङक विष्लेषण विधि	८
• अध्ययन तालिका	२
• हासिल हुने नतिजा	३
• आवश्यक रकम विभाजन	५
• सन्दर्भ सामाग्री	५
जम्मा	६० अंक

माथि उल्लेखित अंकको आधारमा अंक प्रदान गरी सुपरिवेक्षकले मन्त्रालयमा पेश गर्नुपर्नेछ र तत्पश्चात मन्त्रालयले योग्यताक्रमको आधारमा कम्तिमा ४० अंक प्राप्तगर्ने मध्येबाट शोधवृति प्रदान गरिने विद्यार्थी संख्याको १५० प्रतिशत संख्यामा संक्षिप्तसूची तयार गर्नेछ ।

८. दोस्रो चरणमा संक्षिप्त सूचीमा परेका विद्यार्थीहरुलाई मिति र स्थान तोकी शोध प्रस्ताव प्रस्तुतीकरणका लागि आमन्त्रण गरिनेछ ।

९. विद्यार्थीको प्रस्तुतीकरणको आधारमा मूल्याङकन समितिले अधिकतम १० अंक, विषयगत विज्ञले अधिकतम २० अंक र विद्यार्थीको अघिल्लो शैक्षिक सत्रको नतिजाको आधारमा अधिकतम १० अंक प्रदान गरिनेछ ।

१०. दुवै चरणमा प्राप्त गरेको अंकको योगफल निकाली योग्यताक्रमको आधारमा विद्यार्थी छनौटको अन्तिम नतिजा प्रकाशन गरिनेछ ।

डा. राजीव कुमार राई

अनुसूची ७: सम्झौता पत्रको नमूना

वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, प्रदेश नं.१, विराटनगर
र शोधवृतिका लागि छनौट भएका विद्यार्थी श्री ....वीच भएको

<u>सम्झौता-पत्र</u>

१. प्रदेश सरकार, वन, वातावरण भू-संरक्षण मन्त्रालय, प्रदेश नं. १, विराटनगर र शोधवृतिका लागि छनौट भएका विद्यार्थीवीच सम्झौता गरिएको छ ।

२. छनौट भएको विद्यार्थीको शोधपत्रका लागि हुने अनुसन्धान कार्यमा सह-सुपेरिवेक्षकको रुपमा योग्यता पुगेका १ जना कर्मचारीलाई सम्वन्धित क्याम्पसले समाबेश गराउनुपर्ने । कर्मचारीले सह-सुपरिवेक्षकको रुपमा खटिनका लागि कम्तिमा स्नातकोत्तर तह उपाधी हासिल गरेको हुनुपर्ने ।

३. वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण, प्रदेश नं. १, विराटनगरले सम्वन्धित विद्यार्थीलाई भरपाई गराई बैंक खातामा दुइ किस्तामा अनुदानस्वरुप रकम निकाशा गर्ने व्यवस्था मिलाईनेछ। पहिलो किस्ता सम्झौता पश्चात अध्ययनरत क्याम्पसको सिफारिस पत्रका आधारमा ४० प्रतिशत र दोस्रो किस्ता शोधपत्र (Thesis) बुझाएपछि क्याम्पसको सिफारिस पत्र र शोधपत्रको आधारमा बाँकी ६० प्रतिशत रकम भुक्तानी गरिनेछ ।

४. विद्यार्थीहरुले यो रकम तथ्याङ्क संकलन, नमुना संकलन, हर्वेरियम सिट, हर्वेरियम पहिचान, रसायन खरिद, यातायात खर्च, खाना खर्च, खाजा खर्च, शोधपत्र टाइपिङ, प्रिन्टिङ आदिमा यो रकम खर्च गर्न सक्नेछन् ।

५. विद्यार्थीले अध्ययन अनुसन्धानको काम चालू आर्थिक वर्ष भित्रमा नै सम्पन्न गरी शोधपत्र (Thesis) बुझाई अन्तिम किस्ता रकम भुक्तानी लिनुपर्नेछ । तोकीएको आर्थिक वर्षमा भूक्तानी हुन नसकेमा उक्त बाँकी भूक्तानी रकम मन्त्रालयले भुक्तानी गर्न बाध्य हुनेछैन । साथै विद्यावारिधी हकमा सम्वन्धित विश्वविद्यालयमा वार्षिक प्रगति बुझाएको भनि खुल्ने पत्र र प्रगति प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्नेछ ।

६. विद्यार्थीले शोधपत्र प्रस्तुतीकरण तथा Scientific Journal मा Articles पठाउदा, Conference लगायतमा यस मन्त्रालयको नाम Acknowledgement मा समाबेश गर्नुपर्नेछ ।

७. शोध वृतिको रकमको भरपाईको लेखापरिक्षण गर्ने दायित्व मन्त्रालयको हुनेछ ।

वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, प्रदेश न. १, विराटनगरको तर्फबाट	.... विद्यार्थीको तर्फबाट
.... प्रदेश सचिव	.... सह/सुपेरिवेक्षक

इति सम्वत् .... महिना .... गते रोज .... शुभम् ।